

AIGA PELANE
INGUNA UKENĀBELE

NASDAQ OMX™

RĪGAS FONDU
BIRŽA

10:00 – 14:00

VĒRTSPAPĪRU TIRGUS

LATVIJAS PIEREDZE 2008

LATVIJAS LABĀKO SPECIĀLISTU PADOMI BEZ KOMISIJAS MAKSAS

SADARBĪBAS PARTNERI

Finasta

Izdevējs: Rīgas Fondu birža

Autori: Aiga Pelane, Inguna Ukenābele, BNS

Mākslinieks: Jānis Esītis

Projekta vadītāji un redaktori: Āris Dreimanis, Aija Brasliņa

Korektore: Antra Luksa

Grāmata izdota 2008. gada jūnijā

Grāmatā izmantoto fotogrāfiju autori:

Gatis Rozenfelds (f64) – Nataljas Točelovskas, Jāņa Ogsta, Jura Jankovska, Sandra Sējas, Denisa Makedonska, Andreja Martinova, Sanda Kapitonova, Daigas Auziņas-Melalksnes, Indara Aščuka foto.

Ilmārs Znotiņš - Roberta Idelsona, Jāņa Praņēviča foto.

Nīls Vilnis - Māra Rambaka foto.

Lapu noformēšanai izmantoti fotomateriāli no iStockphoto.

Rīgas Fondu birža izsaka īpašu pateicību par līdzdalību grāmatas tapšanā:

Robertam Idelsonam, Jānim Praņēvičam, Nataljai Točelovskai, Jānim Ogstam, Jurim Jankovskim, Sandrīm Sējam, Denisam Makedonskim, Andrejam Martinovam, Mārim Rambakam, Sandim Kapitonovam, Sigitai Kirilkai.

Tiesības grāmatu pārpublicēt un pavairot

Ar šo Rīgas Fondu birža, kas ir grāmatas mantisko tiesību, to skaitā publicēšanas tiesību īpašnieks, dod tiesības grāmatas PDF failu ikvienam interesentam bez atlīdzības ievietot lejupielādei internetā, kā arī publicēt internetā vai citos plašsaziņas līdzekļos grāmatas fragmentus nekomerciālos nolūkos. Gadījumos, kad tiek publicēti grāmatas fragmenti, obligāti ievieto jama atsauce uz grāmatas nosaukumu, autoriem, kā arī izdevējiem: Rīgas Fondu biržu un ziņu aģentūru BNS.

Par grāmatas ievietošanu lejupielādei internetā vai tās fragmentu publicēšanu interneta resursos vai citos masu medijos, ja tas tiek darīts nekomerciālos nolūkos, atlīdzība Rīgas Fondu biržai un autoriem nav jāmaksā. Grāmatas vai to fragmentu izmantošana komerciālos nolūkos, tai skaitā grāmatas pārpublicēšana papīra formātā un piedāvājums šādu izdevumu saņemt par maksu, ir iespējams tikai ar Rīgas Fondu biržas atļauju, kas iegūstama slēdzot rakstisku līgumu.

*Vārdi „10:00-14:00” grāmatas nosaukumā
nozīmē tirdzniecības sesijas laiku
NASDAQ OMX Baltijas fondu biržās.*

Inguna Ukenābele

žurnālistikā strādā vairāk nekā desmit gadu, patlaban ir Baltijas lielākās ziņu aģentūras „BNS” analītikas nodaļas vadītāja Latvijā. Ieguvusi maģistra grādu Latvijas Universitātes Ekonomikas un vadības zinātnēs, kā arī profesionālo MBA (uzņēmējdarbības vadības) grādu. Aktīvi interesējas ne tikai par Latvijas un pasaules ekonomiku, bet arī kultūras notikumiem.

„Pasaulē sarakstīts ļoti daudz grāmatu gan par akciju tirgiem, gan par to, kā neskaitāmos veidos tajos nopelnīt miljonus. Tādēļ sākumā var būt neliela neizpratne – kādēļ vajadzīga vēl viena grāmata? Tomēr šī grāmata nedaudz atšķiras. Pirmkārt, tā ir grāmata tieši Latvijas ieguldītājiem. Domāju, ne viens vien vietējais investors, sākot savas gaitas

akciju tirgos, ātri vien ir sapinies daudzos internetā vai literatūrā sniegtajos padomos, jo nereti ir grūti likumsakarības, kuras darbojas lielākajās pasaules biržās, tieši attiecināt uz daudz mazākajiem Baltijas tirgiem. Arī šajā grāmatā mēs runājam par lietām, kuras ir aktuālas visā pasaulē, tomēr mēģinām uz tām paraudzīties tieši Latvijas un Baltijas kontekstā.

Otrkārt, šī ir grāmata, kurai ir ļoti daudz līdzautoru. Tie ir Latvijas vērtspapīru tirgus atzītākie profesionāļi, kas paši reāli strādā vērtspapīru tirgū un ir piedzīvojuši gan veiksmes, gan neveiksmes, gan tirgus kāpumus, gan kritumus. Ne viena vai divu, bet vesela speciālistu kolektīva praktiskā pieredze ir tas unikālais, kas var palīdzēt gan iesācējiem, gan tiem, kas jau darbojušies ieguldījumu laucīnā. Visi apgalvo, ka vispamatīgākā skola tiek gūta no paša kļūdām, tomēr mēs ceram, ka šajā grāmatā apkopotie padomi ļaus jums izvairīties no daļa laba ziluma,” saka Inguna.

Aiga Pelane

žurnālistikā sākusi strādāt 90.gadu sākumā, gandrīz desmit gadi bija saistīti ar vienu no lielākajiem Latvijas laikrakstiem „Diena”. Pašlaik ir lielākās Baltijas ziņu aģentūras „BNS” analītikas nodaļas redaktore Latvijā. Latvijas Universitātē studējusi žurnālistiku, kā arī ieguvusi maģistra grādu starptautiskajā ekonomikā un biznesa vadībā.

„Šī elektroniskā grāmata veidota ar vienu mērķi – vienkāršā valodā jebkuram, kurš līdz šim ir tikai dzirdējis par akcijām, pastāstīt, kas ir vērtspapīru tirgus, kā tas darbojas. Taču – ir ļoti svarīgi ne tikai zināt teoriju, aprobežoties ar profesionāļu padomu izlasīšanu, bet noteikti arī pašam jāpamēģina, ir jāizjūt viss uz savas ādas. Īstenībā tas nav grūti. Ir tikai jāsāk. Un, iespējams, arī jāuzraksta sava grāmata – kā kļūt turīgam.

Vēl gribu piebilst, ka daudziem īsteniem „treideriem”, kuri līdz kaulam saprot tirgus „sentimentu”, šī grāmata var šķist pārāk vienkārša, jo daudz kas jau no tā visa būs zināms. Taču, cik gadījies dzīvē pārliecināties, bieži vien tieši vienkārši padomi ir tie noderīgākie.

Gribu pateikties visiem tiem, kas palīdzēja šīs grāmatas tapšanā un atklāti stāstīja par akciju tirgus iespējām, savu personīgo pieredzi un deva arī vērtīgus padomus,” saka Aiga.

Kādēļ vērts lasīt šo grāmatu

Daiga Auziņa-Melalksne,

NASDAQ OMX Rīgas Fondu biržas valdes priekšsēdētāja

Šī grāmata ir piemērota gan tam, kurš ir iesācējs, gan tam, kurš domā, ka visu zina. Grāmatā ir sniegtas atbildes uz jautājumiem, kurus mēs vēlamies uzdot, bet bieži vien baidāmies, jo nevēlamies izskatīties smieklīgi. Viena no lielākajām tās vērtībām ir intervijas ar praktiķiem – cilvēkiem, kas ir ieguvuši pieredzi un uzkrājuši zināšanas, strādājot tieši vietējā tirgū un sākotnēji investējot savus personīgos līdzekļus, ne tikai apkalpojot klientus. Viņu pieredzi, zināšanas un atziņas tagad var izmantot ikviens Latvijas iedzīvotājs.

Roberts Idelsons,

„Parex Asset Management” prezidents

Investējot liela loma ir subjektīvai informācijai, par kuru neraksta klasiskajās finanšu mācību grāmatās. Šī grāmata dod ieskatu profesionāļu domāšanā, palīdz izvērtēt investēšanas subjektīvos aspektus un iemācīties pieņemt praktiskus lēmumus, pamatojoties ne tikai uz finanšu rādītājiem un analītiķu prognozēm.

Viens no tādiem aspektiem ir kompāniju vadītāju un īpašnieku personības, kas ir izšķirošas šo kompāniju panākumos vai neveiksmēs. Iemācīt izvērtēt cilvēkus ir grūti, un tas nav šīs grāmatas mērķis, tomēr neatkarīgi no tā, vai investējat akcijās, obligācijās vai arī ieguldījumu fondos, vienmēr pievērsiet uzmanību šiem cilvēkiem, pirms izlemiet, vai esat gatavi uzticēt viņiem naudu.

Māris Avotiņš,

„Hansabankas” valdes priekšsēdētājs

Šī ir pirmā grāmata Latvijā, kurā skaidrā un saprotamā veidā apkopota visa pamatinformācija, kas nepieciešama topošajam investoram. Vēl viena būtiska šīs grāmatas priekšrocība – tā ir ne tikai pirmā grāmata par investīcijām akciju tirgū, bet arī pirmā elektroniskā grāmata par šo tēmu, tādējādi arī pēc formas tā atbilst mūsdienu laika garam.

Ekspertu biežākais ieteikums tiem, kuri vēlas darboties akciju tirgū, ir saglabāt vēsu prātu. Un zināšanas palīdz īstenot šo padomu. Protams, lai nopietni darbotos vērtspapīru tirgū, ar vienas grāmatas izlasīšanu vien nepietiek, taču šī grāmata noteikti palīdzēs iepazīt pamatus un nostāties uz ceļa, kas ved aizraujošajā investīciju pasaulē.

Andrejs Martinovs,

Ieguldījumu brokeru sabiedrības „Finasta” Latvijas nodaļas vadītājs

Investīcijas akcijās ir brīnišķīgs veids, kā iepazīt sevi, iemācīties pārvaldīt savas emocijas un attīstīt sevi kā personību. Jūs augsiet kopā ar jūsu akciju portfeli – paplašināsiet vispārējo redzesloku un savu izglītības līmeni. Akciju tirgus iemācīs jūs pieņemt loģiskus un apdomātus lēmumus, attīstīs jūsu biznesa domāšanu un izpratni par biznesu, palielinās pašpārliecinātību, padarīs jūs neatkarīgu un, iespējams, arī materiāli nodrošinātu. Lai arī kāds būtu gala rezultāts, jūs iziesiet skolu, kurai nav līdzīgas, un iegūsiet nenovērtējamu pieredzi, kas kļūs par atslēgu jūsu panākumiem nākotnē.

Šī grāmata ir unikāls materiāls, kas sniedz iespēju lasītājam ar jebkādu zināšanu līmeni investīciju jomā pieejamā un saprotamā formā pārņemt Latvijas speciālistu praktisko pieredzi un zināšanas. Tā ļauj iepazīties ar ekspertu viedokļiem jautājumos, kas rodas gan iesācējiem, gan arī vairāk pieredzējušiem investoriem, darbojoties akciju tirgū, turklāt tā balstīta tieši uz Latvijas akciju tirgus īpatnībām.

Satura rādītājs

1.	<u>levads</u>	7
2.	<u>Par ko vērts padomāt pirms akciju pirkšanas</u>	15
3.	<u>Kā darbojas akciju tirgus</u>	22
4.	<u>Kā noteikt savu riska līmeni</u>	34
5.	<u>Tirgoties pašam, izmantot brokeri vai līdzekļu pārvaldnieku</u>	44
6.	<u>Kā izvēlēties savu ieguldījumu stratēģiju</u>	56
7.	<u>Kā izvēlēties akcijas</u>	69
8.	<u>Kā analizēt informāciju par uzņēmumu un tā akcijām</u>	77
9.	<u>Kā strādāt krītošā tirgū</u>	86
10.	<u>Kas ir IPO jeb sākotnējais akciju piedāvājums</u>	94
11.	<u>Psiholoģiskie faktori, ieguldot akciju tirgū</u>	102
12.	<u>Ar ko vēl var tirgoties vērtspapīru tirgū</u>	111
13.	<u>Kā salīdzināt dažādu valstu vērtspapīru tirgus</u>	118

Levads jeb ir vērts pamēģināt

Neatkarīgi no tā, kādus teicienus ikdienā lietojat, runājot par naudu, ar to tik un tā kaut kas ir jādara. Vienkāršākais – iztērēt. Otra iespēja ir atlikt un tērēt vēlāk. Trešā iespēja ir pamēģināt vairot kapitālu un kļūt bagātākam. Tieši šajā brīdī parādās atšķirība – to, kas prot naudu tērēt, ir daudz, bet to, kas pret naudu izturas kā pret kapitālu un prot veiksmīgi pavairot, – daudz mazāk. Naudas pelnīšana ir prasme. Labā ziņa – to var iemācīties.

Naudas pelnīšana ir prasme. Labā ziņa – to var iemācīties

Mana pieredze

Andrejs Martinovs,
ieguldījumu
brokeru sabiedrības
„Finasta” Latvijas
nodaļas vadītājs

Es investora gaitas sāku 1997. gadā līdz ar darbu „Latvijas Krājbankas” Brokeru nodaļā. Sāku ar nelielām summām – aptuveni 500 latu. Izvēlējos spekulatīvo stratēģiju – pelnīju uz cenas svārstībām.

Kopš sāku strādāt par brokeri, visus savus brīvos līdzekļus ieguldīju akcijās, kas kotējas Rīgas Fondu biržā. Draugi pirkā jaunas mašīnas, bet es – akcijas. Arī pašlaik turpinu investēt.

Pašlaik jūtos komfortablā gan finansiālajā, gan profesionālajā ziņā. Ieguldījumu ģeogrāfija jau ir stipri paplašinājusies, savukārt ieguldījumu stratēģija ir kļuvusi mērenāka.

Pa šiem gadiem esmu guvis ļoti labu pieredzi un varu teikt, ka mans darbs pilnībā sakrīt arī ar manu hobiiju. Uzskatu, ka par īstu profesionāli var kļūt, tikai strādājot ar savu naudu. Cilvēkam vajag izjust gan prieku no savas peļņas, gan savu zaudējumu garšu.

Mūsdienās vairs retais neko nebūs dzirdējis par akcijām, obligācijām, biržu, indeksiem... Taču krietni mazāk ir to, kas ir pamēģinājuši darboties biržā un azartiski sekot līdzi akciju cenu pieaugumam vai arī gudri pieņemt lēmumus, kad tirgus krīt. Šī elektroniskā grāmata ir domāta tieši tiem, kas vēlas sākt pelnīt fondu tirgos.

Šeit ir apkopoti pamatlikumi, ko būtu vēlams likt aiz auss, pirmo reizi ieguldot akcijās. Te atradīsiet arī Latvijas akciju tirgus ekspertu ieteikumus, kā novērtēt risku, izstrādāt savu stratēģiju, pieņemt lēmumus par akciju iegādi, izvēlēties savu brokeri, kad pirkt un kad pārdot.

Mazs cilvēks lielā tirgū

Bieži vien cilvēki iet biržai ar likumu, jo ir radies iespaids, ka tur var apgrozīt tikai miljonus vai vismaz pārdesmit tūkstošus. Tā gluži nav. Protams, tirgus tendences nosaka lielie investori – parasti tie ir investīciju fondi un bankas, tomēr akciju tirgū var iesaistīties jebkurš, jo akciju cenas svārstās no pārdesmit santīmiem

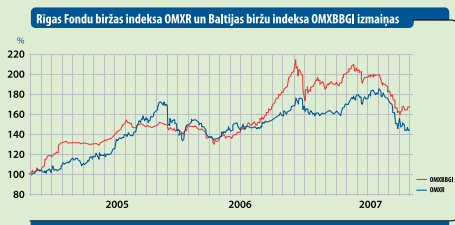

līdz pārdesmit latiem. Līdz ar to investēt var arī tad, ja tam paredzētā nauda nav liela.

Arī peļņas iespējas akciju tirgos ir labas – kad tirgos ir kāpums, tad pilnīgi noteikti var nopelnīt vairāk, nekā ieguldot naudu banku depozītā. Par to liecina kaut vai biržu indeksi, kas atspoguļo cenu svārstības.

Baltijas biržu izaugsmes rādītāji

Pēdējo triju gadu laikā no 2005. līdz 2007. gadam Baltijas biržu indekss OMXBBGI ir pieaudzis par 65,11%, tostarp Rīgas biržas indekss OMXR kāpis par 43,94%.

Indekss	01.01.2005	01.01.2008	+/- %
OMX Baltic Benchmark GI	414,82	684,91	65,11
OMX Rīga	413,58	595,30	43,94

Piemēram, „Liepājas metalurga” akcijas cena 2007. gadā ir pieaugusi par 54,3%, „Latvijas kuģniecības” – par 21,7%, bet „SAF Tehnikas” akcijas cena tajā pašā laikā kritās 10 reizi.

Līdzīgi notiek arī citos Baltijas tirgos, piemēram, Lietuvā minerālmēslu ražotāja „Lifosa” cena 2007. gadā pieauga par 212%, bet investorus mazāk iepriecināja „Alytaus Tekstile”, kuras maksātnespējas dēļ akciju tirdzniecība biržā tika pārtraukta.

Ne tikai nauda...

Tomēr ne tikai peļņa var būt iemesls, lai savu naudu ieguldītu akcijās. Tā ir arī iespēja kļūt par vienu vai vairāku uzņēmumu līdzīpašnieku. Turklāt, iesaistoties biržas dzīvē, kur vienu mirkli valda kāpumi, citu – kritumi, var patiesi izprast ne tikai Latvijas, Baltijas, bet arī pasaules ekonomikas vētrains dzīvi un to, kā šķietami nesaistīti notikumi ietekmē viens otru.

Ja neinteresē ne peļņa, ne līdzīpašnieka statuss, ne vietējā un kur nu vēl globālā ekonomika, tad, iespējams, esat azartisks un ir vēlme uzspēlēt. Ir tirgus pētnieki, kas saka – šajā tirgū nevalda racionāli lēmumi un izskaidrojama rīcība. Tur valdot emocijas – bailes vai prieks, veiksmes un azarts. Par to ir sarakstīts ne mazums grāmatu, gluži tāpat kā par šā tirgus efektivitāti un racionalitāti. Lai vai kā, bet patlaban pasaules akciju tirgus apjoms tiek lēsts aptuveni 45 triljoni ASV dolāru.

Latvijas uzņēmumu akcijas var pirkt un pārdot Rīgas Fondu biržā. Taču tas nav vēl viss – Rīgas Fondu birža iekļaujas NASDAQ OMX biržu grupā, kurā ir arī Tallinas, Viļņas, Stokholmas, Helsinku, Kopenhāģenas un Īslandes vērtspapīru tirgi. Tas vien nozīmē, ka Latvijas investori var iegādāties akcijas arī šajos akciju tirgos.

Caur Rīgu uz Tallinu un Viļņu

Ar zemākām izmaksām Rīgas Fondu biržā var iegādāties arī citās Baltijas biržās kotēto uzņēmumu akcijas. Rīgas, Tallinas un Viļņas fondu biržas ir izveidojušas no investora skata punkta vienotu Baltijas akciju tirgu.

Daiga Auziņa-Melalksne

NASDAQ OMX Rīgas Fondu biržas valdes priekšsēdētāja

• *Kāpēc cilvēkiem būtu jāsāk tirgoties ar akcijām?*

– Spēja aktīvi rīkoties un nopelnīt naudu jebkurā gadījumā ir augsti vērtējama īpašība. Viens naudu nopelna, palielinot savu kvalifikāciju un saņemot lielāku algu, otrs – sākot biznesu, bet trešais – veiksmīgi izvēloties vienu vai vairākus uzņēmumus, iegādājoties to akcijas un vēlāk tās pārdodot. Tagad Latvijā ir pienācis brīdis, kad vairs tikai retais un nesaprātīgais atļaujas tērēt visu nopelnīto

Palielināt kapitālu var arī, veicot darījumus akciju tirgū

naudu. Cilvēki pelna vairāk nekā iepriekš un šķiet, ka pirmais brīdis, kad daudz ko gribējās nopirkt un pamēģināt, ir jau garām. Cilvēki ar dzīves pieredzi arvien vairāk sāk domāt, kas būs pēc tam, kad beigsies aktīvais darbošanās laiks. Ir laiks veidot savu kapitālu, palielināt to, un to var darīt arī, veicot darījumus akciju tirgū. Akciju tirgus ir radīts tieši šim mērķim – dot iespēju nopelnīt, taču, ar kurām akcijām un kurā brīdī tas ir iespējams, tas investoram jāatmin pašam.

• Akciju tirgus tomēr ir ļoti riskants. Varbūt labāk veidot kapitālu vecumdienām, naudu liekot drošākās vietās, piemēram, bankas depozītā?

– Akcijas dod iespēju potenciāli nopelnīt vairāk. Taču, protams, līdz ar to pieaug arī risks zaudēt daļu naudas, ja ieguldījums nav bijis veiksmīgs. Līdz ar to jāizvērtē sava riska pakāpe un jārikojas atbilstoši. Kad notiek izvēle un tiek pieņemts lēmums „es tirgošos biržā”, ir svarīgi izvēlēties ne tikai uzņēmumu, kura akcijas pirkt, bet būtu arī labi izvēlēties savu stratēģiju un kritērijus, pēc kuriem investors

Ieguldītājam ir jābūt zinošam

vadīsies. Piemēram, es izvēlētos konkrētu nozari, ko uzskatu par perspektīvāku, salīdzinot ar citām. Tālāk es izvērtētu nozari kopumā, salīdzinātu uzņēmumu finanšu un tirgus datus, saprastu, vai uzņēmuma teiktais sakrīt ar darbiem. Tāpat man būtu svarīgi noskaidrot, cik profesionāla ir uzņēmuma vadības komanda, jo arī tas ietekmē uzņēmuma izaugsmes potenciālu. Ar šo piemēru gribu

teikt, ka ieguldītājam ir jābūt zinošam. Viņam ir jāseko līdzi ekonomikas notikumiem. Ja rūpīgi izvēlas nozari un uzņēmumu, tad, manuprāt, risks jau ir būtiski samazināts.

• Vai Latvijas fondu tirgū ir pietiekami plašas uzņēmumu akciju izvēles iespējas?

– Latvijas tirgū daudzas nozares nav pārstāvētas, tam nepieciešams laiks. Tieši tāpēc tikpat viegli kā investēt Latvijas tirgū mēs investoriem piedāvājam iespēju investēt visas Baltijas akciju tirgū, kur savas akcijas piedāvā aptuveni 100 uzņēmumu. Tā jau ir daudz plašāka izvēle.

Ja runājam par papildu iespējām investēt ārpus Baltijas vēl citos tirgos, tad ir bankas, brokersabiedrības, kas to piedāvā, taču vislielākā problēma ir augstās minimālās komisijas maksas vai minimālā summa, kas jāiegulda. Investēt ārpus Baltijas pašlaik ir dārgi. Ja minimālā komisijas maksa, veicot vienu darījumu, piemēram, ar Stokholmas vai Frankfurtes biržā kotētām akcijām, ir 10–15 latu, tad viegli sarēķināt, ka brīdī, kad ar iegādātajām akcijām notiks otrais – pārdošanas – darījums, komisijas maksās būs samaksāti 20–30 latu. Ir jābūt ļoti lielām darījumu summām ar šīm Zviedrijas vai Vācijas akcijām, lai komisijas maksas nenostātos varbūtējo peļņu vai neradītu vēl lielākus zaudējumus. Es uzskatu, ka komisijas maksām ir jābūt tādām, ko nav žēl zaudēt, ja konkrētā ieguldījumu pozīcija ir jāslēdz. Nevajadzētu pieļaut

Mēs investoriem piedāvājam iespēju investēt visas Baltijas akciju tirgū, kur savas akcijas piedāvā aptuveni 100 uzņēmumu

Baltijas akciju tirgū ir ļoti draudzīgas minimālās komisijas

situāciju, ka esat izlēmis pārdot akcijas, ko uzskatāt par neperspektīvām, bet maksa par akciju pārdošanu ir 5%. Šajā ziņā Baltijas akciju tirgū ir ļoti draudzīgas minimālās komisijas – visbiežāk 1–2 latu par darījumu atkarībā no bankas. Komisijas maksu, protams, vajag skatīties komplektā ar bankas vai brokersabiedrības piedāvāto servisu.

• Vai investīcijas Rīgas Fondu biržas uzņēmumos ir arī veids, kas ļauj ieguldīt tieši Latvijas ekonomikā?

– Jā. Tā ir priekšrocība. Veroties arī no vietējā investora pozīcijām, – par vietējiem uzņēmumiem investors vienmēr zina vairāk, nekā ja ieguldījumi tiek veikti citās biržās, citu valstu uzņēmumos. Visās biržās, protams, ir stingras prasības par informācijas atklāšanu, un visiem investoriem ir jānodrošina vienāda pieeja informācijai. Taču, ja ieguldi Latvijas uzņēmumā, tad ir vairāk informācijas arī par šā uzņēmuma vadītāju, kā arī par uzņēmuma atbildības līmeni kopumā. Tas viss ļauj pieņemt izsvērtāku lēmumu, vai ir vērts uzņēmumā ieguldīt vai tomēr – nē. Līdz ar to sākumā ir pareizi ieguldīt vietējos uzņēmumos. To redzam arī citur pasaulē – visas privātpersonas, kas vēlas darboties akciju tirgū, pirmām kārtām skatās uz savas valsts uzņēmumiem.

**Par vietējiem uzņēmumiem
investors vienmēr zina vairāk,
nekā ja ieguldījumi
tiek veikti citās biržās, citu
valstu uzņēmumos**

• Kā vērtējat, vai Latvijā cilvēki vēlas kļūt par akciju pircējiem?

– Cilvēki sāk apzināties, ka netērēt naudu – tas ir labi, un sāk veidot uzkrājumus, investēt ieguldījumu fondos. Ar laiku šie paši cilvēki arī vairāk izpratīs citus finanšu instrumentus, un viņiem parādīsies vēlme arī pašiem iegādāties akcijas. Tas ir daudz interesantāk un, ja ir sasniegts pietiekams zināšanu līmenis, tad varbūt arī izdevīgāk un lētāk. Nebūtu gan arī īsti pareizi, ja visa nauda tiktu ielikta tikai akcijās. Bet nav arī pareizi, ja tiek pirkti tikai ieguldījumu fondi un cilvēks nemēģina pat iedziļināties, kur un kāpēc ir ieguldījis, bet dara to tikai tādēļ, ka kasieris pie bankas lodziņa tā teica. Patiesība, kā parasti, ir kaut kur pa vidu.

• Vai akciju tirgus ir domāts tikai tiem, kas ir ļoti apdomīgi, vai arī tajā ir iespējams darboties, īpaši neanalizējot un pieņemot lēmumus par ieguldījumiem emocionāli – uzņēmums ražo garšīgus produktus, tam ir izskatīgs vadītājs vai – akciju cenas visu laiku kritās, bet tagad kāpj?

– Tik vieglprātīga attieksme nebūtu vēlama. Katri 100 lati, ko plānojat ieguldīt akciju tirgū, pirms tam taču jānopelna. Ja kādam uzņēmumam strauji ir samazinājusies akciju vērtība uz pārējo fona, tomēr

**Akciju tirgū ir svarīgi,
lai cilvēkiem būtu aktīva
pieeja dzīvei, ir būtiski,
lai cilvēki ne tikai vērotu,
kas notiek, bet arī izdarītu
secinājumus un rīkotos**

ir jāskatās, kāpēc tas ir noticis, kādi ir iemesli? Nevienam taču negribas savu naudu pazaudēt. Tas laiks, kad varēja naudu ielikt kaut kur un skatīties, kas notiek, ir pagājis. Situācija ir rūpīgi jāanalizē. Akciju tirgū ir svarīgi, lai cilvēkiem būtu aktīva pieeja dzīvei – gan sekojot līdzi politiskām norisēm, gan arī ekonomikai. Turklāt ne tikai tiem notikumiem, kas skar Latviju. Mūsu dzīvi ietekmē gan tuvākās kaimiņvalstis, gan tālākās jeb globālie tirgi. Turklāt ir būtiski, lai cilvēki ne tikai vērotu, kas notiek, bet arī izdarītu secinājumus un rīkotos.

• *Bet cilvēks jau citreiz pieņem lēmumu iracionāli, piemēram, apskatās horoskopu, bet tur rakstīts, ka jāveic ieguldījums!*

– Protams, investori reizēm ir arī iracionāli un pieņem lēmumus, vadoties no emocijām, citu iespaidā vai ekstrēmākā gadījumā – arī no astroloģiskās prognozes. Investors pats izvēlas, kam ticēt. Savukārt birža kā tirgus organizētājs strādā racionāli, lai informācija par uzņēmumiem būtu pieejama visiem investoriem neatkarīgi no lēmumu pieņemšanas veida, arī astroloģisko prognožu rakstītājam un lasītājam. Informācijai ir jābūt maksimāli pilnīgai.

• *Arī investīciju sakarā bieži tiek minēta intuīcija.*

– Intuīcija bieži tiek piesaukta, taču arī tā balstās uz pieredzi un informāciju. Protams, jāatzīst, ka informācija nekad nebūs perfekta. Gan ekonomikā, gan uzņēmuma darbībā ik pa laikam notiek pavērsieni, par kuriem iepriekš nebija informācijas. Vēl biežāk izrādās, ka informācija bija, taču tai netika pievērsta pienācīga uzmanība. Tā visa iespaidā noteikti var rasties kārdinājums informāciju neņemt vērā. Taču ir skaidrs, ka akciju tirgū paļauties tikai uz veiksmi arī nevar. Tāpēc arī pašam ir jādomā ar galvu!

• *Kuras Baltijas valsts investori ir visaktīvākie?*

– Jāatzīst, ka Lietuvā ir ļoti spēcīga privāto investoru bāze. Pirmkārt, lielāka valsts, vairāk iedzīvotāju. Otrkārt, Lietuvā privatizācijas process bija atšķirīgs no Latvijas. Aktīvie investori nāk vēl no tiem laikiem. Treškārt, Lietuvā ļoti aktīvas bijušas arī bankas, kuras salīdzinoši sen piedāvājušas akciju tirdzniecības iespēju internetā. Ceturkārt, tur ir ļoti aktīvas brokeru kompānijas, kuru ir daudz un kuras aktīvi piedāvā savus pakalpojumus klientiem. Turklāt arī mediji ir daudz aktīvāki fondu tirgus atspoguļošanā un analizē. Jo prasīgāks investors, jo labāku servisu viņš izcīna sev un citiem.

Akciju tirgū paļauties tikai uz veiksmi arī nevar. Tāpēc arī pašam ir jādomā ar galvu!

• *Kā vērtējat pašreizējo Latvijas investoru aktivitāti?*

– Diezgan ilgu laiku mēs varējām runāt par vairākiem desmitiem tūkstošu neaktīvu investoru un dažiem tūkstošiem aktīvu investoru. Aktīvo investoru pakāpeniski kļūst vairāk, jo biržas piedāvājums atbilst šāda investora prasībām.

• *Kā tas izpaužas?*

– Pieaug uzņēmumu caurredzamība un uzņēmuma vadības vienlīdzīga attieksme pret investoriem, tirdzniecība iespējama internetā, visa informācija pieejama interneta vidē. Birža ir gājusi arī soli tālāk, un investoram ir iespēja biržas mājaslapā pieteikties uz jebkura kotētā uzņēmuma jaunāko paziņojumu e-pastā. Faktiski tas

Investoram ir iespēja biržas mājaslapā pieteikties uz jebkura kotētā uzņēmuma jaunāko paziņojumu e-pastā. Faktiski tas nozīmē biržas ziņas mobilajā telefonā

nozīmē biržas ziņas mobilajā telefonā.

Neapšaubāmi pēdējos gados investoru aktivitātes palielināšanos veicināja arī iespēja tirgoties ne tikai Latvijas vērtspapīru tirgū, bet arī ieguldīt igauņu un lietuviešu uzņēmumu akcijās. Taču pirmā izvēle Latvijas investoram būs iegādāties Latvijas uzņēmumu akcijas.

• ***Kad Latvijā būs pietiekami daudz uzņēmumu, kuru akcijas vērts pirkt?***

– Līdzīgu jautājumu uzdod Lietuvā, Igaunijā, Zviedrijā un pat ASV. Arī es vēlos biržā redzēt jaunus un interesantus uzņēmumus, taču šai vēlmei ir jābūt vienlaicīgai gan uzņēmumu, gan investoru pusē. Arvien vairāk Latvijā runā par ekonomikas konkurētspēju. Birža ir vieta, kurā arī tā tiek paaugstināta, jo uzņēmumiem ir iespēja saņemt kapitālu, lai

varētu straujāk augt un realizēt savus sapņus. Līdz ar to aug arī valsts ekonomika. Turklāt gan uzņēmumu attīstībai, gan valsts ekonomiskās izaugsmei roku pielikt var ikviens, kas iegādājas jaunemitētās akcijas. Investoriem un uzņēmējiem ir jāsaprot, ka viņi viens otram nav ienaidnieki, bet gan sadarbības partneri. Tāpēc uzņēmumam ir jāsniedz nepieciešamā informācija, lai investors var izdarīt secinājumus un pieņemt atbildīgus lēmumus.

**Baltijas tirgus koncepcija
kļūst arvien spēcīgāka**

Kamēr tas nenotiek, kamēr ir bailes no informācijas sniegšanas, kamēr uzņēmumiem nav nepieciešams papildu kapitāls attīstībai, tikmēr viņi biržai nebūs gatavi un investori ieguldīs līdzekļus citu, nereti konkurējošu uzņēmumu attīstībā. Rīgas Fondu birža ir izdarījusi visu, lai Latvijas uzņēmumiem būtu izdevīgi kotēt akcijas Baltijas tirgū. Tagad ir jārodas abu pušu – uzņēmumu un investoru – veselīgām ambīcijām nopelnīt vairāk un dzīvot labāk, kuru Latvijā tomēr mazliet vēl pietrūkst. Taču uzskatu, ka kopējā Baltijas tirgus koncepcija kļūst arvien spēcīgāka, līdz ar to ir arī nākotnes perspektīvas.

**Gan uzņēmumu attīstībai,
gan valsts ekonomikas
izaugsmei roku pielikt
var ikviens, kas iegādājas
jaunemitētās akcijas**

Par ko vērts padomāt pirms akciju pirkšanas jeb matemātika arī šeit ir cieņā

Kā jau pirms katra lēmuma pieņemšanas, vispirms būtu jāpadomā par mērķi – kāpēc vēlaties savu naudu tērēt tieši akciju iegādei, ko ar šo soli gribat sasniegt, kā arī cik lielu risku esat gatavi uzņemt. Taču ir svarīgi arī parēķināt, cik lielu naudu vēlaties iztērēt vērtspapīru iegādei un cik konkrēti no tās aizies dažādām komisijas maksām un, kas arī nav mazsvarīgi, cik lielu summu no ieguldītā varat atļauties zaudēt.

Jāatceras, ka pret tirdzniecību ar akcijām ir jāizturas kā pret biznesu. Tas nozīmē, ka jāizvērtē visi jūsu rīcībā esošie resursi, jāizvēlas stratēģija un jāpadomā arī par peļņu, kādu vēlaties gūt. Tāpat ir jāsaprot, ka tirgus var būt ne tikai peļņu nesošs, bet arī krītošs, un līdz ar to būs arī zaudējumi. No galvas zaudēšanas laikā, kad notiek straujas akciju svārstības, var pasargāt skaidri aprēķini jau pirms šo vērtspapīru iegādes – par kādu cenu konkrētās akcijas esat gatavs pirkt un par kādu pārdot. Galvenais, pašam dotos solījumus arī turēt.

Mērķi – dažādi

Mērķi ieguldījumiem akciju tirgū var būt dažādi: pelnīt ar īstermiņa spekulācijām vai ilgtermiņa ieguldījumiem. Tāpat nav izslēgts, ka kāds gribēs kļūt par konkrētā uzņēmuma līdzīpašnieku ar nodomu piedalīties tā pārvaldē un ietekmēt tālāko attīstību.

Tiem, kurus interesē maksimāli liela iespēja īsā laikā nopelnīt, kā arī gatavība uzņemt krietnu devu riska, ir vērts pievērsties akcijām, kuras tirgo visaktīvāk un kuru cenas mainās visstraujāk. Tas gan prasīs arī papildu piepūli – regulāri būs jāseko līdzi norisēm tirgū un ātri jāreaģē, akciju cenām mainoties.

Savukārt, ja interesē ilgtermiņa ieguldījumu iespējas, tad mazāk jāskatās uz īstermiņa cenu svārstībām, bet vairāk uzmanības jāpievērš kopējām ekonomikas un nozares attīstības perspektīvām, kā arī paša uzņēmuma ilgtermiņa attīstības plāniem.

Ar kādu summu sākt

Lai sāktu darboties akciju tirgū, pietiek arī ar salīdzinoši nelielu naudas summu, jo akcijas nav dārgas. Tomēr, jo lielāku summu būsi gatavs atvēlēt, jo lielāku un dažādāku akciju portfeli varēsi izveidot. Tas ir būtiski, jo īpaši tad, ja sākas akciju tirgus cenu svārstības. Ar lielāku portfeli būs iespēja vieglāk samazināt potenciālos zaudējumus – ja vienas akcijas cena kritīs, citas var kāpt. Šādi tiek sadalīts risks.

Tomēr būtu vēlams arī parēķināt, cik liela summa ir nepieciešama ikdienas dzīvei, un ar to labāk nespēlēties.

Kas jāizdara jeb praktiskās lietas

Ja lēmums pieņemts un akcijas tiks pirktas, lai tās iegādātos, ir jāveic arī vairāki praktiski soļi.

Pirmkārt, jaunajam investoram ir jāizvēlas starpnieks (banka vai brokeru sabiedrība) un šā starpnieka darbinieks – brokeris, kas veiks darījumus. Ja esat izlēmis iztikt bez starpnieka, tad ir iespēja arī izvēlēties tā saucamo interneta tirdzniecības platformu, kuru piedāvā arī dažas bankas vai brokeru sabiedrības, un pašam tiešsaistes režīmā arī darboties biržā.

Otrkārt, bankā ir jābūt naudas norēķinu kontam, caur kuru tiks veikti naudas norēķini par darījumiem ar akcijām. Ja tāda nav, tad tas ir jāatver.

Treškārt, bankā vai brokeru sabiedrībā ir jāatver vērtspapīru konts, kurā tiks glabāti vērtspapīri.

Starpnieka pakalpojumus piedāvā visas bankas un brokeru sabiedrības, kas ir [biržas biedri](#) (sarakstu var atrast Rīgas Fondu biržas mājaslapā internetā sadaļā “Biržas informācija”).

Starpnieka izvēlē liela nozīme būs stratēģijai. Kad tā ir skaidra, rūpīgi jāizvērtē, cik lielas un par ko tas prasa komisijas maksas. Ja akcijas tiek iegādātas kā ilgtermiņa investīcija, svarīga būs maksa par vērtspapīru konta atvēršanu un uzturēšanu. Savukārt, ja vēlaties tirgoties aktīvi, tad lielāka nozīme būs tam, kādas ir komisijas maksas par katru veikto darījumu. Te tad arī jāsāk rēķināt!

Andrejs Martinovs

leguldījumu brokeru sabiedrības „Finasta” Latvijas nodaļas vadītājs

• Ja ir izlemts sākt darboties akciju tirgū, kam būtu jāpievērš īpaša uzmanība?

– Viennozīmīgi, tās ir komisijas maksas par darījumu veikšanu, kā arī tas, cik daudz ir jāmaksā par vērtspapīru glabāšanu. Latvijā starpniekiem nav vienotas politikas, cik par ko ir jāmaksā. Katrs nosaka savas maksas lielumu un principus. Tāpēc katrā gadījumā būs atšķirīgs rezultāts. Šie obligātie maksājumi ir uzmanīgi jāizpēta un jāparēķina, kurš variants katram izdevīgāks. Investoram ir jāatrod viņam visvairāk piemērotais zelta vidusceļš, lai visa peļņa neaiziet komisijas maksās un realitātē no cerētās peļņas nekas nepaliek pāri.

• Ja es vēlos tirgoties ļoti aktīvi, kuriem maksājumiem man ir jāpievērš īpaša uzmanība, bet kuriem tad, ja ieguldu uz ilgāku laiku?

– Ja plānota aktīva tirdzniecība, tad komisijas maksa par darījumu veikšanu visbūtiskāk ietekmēs iespējamo tīrās peļņas lielumu. Savukārt, ja plānojat nopirkt akcijas un tās turēt, tas ir, veikt ilgtermiņa investīciju, tad ir svarīgi izpētīt, cik maksā vērtspapīru uzglabāšana.

Investoram, kas darbojas ar nelielām summām, ir izdevīgāk, lai komisijas maksas nemainīgā daļa būtu maza vai lai tās nebūtu vispār

Parasti abi maksājumi sastāv no divām daļām: nemainīgās un mainīgās daļas. Nemainīgā daļa nav atkarīga no darījuma lieluma vai vērtspapīra portfeļa vērtības, kas tiek glabāta kontā, un jāmaksā jebkurā gadījumā. Piemēram, divi lati par darījuma veikšanu neatkarīgi no summas, par cik pērkat akcijas. Tā var būt kaut vai viena akcija par 50 santīmiem. Tik un tā būs jāmaksā divi lati. Savukārt mainīgā daļa tiek noteikta kā procents no veiktās darījuma summas vai arī no vērtspapīru vērtības, kas tiek glabāti kontā.

Investoram, kas darbojas ar nelielām summām, ir izdevīgāk, lai komisijas maksas nemainīgā daļa būtu maza vai lai tās nebūtu vispār.

Tāpat ir jāskatās, par kādu periodu tiek aprēķināta maksa par vērtspapīru konta apkalpošanu – vai tas ir katru mēnesi vai reizi ceturksnī.

Tas viss ir jāaprēķina. Summa, kas sanāk galā, ir viens no argumentiem, pēc kura izvēlēties starpnieku.

Komisijas maksu iespējamie varianti

1.

Mainīgā daļa nāk kā papildu maksājums pie nemainīgās daļas, piemēram, divi lati par darījumu un vēl 0,3% no darījuma summas. Tas nozīmē, ja akciju iegādei tērējat 100 latu, tad būs jāmaksā divi lati un vēl 0,3% jeb 30 santīmu. Tātad kopumā būs jāsamaksā 2,30 latu.

2.

Tiek noteikta mainīgā daļa, piemēram, 0,3% no darījuma summas, bet ar piebildi, ka tā nedrīkst būt mazāka par diviem latiem. Tas savukārt nozīmē, ka pie 100 latiem maksāsiet minimālo summu divus latus, jo 0,3% ir 0,30 latu, bet pie 1000 latiem jau – 0,3%, proti, trīs latus.

3.

Ir starpnieki, kas nosaka komisijas maksas tikai procentuālā izteiksmē, piemēram, 0,3% no darījuma summas. Tas nozīmē, ka pie 100 latiem maksāsiet 0,30 latu, bet pie 1000 latiem – trīs latus.

• Vai tas arī nozīmē – jo vairāk darījumu veicu un lielākas summas apgrozu, jo dārgāk man tas sanāk?

– Nē, tā gluži nav. Ir minimālā maksa, kas būs jāmaksā, ja tiks veikts darījums līdz noteiktai summai. Taču pēc noteiktas summas, ko atkal katrā atsevišķā gadījumā nosaka starpnieks, sāk darboties princips – jo par lielāku summu tiek veikts darījums, jo procentuālā maksa ir mazāka. Tas ir gluži kā veikālā – jo lielāku paku ar pulveri pērkat, jo viens kilograms izmaksā lētāk.

Ja klients atnāk uz „Finastu”, tad komisijas maksa sākumā var būt arī lielāka, jo mēs jau nezinām, cik aktīvi viņš strādās. Taču, ja investors ir aktīvs un īsā laikā, piemēram, ir apgrozījis lielu summu, tad komisijas maksa, protams, tiek samazināta.

Kā komisijas maksa ietekmē peļņu?

Piemēram, ja slēdzat darījumu par 1000 latiem, viens starpnieks var paņemt 0,6%, tie ir seši lati, cits – 0,3%, un tie ir trīs lati.

Starpība ir divas reizes!

Te vietā ir jautājums – cik lielus ieņēmumus iegūsi no darījuma, cik lielu ietekmi uz šo summu atstās komisijas maksa un cik gala rezultātā nopelnīsi jūs.

• Vai man būs jāmaksā komisijas maksa par darījumu arī tad, ja es neko nenopelnišu vai man būs pat zaudējumi?

– Protams, jo jūs maksājat par to, ka veicat darījumu. Nevienam nav vainīgs pie tā, ka esat pieņēmis lēmumu, kas radījis jums pašam zaudējumus. Taču te der arī atcerēties – tad, kad rēķināsi, cik lielus zaudējumus esat gatavs atļauties, pierēķini klāt arī komisijas maksas par darījumu. Te arī būs svarīgi, lai tomēr nemainīga komisijas maksas daļa būtu pēc iespējas mazāka vai tās nebūtu vispār.

Kad rēķināsi, cik lielus zaudējumus esat gatavs atļauties, pierēķini klāt arī komisijas maksas par darījumu

• Cik liela ir summa, ar kuru ir vērts sākt darboties tirgū, lai tomēr komisijas maksas neapēstu visu potenciālo peļņu?

– Šajā gadījumā nav vienas receptes. Jo lielāka summa, jo efektīvāk var ar to rīkoties. Tad arī jautājums par komisijas maksām vairs nav tik aktuāls.

Jo lielāka summa, jo efektīvāk var ar to rīkoties. Tad arī jautājums par komisijas maksām vairs nav tik aktuāls

Kaut ko var mēģināt izdarīt arī ar 1000 latiem. Ar šādu summu jau var izveidot vērtspapīru portfeli, kurā var būt triju četru uzņēmumu akcijas. Šāda summa der, lai pamācītos, kā tirgus darbojas, kur var nopelnīt, no kā jāuzmanās.

• Vai komisijas maksa var atšķirties arī no tā, kā es iesniedzu rīkojumu par darījumu – rakstveidā, mutvārdos, elektroniski?

– Protams. Piemēram, nākot pie brokera un apspriežot darījuma detaļas, pie reizes saņemot konsultāciju par vēl kādām iespējām, būs jāmaksā vairāk, jo tas aizņem brokera laiku. Tiek iztērēti lielāki resursi nekā tad, ja vienkārši tiek iesniegts uzdevums elektroniski.

• Kādi vēl var būt izdevumi?

– Katram starpniekam tas ir citādi. Vienmēr apsverot,

Ar 1000 latiem var izveidot vērtspapīru portfeli, kurā var būt triju četru uzņēmumu akcijas

kuru izvēlaties par savējo, ir svarīgi iegūt visu informāciju, par ko tiek prasīta maksa un par ko ne. Piemēram, ja pats vēlēšities darboties tirgū, izmantojot tirdzniecības platformu internetā, samaksa par darījumu var būt mazāka, nekā izmantojot brokera pakalpojumus, taču var būt arī fiksētā ikmēneša maksa par platformas izmantošanu.

Tāpat var būt maksa par vērtspapīru pārvedumu no vienas bankas konta uz otru. Tas ir svarīgi, ja vēlaties mainīt starpnieku. Papildus var būt arī jāmaksā par paziņojuma izsniegšanu par portfeļa stāvokli, par konta izraksta sagatavošanu un nosūtīšanu, dažādu dokumentu nosūtīšanu pa pastu vai faksu, analītisko materiālu sagatavošanu.

Visi šie maksājumi var ietekmēt kopīgo izdevumu apjomu, ar kuru jārēķinās, strādājot tirgū. Taču ir arī jāpiebilst, ka starpnieks var sniegt vairākus pakalpojumus, neprasot par tiem papildu samaksu.

Eksperta viedoklis

Sandis Kapitonovs

„Hipotēku un zemes bankas” brokeris

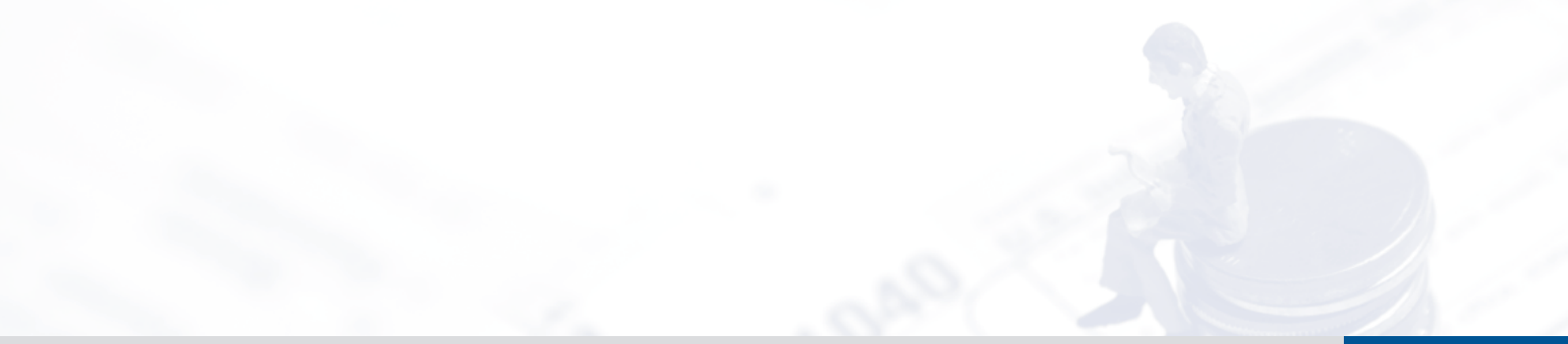
Ja grasāties pirmo reizi darboties akciju tirgū, tad summai noteikti nevajadzētu būt lielai. Ideālā variantā tai jābūt tik lielai, cik nebūtu žēl zaudēt.

Sākotnējā summa varētu būt gan pāris simti, gan arī pāris tūkstoši latu. Ir jāskatās,

lai tirgojoties atmaksātos bankā vai brokeru sabiedrībā atvērtais vērtspapīru konts un zaudējumus neradītu arī dažādās komisijas maksas.

Akciju tirgi ir mainīgi. Turklāt vēsturiskais ienesīgums negarantē peļņu nākotnē. Ideāli būs, ja, riskējot un darbojoties akciju tirgū, varat nopelnīt vairāk nekā komercbanku piedāvātajos depozītnoguldījumos, kā arī gūt

Ideāli būs, ja, riskējot un darbojoties akciju tirgū, varat nopelnīt vairāk nekā komercbanku piedāvātajos depozītnoguldījumos, kā arī gūt no tirdzniecības procesa prieku un sajūst sevi kā akcionāru un investoru!

no tirdzniecības procesa prieku un sajūst sevi kā akcionāru un investoru!

Vēlāk, redzot, ka jūs tik tiešām interesē tirdzniecība biržā un šī lieta arī padodas, var arī apsvērt papildu līdzekļu atvēlēšanu šīm investīcijām, jo darījumi ar vērtspapīriem maz atšķiras no klasiskās uzņēmējdarbības, un tajā, kā zināms, vajadzīga attīstība un izaugsme.

Vispārīgi tirgus principi jeb kam jāpievērš uzmanība pirms investēšanas

Jūs taču esiet bijuši tirgū – visparastākajā tirgū, kurā pārdod dārzeņus, gaļu, olas un vēl daudz dažādu lietu? Akciju tirgus pēc savas būtības ne ar ko daudz neatšķiras. Šeit preču vietā ir uzņēmumu akcijas un citi vērstpapīri, bet pircēji un pārdevēji jeb investori savā starpā kaulējas par izdevīgāko cenu.

Līdzīgi kā tirgū arī šeit pārdevēji grib pārdot pēc iespējas dārgāk, bet pircēji atrast viszemāko cenu par noskatīto preci, un pie noteiktas cenas abi vienojas. Tāpat kā jebkurā tirgū, arī šajā prece var izrādīties laba, bet reizēm tā var arī sagādāt vilšanos.

Atšķirībā gan no parastā tirgus, kurā iegādātās preces tiek izmantotas personīgai lietošanai, akcijas tiek iegādātas nedaudz citu mērķu dēļ – pārsvarā, lai gūtu peļņu, proti, iegūt vairāk naudas no to pārdošanas, nekā izlietots pirkšanai, vai arī lai kļūtu par kāda uzņēmuma līdzīpašnieku.

Līdz ar akciju iegādi investoram tiek dota arī iespēja kļūt par viena vai vairāku uzņēmumu līdzīpašnieku

Kas notiek biržā

Piedāvājumu akciju tirgū veido akciju īpašnieki, kas ir nolēmuši savas akcijas pārdot, savukārt pieprasījumu – investori ar savu naudu. Birža ir vieta, kur abas puses satiekas un mēģina vienoties.

Līdz ar akciju iegādi investoram tiek dota arī iespēja kļūt par viena vai vairāku uzņēmumu līdzīpašnieku. Viņš var gūt peļņu ne tikai no akciju

vērtības pieauguma, bet arī no dividendēm (ja tās tiek maksātas). Tāpat, ja vien akciju skaits jau ir pietiekamā apjomā un ir vēlme, viņam ir arī iespēja piedalīties šā uzņēmuma dzīvē un ietekmēt lēmumu pieņemšanu.

Pasaulē daudzu lielu un ietekmīgu kompāniju akcijas tiek tirgotas biržā. Baltijas biržās vairākums uzņēmumu ir nonākuši pēc privatizācijas. Tomēr pēdējos gados arī šeit arvien vairāk parādās jauni uzņēmumi, kas izvēlējušies piesaistīt kapitālu attīstībai caur biržu.

Kādi ir biržas saraksti un kas ir First North

Baltijas biržas akcijas tiek kotētas Oficiālajā sarakstā un Otrajā sarakstā. Šie saraksti ir regulēti tirgus sastāvdaļa, proti, tas nozīmē, ka šajos sarakstos uzņēmumiem ir jāizpilda likumos un Eiropas Savienības direktīvās noteiktas obligātas prasības, kas ir izvirzītas regulētam tirgum. Līdz ar to investoram būs pieejama plašāka informācija par uzņēmumu.

Baltijas Oficiālajā sarakstā tiek kotēti lieli uzņēmumi – to tirgus kapitalizācija (visu akciju tirgus vērtība biržā) ir vismaz 4 miljoni eiro, un publiskā apgrozībā ir vismaz 25% uzņēmuma akciju vai arī akcijas vismaz 25 miljonu eiro vērtībā. Investoram tas ir signāls – ja uzņēmums ir Oficiālajā sarakstā, tad tas ir salīdzinoši liels un tam brīvā apgrozībā ir pietiekami liels akciju skaits. **Oficiālais saraksts vienmēr ir bijis prestižāks un nodrošina kompānijām daudz lielāku atpazīstamību.** Turklāt Oficiālā saraksta uzņēmumiem finanšu pārskati jāgatavo saskaņā ar Starptautiskajiem finanšu un grāmatvedības standartiem.

Baltijas Otrajā sarakstā uzņēmumiem netiek izvirzītas prasības par to lielumu un akciju skaitu brīvā tirdzniecībā, bet ir jāievēro visi biržas un likuma noteiktie nosacījumi par informācijas atklāšanu.

Baltijas biržas izveidojušas arī alternatīvo tirgu First North, kas ir paredzēts vidējiem un mazajiem uzņēmumiem un kur prasības ir mazāk stingras. Alternatīvais tirgus ir biržas regulēts, un birža pati nosaka prasības uzņēmumiem, kas ir nedaudz mazākas, kā regulētajā tirgū iekļautajām kompānijām. Tas nozīmē, ka investoriem var būt pieejami, piemēram, tikai pusgada finanšu rezultāti, nevis ceturkšņa, bet jāatceras, ka alternatīvajā tirgū tiek kotētas salīdzinoši mazākas kompānijas un tās ir arī vienkāršāk analizējamas, nav nepieciešams tik liels informācijas apjoms kā par lielajiem uzņēmumiem.

Akciju cenas

Akciju cenas ir svārstīgas, tomēr vairākums ilgtermiņā pieaug, un tas piesaista gan ilgtermiņa investorus, gan īstermiņa spekulantus.

Akciju cenu veido gan to pārdevēji, gan pircēji. Tirgū nonāk to rīkojumi veikt darījumus par noteiktu cenu. Kad pircēju un pārdevēju vēlamā cena sakrīt, notiek darījums.

Akciju cenu svārstības ietekmē visdažādākie faktori – sākot no konkrētā uzņēmuma darbības rezultātiem un attīstības plāniem, ekonomikas kopīgās virzības tendences un beidzot ar tirgus dalībnieku noskaņojumu. Jāatceras, ka biržā (izņemot sākotnējos akciju piedāvājumus) var nopirkt tikai tās akcijas, kuras kādam jau pieder. Tādēļ, ja pieprasījums pēc kāda uzņēmuma akcijām pārsniedz piedāvājumu, akcijas cena parasti pieaugs. Savukārt, ja pārdevēju piedāvāto akciju skaits ir lielāks nekā pircēju skaits, cenas krīt.

**Akciju cenu veido gan to
pārdevēji, gan pircēji**

Ilustrācija kopumā biržā valdošajam noskaņojumam ir biržas indeksi, kas demonstrē arī konkrētajā tirgū notiekošo. Rīgas Fondu biržas indekss ir OMXR, Tallinas – OMXT, bet Viļņas – OMXV. Kopējais un svarīgākais Baltijas valstu biržu indekss ir OMXBBI (vislabāk šo indeksu svārstībām sekot līdzī internetā mājaslapā – www.omxnordicexchange.com/balticmarket).

Pasaulē populārākie akciju tirgu indeksi ir „Dow Jones Industrial”, S&P 500, „NASDAQ Composite”, „Nikkei 225” (šo un citu biržu indeksu svārstībām var sekot līdzī, piemēram, biznesa informācijas aģentūras „Bloomberg” mājaslapā www.bloomberg.com).

Tirgus likviditāte

Ja esat iegādājies kādu lietu (akcijas, zeltu vai nekustamo īpašumu), ir ne mazāk svarīgi saprast, cik ātri jūs no šīs lietas varat atbrīvoties, to iemainot atpakaļ pret naudu, turklāt nevis par jebkuru cenu, bet labāko cenu. Šajā gadījumā runa ir par tirgus likviditāti. Akciju tirgi pasaulē milzīgo popularitāti ir ieguvuši tieši augstās likviditātes dēļ – lai akcijas pārdotu, nav ne ierobežojošu termiņu kā noguldījumiem depozītā, ne arī, iespējams, pircēju ilgstošu meklējumu kā nekustamo īpašumu tirgū.

Taču arī šajā gadījumā tirgus likviditāte var būt atšķirīga gan dažādās biržās kopumā, gan dažādu uzņēmumu akcijām. Lielajās biržās tirdzniecības aktivitāte sit augstu vilni un darījumi ik dienu sasniedz miljardus eiro. Baltijas valstu tirgi ir mazāki, līdz ar to arī tirdzniecības apjomi un tirgotāju skaits tajos nav tik liels, dienā tirgū apgrozās vidēji 2 miljoni eiro. Tomēr tikai šajos tirgos var iegādāties vietējo – Baltijas un Latvijas – uzņēmumu akcijas.

**Tomēr tikai Baltijas tirgos
var iegādāties vietējo
– Baltijas un Latvijas –
uzņēmumu akcijas**

Savukārt atsevišķu uzņēmumu akciju likviditāte būs atkarīga no vērtspapīru daudzuma publiskā apgrozībā, kā arī no šo akciju turētāju – īpašnieku – aktivitātes un vēlmes tirgoties. Jebkurā biržā ir uzņēmumi, ar kuru akcijām tirgojas ļoti aktīvi, bet ir arī uzņēmumi, ar kuru akcijām pat vairākas dienas pēc kārtas var nenotikt neviens darījums. Šādu uzņēmumu akcijas lielā apjomā ātri pārdot var būt grūti.

Lielie un mazie investori

Arī investori mēdz būt dažādi. Institucionālie investori parasti ir bankas un dažādi fondi, kas iepērk daudz akciju, lai veidotu investīciju portfeli un pelnītu uz cenu svārstībām savu klientu labā. Šādi investori parasti droši strādā vairākās biržās, iegādājas nozīmīgas akciju paketes un lielā mērā arī nosaka tendences tirgū. Piemēram, ja esat otrā vai trešā pensiju līmeņa dalībnieks, iespējams, daļa jūsu naudas arī darbojas pasaules vērtspapīru tirgos. Tas ir atkarīgs no izvēlēta plāna.

Tomēr ikdienas tirdzniecībā liela nozīme ir tieši privātajiem investoriem. Tie var būt gan privātpersonas, gan uzņēmumi, kas tirgojas ar mazāku akciju daudzumu, tomēr tieši viņu darbība galvenokārt nosaka ikdienas akciju cenu svārstības. Privātie investori var būt gan ilgtermiņa ieguldītāji, ieguldot naudu kādā uzņēmumā pat uz vairākiem gadiem, gan īstermiņa tirgotāji, kuriem ir būtiski nopelnīt uz akciju cenu svārstībām.

Kam jāpievērš uzmanība ikdienā

Ja esat kļuvis par kādu akciju īpašnieku, ir vērts periodiski sekot tirdzniecībai biržā arī tad, ja ir veikts ilgtermiņa ieguldījums. Ja notikušas lielākas akciju cenu izmaiņas, svarīgi ir saprast to iemeslu, jo varbūt ir jēga mainīt sev piederošo akciju portfeli vai arī konstatēt, ka sasniegti agrāk izvirzītie

Akciju tirgi pasaulē milzīgo popularitāti ir ieguvuši tieši augstās likviditātes dēļ – lai akcijas pārdotu, nav ne ierobežojošu termiņu, ne pircēju ilgstošu meklējumu

mērķi. Būtiskākā ir tirdzniecības sesijas pēdējā akcijas cena. Jāskatās arī vidējā svērtā akcijas cena – tieši tā raksturo kopējo tirdzniecības tendenci konkrētajā dienā. Tirdzniecības gaitu raksturo arī piedāvājuma un pieprasījuma cenas – tās ļaus saprast pārdevēju un pircēju sākotnējās pozīcijas.

Jāvērtē arī apgrozījuma rādītāji – tie raksturo, cik darījumu katru dienu ar konkrēto akciju ir notikuši un kāds ir bijis kopējais apjoms. Šie rādītāji ļaus saprast, cik lielas akciju paketes katru dienu apgrozās biržā, cik daudz un cik lieli ir investori, kas ar akcijām veikuši darījumus. Tas parāda arī kopējo tirgus noskaņojumu un ļauj izdarīt prognozes par notikumiem, kas sagaidāmi nākotnē.

Indars Aščuks

NASDAQ OMX Rīgas Fondu biržas valdes priekšsēdētāja vietnieks

Akciju tirgus ir klasika

• *Ko investoriem var piedāvāt akciju tirgus, salīdzinot ar citiem ieguldījumu veidiem?*

– Akciju tirgus ir klasika. Tas vienmēr ir bijis un arī būs saprotamākais un populārākais veids, kā investēt uzņēmumos – nopirkt akcijas un, ja uzņēmumam iet labi, tad arī saņemt daļu no uzņēmuma izaugsmes un akcijas cenas pieauguma.

Taču jāatceras, ka akciju tirgū ienesīgums jeb peļņas potenciāls ir svārstīgs. Skatoties ilgtermiņā – vairāku gadu laikā –, tas vienmēr būs salīdzinoši lielāks par citiem ieguldījumu veidiem. Ja raugāties uz akciju tirgiem, kas darbojas ļoti ilgi, tad, piemēram, ASV akciju tirgus strādā vidēji ar 10% ienesīgumu gadā. Rīgas Fondu biržā pēdējo astoņu gadu laikā vidējais ienesīgums gadā ir bijis 20%. Te gan jāpiezīmē, ka Baltijas valstu vērtspapīru tirgi ir attīstības tirgi, tādēļ arī ienesīgums ir vidēji lielāks nekā attīstītos vērtspapīru tirgos.

Akciju tirgus ienesīguma ziņā ir daudz izdevīgāks nekā naudas noguldīšana bankas depozītā vai zemāka ienesīguma vērtspapīros

• Minējāt, ka ieguldījumi akcijās ir ienesīgāki par citiem ieguldījumu veidiem. Par cik tie ir izdevīgāki?

– Akciju tirgus ienesīguma ziņā ir daudz izdevīgāks nekā naudas noguldīšana bankas depozītā vai zemāka ienesīguma vērtspapīros. Protams, ir bijuši arī brīži, ka fondu tirgū ir vērojama lejupslīde, tomēr, kā jau teicu iepriekš, ilgtermiņā akciju tirgus dod ļoti labu ienesīgumu.

Ienesīguma salīdzinājums

Izmantosim vidējās ienesīguma likmes: akcijām – 10%, depozītam – 5%.

Izvēloties īstermiņa ieguldījumu stratēģiju un ieguldot 1000 latu depozītā, gada laikā iespējams saņemt 50 latu jeb 5%, bet akciju tirgū – 100 latu jeb 10%. Taču jāatceras, ka akciju tirgū ir lielāks risks, tajā iespējams ne tikai nopelnīt 10%, bet gada laikā tos arī zaudēt. Šajā gadījumā 5% starpība viena gada laikā neko daudz nemaina.

Izvēloties ilgtermiņa stratēģiju, piemēram, ieguldot uz 20 gadiem, ienesīguma starpība būs liela. Ar minētajām ienesīguma likmēm depozītā šajos 20 gados jūs no sākotnējiem 1000 latiem tiksiat līdz 2653 latiem, bet akciju tirgū – līdz 6728 latiem.

• Kāpēc bez bankas vai brokersabiedrības starpniecības tirgoties biržā nav iespējams?

– Biržas biedri nodrošina, lai visi investori, kas tirgū izviesto akciju pirkšanas un pārdošanas uzdevumus, spētu par tiem arī norēķināties. Birža ir izsole, kur nepārtraukti tiek slēgti darījumi par dažādām cenām. Visiem izsoles dalībniekiem ir nepieciešamas garantijas, ka tas pircējs vai pārdevējs, kas atrodas darījuma pretējā pusē, spēs izpildīt saistības. Bankai ir pienākums to nodrošināt. Tā dēļ visi pirkšanas vai pārdošanas uzdevumi, kas redzami biržas sistēmā, ir reāli izpildāmi.

Biržas darba laiks un kādu naudu var izmantot norēķinos Baltijā

Tirdzniecība Baltijas biržās notiek katru darbdienu no pulksten desmitiem rītā līdz diviem pēcpusdienā.

Tirdzniecība Baltijā pašlaik katrā valstī notiek tās nacionālajā valūtā, lai gan Tallinas Fondu biržā cenas informatīvos nolūkos jau norāda eiro.

Ja investors aktīvi strādā ar Lietuvas vai Igaunijas akcijām, tad ir vērts parūpēties, lai darbam tirgū nepieciešamie līdzekļi glabātos kontā nepieciešamajā valūtā un pēc katra darījuma nenotiktu valūtas konvertācija.

• **Ko akciju tirdzniecības procesā dara birža un ko – brokeri?**

– Lai labāk saprastu biržas lomu, to var iztēloties kā tirgus vietu. Tā tas vēsturiski arī ir veidojies. Pircēji

un pārdevēji ir investori, prece ir uzņēmumu akcijas, bet birža ir tirgus placis. Biržas atbildība ir organizēt, lai visiem ir ērti un labi tirgoties, kā arī lai tas ir droši un visiem ir vienādi nosacījumi.

Mūsdienās birža joprojām ir tirgus vieta, taču tā jau ir virtuāla tirgus vieta. Ir mainījusies arī starpnieku loma – līdz ar interneta attīstību banka var piedāvāt klientiem interneta tirdzniecības platformu, no kuras investors tieši pieslēdzas biržas tirdzniecības sistēmai

Banka var piedāvāt klientiem interneta tirdzniecības platformu, no kuras investors tieši pieslēdzas biržas tirdzniecības sistēmai un veic darījumus

un veic darījumus. Darījumus, protams, viņš varēs veikt tikai sev pieejamo līdzekļu apmērā. Tomēr brokerim joprojām ir svarīga funkcija. Viņam ir pieeja biržas tirdzniecības sistēmai, viņš var klienta uzdevumā veikt darījumus. Un viņš ir profesionālis, kuram prasīt padomu par to, kuru akciju izdevīgāk pirkt. Viņš ir arī tas, kas palīdz veikt liela apjoma darījumus vai arī veikt darījumus specifiskos tirgos, ko pats pircējs tik labi vai vispār nepārzina.

Pircēji un pārdevēji ir investori, prece ir uzņēmumu akcijas, bet birža ir tirgus placis. Biržas atbildība ir organizēt, lai visiem ir ērti un labi tirgoties, kā arī lai tas ir droši un visiem ir vienādi nosacījumi

Kas notiek, ja es nolemju pirkt 200 "Grindeks" akciju par Ls 5,5 –, mans uzdevums pirkt akcijas ir redzams uzdevumu grāmatā, bet es redzu, ka neviens man nevēlas pārdot par šādu cenu. Viens prasa Ls 5,55 par 105 akcijām, cits Ls 5,56 par 1000 akcijām, bet neviens tās nepārdod lētāk?

Nekas nenotiek. Līdz brīdim, kamēr kāds nolems samazināt cenu un pārdot savas akcijas par jūsu nosaukto cenu vai arī, kamēr jūs nemainīsiet savu cenu uz augstāku.

Katrs var mainīt savus iesniegto uzdevumu, cenu, akciju skaitu vai pat iesniegt vairākus uzdevumus par dažādām cenām un apjomiem. Elektroniskajai tirdzniecībai ir tā priekšrocība, ka jūs jebkurā laikā internetā bez maksas varat aplūkot uzdevumu grāmatu, redzēt, cik daudz akciju un par cik tiek piedāvāts, pieprasīts, un tad izdarīt savu izvēli.

Ja „Grindeks” akcijas cena ir 5,55 latiem un tāda tā ir bijusi jau vismaz kādu laiku, tad mēģinājums ātri nopirkt akcijas par 4,50 latiem vai pārdot par 6,50 latiem, visticamāk, cietīs neveiksmi. Daudz lielāka iespēja jums būs tās nopirkt par 5,45 latiem vai pārdot par 5,70 latiem, jo likvidajām akcijām dienas laikā milzīgas svārstības notiek salīdzinoši reti. Lielākas cenu svārstības ir iespējamās salīdzinoši nelikvidām akcijām (tādām, kurām ir maz pircēju un pārdevēju). Tomēr visu nosaka tirgus.

• Kas redz, ka es pārku vai pārdodu akcijas?

– Tikai jūsu banka vai brokersabiedrība. Bet biržā un publiskajā uzdevumu grāmatā neviens neredz, kurš cilvēks vai banka stāv aiz pirkšanas vai pārdošanas uzdevuma. Teorētiski jūs varat pārdot akcijas savam kaimiņam vai Valsts prezidentam, bet viņš nezinās, ka tās nopircis no jums, savukārt jūs nezināsiet, kam esat tās pārdevis.

Teorētiski jūs varat pārdot akcijas savam kaimiņam vai Valsts prezidentam, bet viņš nezinās, ka tās nopircis no jums, savukārt jūs nezināsiet, kam esat tās pārdevis

• Vai es kā akcionārs varu pirkt un pārdot akcijas tikai par tām cenām, kādas ir konkrētā brīdī tirgū, vai arī es varu noteikt pats savu cenu?

– Tādas tiesības – nosaukt savu cenu, kas atšķiras no pretējās puses piedāvājuma, – ir. Ja visi sauktu vienu un to pašu cenu, tad cena nekad nemainītos. No vienas puses, pat ieteicams nosaukt savu cenu un iesniegt atbilstošu pirkšanas vai pārdošanas

Ir ieteicams nosaukt savu cenu un iesniegt atbilstošu pirkšanas vai pārdošanas uzdevumu, jo kā gan citādi pretējā puse zinās, ka esat gatavs pirkt vai pārdot?

uzdevumu, jo kā gan citādi pretējā puse zinās, ka esat gatavs pirkt vai pārdot? Gaišredzība nav nemaz tik izplatīta. Ja strādājat ar akciju interneta tirdzniecības platformu, tad pamainīt savu iesniegtā

Ja strādājat ar akciju interneta tirdzniecības platformu, tad pamainīt savu iesniegtā uzdevuma cenu ir viegli un tas neko nemaksā

uzdevuma cenu ir viegli un tas neko nemaksā. Ja strādājat ar brokeri, tad brokerim var uzdot veikt darījumu noteiktā cenas diapazonā un lai viņš nodarbojas ar labākās darījuma cenas meklēšanu. Var arī uzdot veikt darījumu par tirgus cenu. Bet cenas nosaukšanā jābūt arī reālistam. Viss ir atkarīgs no tirgotajiem apjomiem, tomēr parasti katrs individuāls investors ir tikai daļiņa no tirgus, bet cenu veido tirgus kopumā.

• Kā vērtēt akciju likviditāti?

– Katrs uzņēmums ir dažāda lieluma, ar dažādu apgrozībā esošo akciju skaitu, kas ietekmē likviditāti. Tādēļ vispārīgumi par visa tirgus likviditāti nebūs pareizi. Investoram ir ļoti svarīgi vērtēt tieši viņam piederošo vai noskatīto akciju likviditāti.

Pirmais kritērijs, ko vērtēt, – cik daudz ir tādu tirdzniecības sesiju, kurās uzņēmuma akcijas vispār nav tirgotas. Ja tās ik ceturksni ir piecas līdz desmit dienas, tas nebūs labs signāls.

Ja ir vēlme ieguldīt dažus tūkstošus vai dažus desmitus tūkstošu latu, to var izdarīt dienas laikā

pirkt 300 „Olainfarm” akciju, bet dienā vidējais apgrozījums ar „Olainfarm” akcijām ir 8000 akciju, tad likviditāte būs pietiekama. Bet, ja jūs gribat iegādāties 3000 „Latvijas Zoovetapgādes” akciju, tad, paskatoties tirdzniecības vēsturi, redzam, ka šo akciju likviditāte nav augsta.

Lai precīzi novērtētu likviditāti, pareizi būtu arī skatīties uzdevumu grāmatu – cik daudz ir pirkšanas un pārdošanas uzdevumu, par kādu cenu ir vēlme pirkt akcijas, par kādu pārdot – kāda ir starpība starp šīm divām cenām, cik lielus apjomus ir vēlme pirkt un cik lielus apjomus grib pārdot. To sauc par tirgus dziļumu.

Gan Rīgas Fondu biržas Oficiālā saraksta, gan daļa Otrā saraksta uzņēmumu ir pietiekami likvidi, lai ieinteresētu privātos investorus. Latvijas investoriem ir pieejami arī daudzi citi Baltijas uzņēmumi. Ja ir vēlme ieguldīt dažus tūkstošus vai dažus desmitus tūkstošu latu, to var izdarīt dienas laikā. Ja grib ieguldīt miljonu – viena uzņēmuma akcijas nopirksiet dienas laikā, cita – nedēļas, bet tas ir izdarāms.

• Jebkura investora mērķis ir nopelnīt. Kā labāk darīt – nopirkt kādu mazāk likvidu akciju, kurai ir ļoti lielas cenu svārstības, vai arī liela, likvida uzņēmuma akcijas, kuru cenas mainās vien par dažiem santīmiem?

– Lai investors mērķtiecīgi spekulētu ar mazāk likvidām akcijām, ir jābūt ļoti profesionālam, jo ir jābūt pietiekami spējīgam precīzi novērtēt uzņēmumu un izskaitļot adekvātu tā akcijas cenu.

Ar likvida uzņēmuma akcijām ir pretēji – tā akcijas tirgo tūkstošiem investoru, no kuriem daudzi ir lieli institucionālie ieguldītāji, kas algo simtiem analītiķu, kuri analizē uzņēmumus. Tas ir cits profesionālais līmenis. Ja viņi domā, ka šī uzņēmuma akcija maksā latu, tad ir ļoti ticami, ka uzņēmuma akciju patiesā vērtība aptuveni tāda arī ir. Šajā gadījumā privātajam investoram ir daudz mazākas iespējas kļūdīties.

Nelikvidam uzņēmumam ir mazāk investoru, un līdz ar to risks, ka ir bijušas kļūdas novērtējumā, ir lielāks. Taču nenoliedzami, ka savu reizi, kad ir pārliecība, ka uzņēmums ir nenovērtēts, ir vērts nopirkt tā akcijas, jo, iespējams, tās varēs pārdot, piemēram, ar 20% peļņu.

Lai investors mērķtiecīgi spekulētu ar mazāk likvidām akcijām, ir jābūt ļoti profesionālam

• Tātad ieteikums iesācējiem ir ne tikai skatīties, ka kāda biržas Otrā saraksta uzņēmuma akcijas cena vienā dienā pieaug vai krīt par 15%, bet vērtēt arī šā uzņēmuma likviditāti?

– Jā. Ja investors ir iegādājies nelikvīdas akcijas un viņam tās ātri jāpārdod, tas var maksāt dārgi. Visticamāk, tās vajadzēs pārdot salīdzinoši lēti – nevis par to patieso vērtību, bet gan par cenu, kādu tajā mirklī kāds būs gatavs maksāt. Ne velti jebkurā grāmatvedības vai finanšu uzskaitē aktīvi tiek vērtēti pēc tās cenas, par kādu tos ir iespējams realizēt, nevis pēc tā, cik pēc mūsu uzskata tie patiesībā varētu maksāt.

• Biržas interneta mājaslapā, sadaļā “Tirdzniecība”, katras tirdzniecības sesijas laikā ir atrodama plaša informācija par cenu izmaiņām un tirgotajiem apjomiem. Kuriem rādītājiem ir svarīgi pievērst uzmanību?

– Svarīga ir pēdējā darījuma cena, it īpaši tai akcijai, kura ir daudz tirgota. Tas būs signāls – šī ir akcijas tirgus cena šodien. Nākamais būtu tirdzniecības apjoms ar konkrētā uzņēmuma akcijām dienas laikā – ja tas pārsniedz vairākus tūkstošus latu, tas arī ir signāls, ka daudzi investori šo cenu ir akceptējuši un tā ir reālā tirgus cena šodien. Trešais indikators, ko vērts apskatīt, – vidēji svērtā cena. Gadās, ka dienas beigās notiek mazi darījumi, bet tieši tie būtiski maina pēdējo cenu. Šādā gadījumā, lai izprastu, kāds ir tirgus noskaņojums, vidēji svērtā cena būs labāks kritērijs analīzei nekā pēdējā cena.

• Cik bieži investoriem ir jāseko līdzi jaunumiem biržā – vai katru dienu?

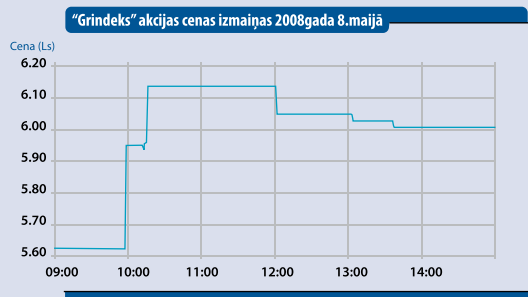
– Ja investors ir iegādājies akcijas kā ilgtermiņa ieguldījumu, viņam, visticamāk, tas nav jādara katru dienu. Šajā gadījumā akciju cenas var aplūkot arī reizi nedēļā vai reizi mēnesī, vai vēl retāk, jo investīciju lēmumus jau nepārskatām katru dienu.

Akciju cenas var strauji mainīties, ja parādās kādas būtiskas ziņas, kas ietekmē uzņēmuma finanses

Akciju cenas var strauji mainīties, ja parādās kādas būtiskas ziņas, kas ietekmē uzņēmuma finanses. Ja uzņēmumam gaidāma liela peļņa, cena var strauji uzlēkt. Laikā, kad uzņēmumi iesniedz savus finanšu pārskatus, ir jābūt īpaši vēriem. Katru pirmdien visu trīs Baltijas biržas investoriem sagatavo arī gaidāmo nedēļas notikumu sarakstu.

Piemēram, Grindeks, akciju cena 2008. gada 8.maija tirdzniecības sesijas laikā strauji pieauga, reaģējot uz ziņām, ka „Grindeks” peļņa gada 1.ceturksnī bija divas reizes lielāka nekā 2007. gada 1.ceturksnī jeb 3,523 miljoni latu, savukārt uzņēmuma neto apgrozījums pieauga par 42,2% - līdz 16,968 miljoniem latu.

• Kur to var redzēt?

– Pie biržas ziņām, interneta mājaslapā. Protams, ik pa laikam ir vērts apskatīt, vai tirgus makroekonomiskie apstākļi nav mainījušies un vai vērtējumā par kopējām tirgus tendencēm nav nepieciešama korekcija. Šajā ziņā investoram būtu regulāri jālasa analītiskie ziņojumi, turklāt ne tikai par konkrētiem uzņēmumiem un to perspektīvām, bet arī makroekonomikas analīze.

Kad jābūt modram!

Daudz uzmanīgākam investoram jābūt tad, ja viņš ir devis akciju pirkšanas vai pārdošanas uzdevumu, kas vēl nav izpildījies un ir aktīvs biržas tirdzniecības sistēmā.

Piemēram, uzņēmuma akcijas maksā piecus latus, un uzņēmums ir paziņojis, ka par vienu akciju dividendēs izmaksās 50 santīmu. Biržā ir termiņš „x diena” – tas nozīmē, ka no šīs dienas pirtajām akcijām dividendes netiks maksātas, proti, dividendes saņems šo akciju iepriekšējais īpašnieks. Līdz ar to līdz šai „x dienai” akcijas maksās piecus latus, bet no „x dienas”, kad dividendes par akcijām vairs nepienākas, akciju tirgus cena, visticamāk, samazināsies līdz aptuveni 4,5 latiem.

Ja kāds pirms pāris dienām būs izlīcis akciju pirkšanas uzdevumu, piedāvājot par akciju 4,8 latus, tad „x dienā” tas, kurš pirmais paspēs viņam par šādu cenu tās pārdot, būs priecīgs. Bet šis investors, visticamāk, būs iegādājies akcijas par cenu, kas ir augstāka nekā to tirgus vērtība. Ja investors būtu uzmanīgi sekojis līdzi notikumiem biržā, viņš zinātu, ka uz šo datumu tiks aprēķinātas dividendes, un pasargātu sevi no šādas situācijas.

• Cik bieži uzņēmumi sniedz finanšu pārskatus?

– Reizi ceturksnī. Pie pārskatiem parasti ir arī uzņēmuma vadības sniegtā informācija, izvērtējums, prognozes. Arī starplaikos, ja ir kādas svarīgas ziņas par notikumiem, kas var būtiski ietekmēt uzņēmuma darbības rādītājus, tad uzņēmums tās sniedz biržai, bet birža tās publicē savā mājaslapā.

Sandis Kapitonovs

„Hipotēku un zemes bankas” brokeris

Būtiskākās investoru kļūdas:

Pirmā kļūda – bailes. Reizēm sākumā ir grūti izdarīt pirmo soli un izdarīt pirkumu, jo mājā šaubas, vai laiks izvēlēts pareizi. Investors nogaida pārāk ilgi, bet cena tikmēr iet uz augšu, kā sākotnēji bija prognozēts. Savukārt tad, kad cilvēks beidzot sadūšojas, cena jau ir salīdzinoši augstu. Pārāk ilga minstināšanās samazina jūsu potenciālās peļņas iespējas!

Otrā kļūda – eiforija. Tad, kad labu laiku darījumi notiek pēc izstrādātā plāna un tiek gūta peļņa, svarīgi ir neieslīgt eiforijā un nepieņemt uz emocijām balstītus lēmumus. Tas bieži vien noved pie zaudējumiem!

Trešā kļūda – vēlme diktēt savus noteikumus. Jo īpaši tad, ja ir investēta neliela summa, nevajag uzskatīt, ka ar to varēs iespaidot tirgu kopumā. Vairāk vajadzētu sekot tirgus tendencēm. Vēlme diktēt tirgum savus noteikumus var novest pie zaudējumiem.

**Svarīgi ir
neieslīgt eiforijā**

Kā noteikt riska līmeni jeb padomā, ko vari atļauties zaudēt

Ieguldījumi akcijās ir uzskatāmi par riskantiem, jo neviens nevar garantēt peļņu. Tikpat labi varat rēķināties ar zaudējumiem. Tādēļ risks – iespēja pazaudēt daļu no savas naudas – ir viens no faktoriem, kas noteikti jāapsver un noteikti jāsamazina, ja vēlaties investēt akciju tirgos.

Galvenais iemesls, kas atsvēr šo visai riskanto soli, – iespēja labi nopelnīt, proti, ieguldījumi finanšu tirgos potenciāli var nest lielāku peļņas procentu nekā naudas turēšana bankas depozītā. Taču der atcerēties – jo vairāk gribēsiet nopelnīt, jo vairāk, iespējams, varat zaudēt.

Risks vienmēr būs izmērāms – vai nu ar peļņu, vai arī ar zaudējumiem –, un vienmēr varēs novērtēt, vai bija vērts to darīt. Tiesa gan – tikai ar atpakaļejošu datumu.

Lietas, ar kurām patiesi nevajag riskēt

Jebkuram investoram sākumā būtu jāparēķina, kas viņam pieder – cik daudz naudas, cik daudz uzkrājumu, cik daudz kustamas un nekustamas mantas. Iespējams, jau ir arī veikts kāds ieguldījums, iespējams, saņemts mantojums. Tad vienos svaru kausos ieliekam visu šo aktīvu kopumu un pretī to, cik no tā visa nav žēl pazaudēt. Parēķiniet, ar cik lielu summu esat gatavi riskēt, ieguldot finanšu tirgos.

Uz spēles nevajadzētu likt lietas, kuras ir nepieciešamas ikdienas dzīvei vai kurām esat ļoti pieķēries. Piemēram, nevajadzētu iekļāt savu mājokli, pārdot dzimtas māju vai kādu dārgu, bet ļoti mīļu gleznu.

Vajadzētu arī parēķināt, cik daudz naudas vidēji nepieciešams dzīvošanai, izklaidēm, no kurām nevēlaties atteikties, un citiem regulāriem tērīņiem (piemēram, hipotekārā kredīta atmaksai), tāpat ir jēga padomāt, vai tuvākajā laikā nav iecerēts kāds lielāks pirkums, kuram būtu jāatliek nauda. Darījumiem finanšu tirgos ir piemērota no visu veidu saistībām brīva nauda – ja to zaudēsiet, tad tam nevajadzētu ietekmēt ikdienas dzīves kvalitāti.

Uz spēles nevajadzētu likt lietas, kuras ir nepieciešamas ikdienas dzīvei. Piemēram, nevajadzētu iekļāt savu mājokli, pārdot dzimtas māju vai kādu dārgu, bet ļoti mīļu gleznu

Darījumiem finanšu tirgos ir piemērota no visu veidu saistībām brīva nauda

Neviens saprātīgs konsultants arī neieteiks aizņemties naudu, lai tirgotos biržā – ja investīcijas būs neveiksmīgas, rūgtumam par negūtajiem ienākumiem klāt nāks arī parāds ar procentiem. Dažkārt ir dzirdēts, ka pēc tirgus strauja pieauguma, kur peļņa bijusi īpaši liela, investori sūkstās, ka vajadzēja papildus aizņemties un būtu nopelnīts gan bankas procentiem, gan pašiem. Tomēr der atcerēties, ka spriest par to, ka pieaugums būs bijis galvu reibinošs, varēs tikai ar atpakaļejošu datumu. Tāpat kā par to, cik galvu reibinoša būs bijusi nolaišanās no šiem augstumiem.

Risks, ko esat gatavi uzņemties

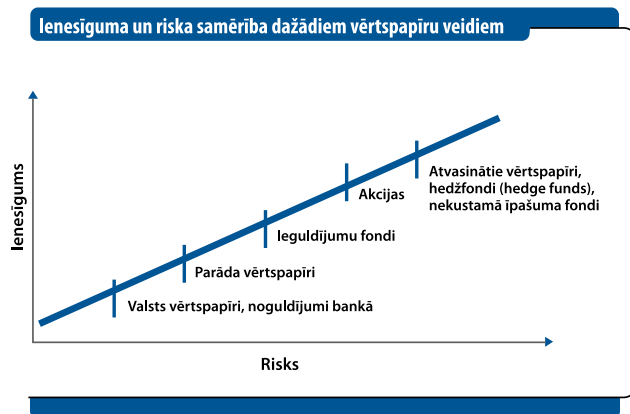
Pieļaujamo risku vēlamas izvērtēt, skaidri definējot, kas jums ir būtiskāk – gūt lielu peļņu, reizē rēķinoties ar iespējamiem zaudējumiem, vai arī saglabāt savus ieguldījumus, pat ja peļņa nebūs

**Gan liela peļņa, gan
pilnīga ieguldījumu drošība –
kopā nebūs iespējamas**

īpaši liela. Abas lietas – gan liela peļņa, gan pilnīga ieguldījumu drošība – kopā nebūs iespējamas. Akcijas ir domātas tiem, kas grib nopelnīt un ir gatavi arī uzņemt zināmu riska daļu.

Konkrētu riska līmeni palīdzēs noteikt finanšu konsultanti, uzdodot vairākus jautājumus gan par jūsu pieredzi finanšu tirgos, gan vecumu, gan izglītību, gan par to, cik lielu peļņu gribat un uz cik ilgu laiku ieguldāt naudu, gan arī būs jautājumi, kas skanēs apmēram šādi: ko jūs darīsiet, ja zaudēsiet 20% no savas ieguldījumu vērtības?

Ir bankas un brokersabiedrības, kuras piedāvās aizpildīt testu ar vairākiem jautājumiem par noteiktu rīcību ar naudu konkrētā piedāvātajā situācijā.

Savirknējot no iespējamām atbildēm gūto punktu skaitu, salīdzinoši precīzi varēs noteikt jūsu psiholoģisko portretu – vai pēc dabas esat riskētājs vai tomēr mēreni plūstošas dzīves piekritējs.

Izvēloties darbības stratēģiju akciju tirgū un izvērtējot riska līmeni, būs arī vieta tādām tīri subjektīvam faktoram kā katra individuālajam bailu sliekšnim. Ir cilvēki, kam risks dod papildu adrenalīnu un piešauj asumu dzīvei. Savukārt, ja jums bažas par iegādāto akciju cenu svārstībām neļauj naktīs mierīgi gulēt, labāk tomēr ir izvēlēties banku depozītus – lai arī ienākumi, iespējams, būs mazāki, tomēr būs sirdsmiers par ieguldījumu drošību.

Risku ir iespējams un arī ieteicams mazināt, diversificējot ieguldījumus – naudu ieguldot dažādu uzņēmumu akcijās, kuri pārstāv dažādas nozares, un vēl ar dažādu termiņu. Tā potenciāli pieaug iespēja, ka vienas akcijas cenas kritums kompensēsies ar citas akcijas vērtības pieaugumu. Turklāt risku var samazināt, naudu ieguldot dažādos vērtspapīros, ne tikai visu uzmanību koncentrējot uz akcijām.

No riska neizbēgsi

Jāatceras, ka finanšu tirgos ir vairāki riski, ar kuriem cīnīties nevarēsiet, tādēļ ar tiem ir jāiemācās rēķināties un sadzīvot. Tāds ir inflācijas risks, kas var samazināt nopelnītās naudas faktisko vērtību. Būtiska ir akciju likviditāte (cik ātri vērtspapīru var pārvērst skaidrā naudā) – ja savas akcijas nespēsiet iecerētajā laikā pārdot, jo nav daudz potenciālo pircēju, investīcijas pēc kāda laika var nest krietnu devu rūgtuma. Savukārt, tirgojoties citu valstu biržās, ir jāatceras par valūtu risku – naudas vērtību svārstības vienai pret otru dažkārt var krietni samazināt lielo peļņas procentu.

Roberts Idelsons

Ieguldījumu pārvaldes sabiedrības
„Parex Asset Management” prezidents

• Kā vislabāk cilvēkam pašam noteikt savu riska līmeni un kāpēc to vispār vajag darīt?

– Vislabāk to var izdarīt, mēģinot atbildēt uz vienkāršu jautājumu: „Ko es darišu, ja mans investīciju portfelis no savas vērtības zaudēs 20%?” Ja atbilde ir: „Skriešu prom neatskatoties,” tad var secināt, ka izturība pret risku ir zema un tas ir bīstami tajos gadījumos, ja sākas nozīmīgas tirgus svārstības, jo, iespējams, cilvēks šādā gadījumā var pieņemt neadekvātus lēmumus, kas radīs būtiskus zaudējumus. Tātad viņam ir jāizvēlas vērtspapīri, kuriem vairāk vai mazāk ir fiksēts ienākums un zems riska līmenis. Tas var būt depozīts bankā ar noteiktu procentu likmi, vai jāpērk obligācijas vai obligāciju fondu apliecības, kur investēts vērtspapīros ar fiksēto ienākumu un dzēšanas termiņu. Jo mazāks laiks atlicis līdz obligācijas dzēšanas gala termiņam, jo mazākas būs iespējamās cenu svārstības.

**Jāatceras, ka cenas
svārstās visiem aktīviem**

Savukārt, ja cilvēks pasaka: „Pie šāda tirgus krituma piepirkšu vērtspapīrus vēl klāt!” tad tas nozīmē, ka izturība pret risku ir vērtējama kā ļoti augsta, un šajā gadījumā var ieguldīt naudu ļoti augsta riska vērtspapīros. Viņam nav bail no īstermiņa zaudējumiem, tātad ir iespēja arī potenciāli daudz pelnīt ilgtermiņā.

Jāatceras, ka cenas svārstās visiem aktīviem, izņemot depozītus, kur ienākums ir stabils. Valsts obligāciju vērtības svārstības ir mazākas, akcijām tās ir lielākas.

Nevar būt tā: augsta peļņa, un vispār nav riska. Tā vienkārši nemēdz būt. Nekad. Ja kāds to sola, tad vai nu viņš melo, vai ir neprofesionāls

• Viena lieta ir teorētiski izdomāt, ko darīsi, bet tad, kad tas reāli notiek, izjūtas ir pavisam citas, un cilvēks rīkojas pretēji teorētiski izdomātajam. Kāpēc tā notiek, kur ir kļūda?

– Lielākā kļūda ir risku nenovērtēšana. Skaidrs, ka visiem gribas daudz nopelnīt un mums kā līdzekļu pārvaldniekiem

dabūt šo naudu, ar ko strādāt. Lielākā kļūda, kuru pieļauj līdzekļu pārvaldītāji, – klientam netiek izstāstīti visi iespējamie riski, vai arī tiek pieļauts, ka ieguldītājs jau par to ir informēts. Visticamāk, nebūs vis.

Klienta lielākā kļūda ir absolūtā pārliecība, ka jebkurā gadījumā, lai arī tirgi krīt, tomēr būs peļņa. Vienmēr ir jāreķinās, ka tā var arī nebūt. Cilvēki neapzinās vienkāršu patiesību – jo augstāks peļņas procents, jo lielāks risks. Nevar būt tā: augsta peļņa, un vispār nav riska. Tā vienkārši nemēdz būt. Nekad. Ja kāds to sola, tad vai nu viņš melo, vai ir neprofesionāls.

• Nav jau viegli pieņemt situāciju, ka tirgus krīt un tava nauda kūst kā pērmais sniegs...

– To naudu, kas atlikta investīcijām, nevajag uztvert kā naudu, ko iespējams tērēt ikdienas vajadzībām rīt vai parīt. Tā jāuztver kā ilgtermiņa investīcijas, nākotnes ienākumu avots. Ja ieguldījuma vērtība samazinās, tad pilnīgi nepareizi ir rēķināt, ko par šo summu, kas nosacīti zaudēta, jūs būtu varējis nopirkt. Tas ir nepareizi. Piemēram, no 100 000 latu pazaudēt 2% it kā procentuāli nav daudz, taču, ja cilvēks uz šiem 2000 latu sāk skatīties un domāt, ka šo summu varēja iztērēt jaukam ceļojumam uz siltām zemēm, tad mainās viņa attieksme gan pret šiem 2000 latu, gan pret investīcijām kopumā. Tā ir liela kļūda.

Pret savu investīciju portfeli attieksmei jābūt salīdzinoši vienkāršai – tā ir nauda, kura ir ieguldīta un kurai ir jāpelna jauna nauda ilgtermiņā. Uz tirgus kritumiem un kāpumiem ir jāskatās tomēr procentuālā, nevis absolūtā izteiksmē, vienmēr paturot prātā sākotnējos investīciju mērķus un paredzamo termiņu.

Pret savu investīciju portfeli attieksmei jābūt salīdzinoši vienkāršai – tā ir nauda, kura ir ieguldīta un kurai ir jāpelna jauna nauda ilgtermiņā

• Vai ir svarīgi, lai cilvēkam būtu arī mērķis, ko viņš ar šo naudu grib darīt, piemēram, pēc pieciem, desmit gadiem? Vai tas palīdz pārvarēt arī kādas īslaicīgas tirgus problēmas?

– Jā, tas palīdz visiem. Gan līdzekļu pārvaldniekam vieglāk strādāt, gan investoram pašam. Ja, piemēram, ir mērķis ieguldīt naudu uz desmit gadiem, lai ik gadu tā dotu 10% peļņu, manuprāt, tas ir ideāls mērķis. Bet, ja veicat ieguldījumu un pēc mēneša ieguldītās summas vērtība ir samazinājusies par 2%, tāpēc jūs vēlaties visu naudu izņemt ārā, tā noteikti būs kļūda.

Naudu pirms sava noteiktā termiņa ir jēga ņemt ārā tikai divos gadījumos. Pirmais – ja ir objektīvi apstākļi, ka tā patiesi ir negaidīti vajadzīga. Dzīve ir dzīve, visādi var gadīties. Otrais – ja ir zaudēta uzticība pārvaldītājam.

Pirms investēt, ir jāsaprot, ka ļoti grūti ir sasniegt tieši īstermiņa mērķus. Ir klienti, kas atnāk un vēlas, lai katru mēnesi kontā būtu noteikts procents nopelnītas naudas, lai varētu to tērēt. To ir ļoti grūti izdarīt.

Principā – jo uz īsāku laiku esat gatavi investēt, jo ieguldījumam jābūt konservatīvākam. Vēl vairāk – ja ir zināms, ka nauda būs vajadzīga sešu mēnešu laikā, tad labāk aiziet uz banku un ielikt naudu depozītā vai naudas tirgus fondā. Tikai tā būs iespējams samazināt daudzus riskus.

Ja investīcijas plānotas vismaz ilgāk par gadu, tad jau var runāt par investīciju portfeļa izveidi. Jo ilgāks termiņš, jo agresīvāks šis portfelis var būt. Visriskantākās ir investīcijas akcijās attīstības tirgos (Krievija, Ķīna utt.) vai nekustamā īpašuma fondos. Ja ir vēlme to darīt, tad jāreķinās vismaz ar piecu gadu termiņu. Tas, protams, nenozīmē, ka nevar to naudu izņemt ātrāk, taču ir jāsaprot, ka svārstības šajos tirgos var būt ļoti lielas un tirgus kritums var būt tieši tajā laikā, kad plānojat naudu izņemt.

• Ja ir vēlme pašam aktīvi darboties akciju tirgos, ar kādiem riskiem ir jāreķinās?

– Viens no būtiskākajiem ir informācijas trūkuma risks. Mēs visi zinām, kas vairāk vai mazāk notiek Latvijā, bet daudz sarežģītāk ir uzzināt un saprast, kas, piemēram, notiek vienā no lielākajiem un likvidākajiem fondu tirgiem pasaulē – ASV.

Nebūt negribu apgalvot, ka investīciju pārvaldīšanas kompānijās vai brokersabiedrībās ir cilvēki, kas noteikti ir gudrāki par tiem, kas staigā pa ielu. Ir ļoti daudz piemēru, ka cilvēki bez izglītības finanšu jomā ir sākuši līdzekļu pārvaldīšanas biznesu sākumā ar savu, savu draugu vai kolēģu naudu

Ja, piemēram, ir mērķis ieguldīt naudu uz desmit gadiem, lai ik gadu tā dotu 10% peļņu, manuprāt, tas ir ideāls mērķis

Mēs visi zinām, kas vairāk vai mazāk notiek Latvijā, bet daudz sarežģītāk ir uzzināt un saprast, kas, piemēram, notiek vienā no lielākajiem un likvidākajiem fondu tirgiem pasaulē – ASV

un pārvērsuši to par ļoti labu un veiksmīgu uzņēmējdarbību. Taču šis darbs prasa iedziļināšanos, informācijas iegūšanu un analizēšanu. Tas ir galvenais izaicinājums arī tam, kurš vēlas pats nodarboties ar vērtspapīru aktīvu tirdzniecību.

• Lietuva un Igaunija ir mūsu kaimiņi, tomēr pastāv diezgan lielas valodas barjeras. Pieļauju, ka Latvijā nebūt nav daudz igauņu un lietuviešu valodas pratēju. Līdz ar to, cik daudz un precīzi investors var uzzināt par šo valstu uzņēmumiem? Vai tā nav viena no barjerām, kas, iespējams, traucē latviešiem iesaistīties šajos finanšu tirgos?

– Daļēji tā ir, tomēr gribu uzsvērt, ka par Eiropu, arī par Lietuvu un Igauniju, informācija ir salīdzinoši brīvi pieejama arī angļiski. Ja cilvēks prot šo valodu, viņš tiek attīstīto valstu tirgos un spēj tur orientēties.

Sarežģītāk ir ar Krieviju, kur informācijas angļiski nebūs tik daudz, turklāt arī analītiskā informācija ir salīdzinoši maz pieejama. Tas pats arī par Āzijas valstīm.

Angļu valodas zināšanas ir pats nepieciešamākais, lai darbotos un pats kaut ko sāktu darīt finanšu tirgos.

• Kā samazināt riskus?

– Ja cilvēks grib pelnīt finanšu tirgos, galvenais ir saprast, ka to nav iespējams izdarīt bez riska. Pirmais, lai samazinātu iespējamās negatīvās sekas, ir ļoti rūpīgi jāizvērtē savi lēmumi par paredzamo investīciju termiņu, apjomu un investīciju objektiem pirms to galīgās pieņemšanas. Nopietni jādomā, kāda būs ieguldījuma struktūra, kādi būs ilgtermiņa mērķi. Vēlāk pēc šā lēmuma pieņemšanas būtiski kaut ko mainīt nav ieteicams. Nedrīkst pakļauties nedz bailēm, nedz alkatībai – diviem psiholoģiskiem izaicinājumiem, kas ir katram investoram. Respektīvi, nedrīkst zaudēt galvu un steigties visu pārdot, ja tirgi krīt, vai arī investēt pēdējo naudu, ja tirgi kāpj. Tas ir drošākais ceļš uz zaudējumiem, nevis peļņas gūšanu.

Nedrīkst pakļauties nedz bailēm, nedz alkatībai – diviem psiholoģiskiem izaicinājumiem, kas ir katram investoram

Mana pieredze

Roberts Idelsons,
ieguldījumu
pārvaldes
sabiedrības
„Parex Asset
Management”
prezidents

Pats esmu samērā konservatīvs investors. Man pietiek ar 10–15% peļņas gadā uz investēto kapitālu. Investīciju portfelis ir domāts kapitāla saglabāšanai, bet pats mēģinu pelnīt citur. Tāpēc lielākā daļa manu ieguldījumu ir obligāciju fondos, protams, „Parex Asset Management” pārvaldītajos. Aptuveni 20% no investīciju portfeļa varu ieguldīt arī akciju un nekustamā īpašuma fondos.

Mana ieguldījumu politika ir ilgtermiņa, varu īstermiņā atļauties zaudēt daudz ar nosacījumu, ka investīciju portfeli nav fundamentālu problēmu. Drīzāk, ja tirgi krīt un portfeli ir zaudējumi, skatos, vai nevar atsevišķas pozīcijas palielināt un nopelnīt, kad tirgus atkal sāks augt.

Māris Rambaks

Ieguldījumu brokeru sabiedrības "LHV"
Latvijas nodaļas vadītājs

Leģendārais investors un grāmatas „The Intelligent Investor” autors Bens Grahams reiz teica: „Pats lielākais investora ienaidnieks ir viņš pats.” Vislielākais risks, ar ko sastopas investors, – paša emocijas un disciplīnas trūkums, lai pilnībā izpildītu savu ieguldījumu stratēģiju.

Protams, ka investoram vienmēr vajadzētu sekot līdzi tirgum un reaģēt, ja tas ir nepieciešams. Taču, ja skatāmies uz sākotnēji aizpildītajām anketām par riska līmeņa noteikšanu, tad jāsecina, ka lielākajai daļai

investoru, īpaši jaunpieņēvējiem finanšu tirgū, ir nedaudz nepareizs priekšstats par savu riska līmeni un ieguldīšanu kopumā. Uz papīra tiek norādīts viens, bet tad, kad šī situācija sāk piepildīties reālajā dzīvē, tad reakcija ir pavisam cita. Praksē cilvēki grib daudz zemāku risku, bet tādu pašu un vēl lielāku peļņas līmeni un aizmirst, ka lielāks risks var nozīmēt arī lielākus zaudējumus. Ir bijuši gadījumi, ka investori anketās norāda, ka vēlas ieguldīt minimālu summu uz pēc iespējas īsāku laiku, turklāt gandrīz bez riska (5% no summas), bet nopelnīt pēc iespējas vairāk (virs 25% gadā). Tas ir nepareizs priekšstats par ieguldīšanu vērtspapīros. Turklāt bieži vien investori apzinās, ka lielāks risks var nozīmēt lielāku potenciālo peļņu, bet aizmirst, ka lielāks risks var nozīmēt arī lielākus zaudējumus.

Ir jāsaprot, ka no zaudējumiem nevarēs izvairīties – agrāk vai vēlāk tie būs. Vienīgais, ko var – tos samazināt. Riska vadība un disciplīna arī noteiks to, vai gala rezultātā šis

**Vislielākais risks, ar ko sastopas
investors, – paša emocijas un
disciplīnas trūkums, lai pilnībā
izpildītu savu ieguldījumu
stratēģiju**

**Ja investors pirms tam ir veicis
rūpīgu analīzi un rūpīgi izvērtējis
ieguldījumu iespējas, tad kāpēc
pēkšņi mainīt savu viedokli,
stratēģiju?**

investors būs ieguvējs vai zaudētājs. Ir ļoti svarīgi, kā cilvēks kontrolē tās pozīcijas, kuras nes peļņu, un ko viņš dara ar tām pozīcijām, kuras rada zaudējumus.

levērot disciplīnu nav viegli, jo visu laiku gribas vērot savu ieguldījumu sniegumu, un tur arī rodas lielākais risks – palielinās varbūtība, ka sākotnējo stratēģiju sāk ignorēt un reaģē tikai uz īstermiņa svārstībām. Tas savukārt rada vairākas problēmas. Ja investors pirms tam ir veicis rūpīgu analīzi un rūpīgi izvērtējis ieguldījumu iespējas, tad kāpēc pēkšņi mainīt savu viedokli, stratēģiju? Reti kad šāda radikāla rīcība ir pamatota. Turklāt spontāna rīcība tikai palielina komisijas maksas, un tas visvairāk iegriezīs investoriem ar mazu sākotnējo kapitālu.

**levērot disciplīnu nav viegli,
jo visu laiku gribas vērot savu
ieguldījumu sniegumu**

Pats investors gan to parasti apzinās tikai tad, kad viņš izvērtē sava konta pārskatu, bet tad jau ir par vēlu. Reizēm tas pat ir šokējoši, cik ātri var savākties komisijas maksas un cik daudz var zaudēt, piemēram, no tādām lietām kā valūtu svārstības.

Cilvēki ieguldīšanai Latvijā sāk pievērsties lēnām, un mēs vēl neesam tikuši līdz punktam, kur jau ir izveidojusies investoru kultūra. Nepareizu priekšstatu joprojām rada arī tā saucamās finanšu piramīdas, kas joprojām šeptējas pa Latviju. Informācija par tām izplatās no mutes mutē: „Kaimiņam ir paziņa, kas ir ieguldījis kādā viltīgā programmā un gadā nopelnījis 40%.” Tas noved pie tā, ka cilvēks iegulda visus savus brīvos līdzekļus, turklāt bieži vien vienā vietā vai nezināmas izcelsmes vērtspapīrā. Taču rezultāts var būt ļoti neapmierinošs un bēdīgs.

Ieguldiet plaukstošā tirgū!

Parex Krievijas Akciju fonda ienesīgums kopš darbības sākuma ir vidēji 32%* gadā!

Tagad jums ir iespēja ieguldīt Parex Ukrainas Akciju fondā – vienā no straujāk augošajiem akciju tirgiem pasaulē!

Vēlaties ieguldīt plaukstošā tirgū?
Nāciet uz sarunu ar Parex finanšu ekspertiem!

* Parex Krievijas Akciju fonda ienesīgums laika posmā no 17.03.2004. līdz 29.02.2008. bija 32,52% gadā. Informācijas avots – IPAS Parex Asset Management.

Vēsturiskais ienesīgums negarantē ienesīgumu nākotnē. Līdzekļu pārvaldītājs: IPAS Parex Asset Management, Basteja bulvāris 14, Rīga, LV-1050.
Turētājbanka: AS Parex banka, Smilšu iela 3, Rīga, LV-1522.

**Uzziniet, kā vairot savu kapitālu:
6 701 0000 vai www.parex.lv/fondi**

domā+

Tirdzniecības starpnieki jeb kā izvēlēties tīkamāko partneri

Lai darbotos vērtspapīru tirgū, ir vajadzīgs arī tirdzniecības starpnieks. Taču, vai izvēlēties dzīvu cilvēku, vai arī darbosieties ar vērtspapīriem, izmantojot tā saucamās interneta tirdzniecības platformas pakalpojumus, tas atkarīgs no paša un no tā, cik daudz vēlaties maksāt par šiem pakalpojumiem.

Kopumā ir trīs dažādas iespējas. Pirmā – maksimāli darboties pašam, gan pieņemot lēmumu, gan ievietojot pirkšanas vai pārdošanas uzdevumus biržā. Tam var izmantot atsevišķu banku un brokersabiedrību piedāvātās interneta tirdzniecības platformas vai Rīgas Fondu biržas izveidoto pakalpojumu „e-brokeris”, ko piedāvā vairākas bankas. Salīdzinoši šie arī ir lētākie varianti. Šajā gadījumā iegūsi ātrumu, taču zaudēsi komunikāciju ar dzīvu cilvēku un iespēju vēlreiz pārbaudīt sava lēmuma pareizību.

Otrā iespēja – izvēlēties savu brokeri un, iespējams, ar viņu konsultējoties, jau veidot savu investīciju portfeli. Taču arī šajā gadījumā galīgais lēmums par akciju iegādi, kā arī brīdi, kad tās pārdot, būs jūsu pašu ziņā. Arī brokeris vairāk vai mazāk, bet būs tikai jūsu vēlmju izpildītājs.

Trešā iespēja – nodot savu naudu pilnībā profesionāļu rokās – līdzekļu pārvaldniekam. Šajā gadījumā jūs noteiksiet tikai rāmi, kurā pārvaldnieks var darboties. Lēmumus, ko pirkt, kad pārdot, kur atkal ieguldīt, pieņems līdzekļu pārvaldnieks.

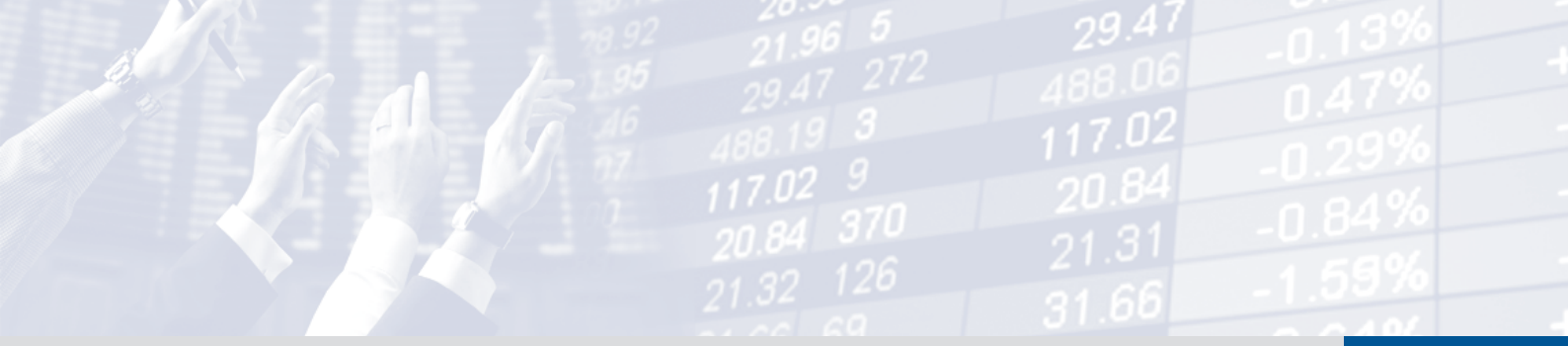
**Izvēloties starpnieku,
svarīgi ir paaieresēties par
divām lietām – starpnieka
paaieredzi vērtspapīru
tirgū un komisijas
maksām, kas jāmaksā par
pakalpojumiem**

Kā izvēlēties?

Tātad jebkurā gadījumā, izvēloties starpnieku, svarīgi ir paaieresēties par divām lietām – starpnieka paaieredzi vērtspapīru tirgū un komisijas maksām, kas jāmaksā par pakalpojumiem. Un ir vēl kāds svarīgs jautājums, kas pašam sev ir jāuzdod un kas pirmajā brīdī nešķiet glaimojošs, bet noteikti prasa patiesu atbildi, proti, – cik izglītots es esmu ieguldījumu jautājumos?

Jo mazāk jūs zināt, bet jo vairāk gribat uzzināt, jo apjomīgāka speciālistu konsultācija būs nepieciešama, lai izvēlētos optimālāko ieguldījumu variantu. Savukārt, ja izpratne jau ir, var pietikt ar tehniskiem pakalpojumiem.

Būtiski ir arī samērot summu, kuru gribat investēt finanšu tirgū, ar komisijas maksām, kādas būs jāmaksā par konsultācijām un pakalpojumiem. Ja investīciju summa nav pārāk liela, tad īpaši uzmanīgi aprēķiniet visus iespējamās maksājumus starpniekiem, lai tie neizrādās nesamērīgi lieli attiecībā pret pašu ieguldījumu.

Turklāt ievērojiet vienu – lai arī finanšu tirgus starpnieki ir profesionāļi, neviens, pat vislabākais no tiem, nespēj 100% precīzi paredzēt finanšu tirgu svārstības. Tādēļ nekādu garantiju jūsu ieguldījumiem un sagaidāmajai peļņai nav.

**Lai arī finanšu tirgus starpnieki
ir profesionāļi, neviens, pat
vislabākais no tiem, nespēj 100%
precīzi paredzēt finanšu tirgu
svārstības**

Taču, ja gaidāt konsultācijas no brokera, vai vēl vairāk – gatavojaties savu naudu pilnībā uzticēt līdzekļu pārvaldniekam, paaugstināties par konkrētā brokera vai pārvaldnieka pieredzi un līdzšinējiem sasniegumiem. Ideālu variantu nemēdz būt ne reālajā, ne arī finanšu dzīvē, taču skaidrs skats un visu plusu un mīnusu apzināšanās ļaus izvairīties no sapņu piļu celšanas, vilšanās un nepamatotām pretenzijām.

Tirdzniecība internetā

Latvijā ir vairākas komercbankas, kā arī brokersabiedrības, kas saviem klientiem piedāvā iespēju veikt darījumus ar interneta tirdzniecības platformu starpniecību. Tās var būt gan pašu sabiedrību izveidotas, gan arī Rīgas Fondu biržas izstrādātā platforma „e-brokeris”. Visas šīs platformas dod iespēju tieši pieslēgties biržas tirdzniecības sistēmai un pašam dot uzdevumus pirkt un pārdot akcijas Baltijas valstu fondu biržās un arī citos tirgos, ja attiecīgā banka to nodrošina.

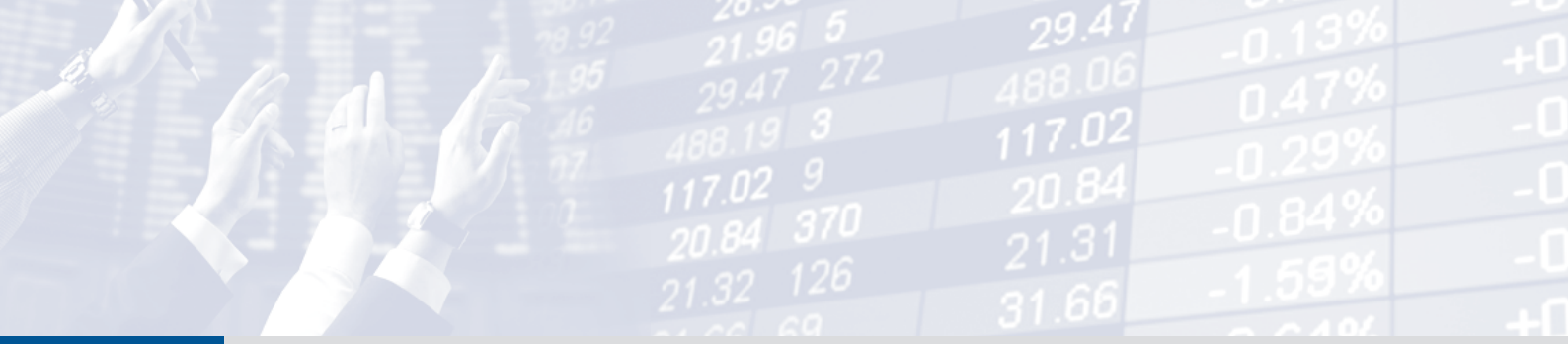
Šis pakalpojums ir svarīgs tiem, kas vēlas paši pieņemt lēmumus un uz akciju cenu izmaiņām reaģēt ātri. Ir brokersabiedrības, kas tomēr arī šādi dotus rīkojumus vēlreiz pārbaudīs, identificējot jūsu tehnisko kļūdišanos un neļaujot veikt pilnīgi neloģiskus darījumus.

Par šā pakalpojuma izmantošanu var būt ikmēneša abonēšanas maksa, vai arī šis tirdzniecības veids var tikt piedāvāts pat par velti, protams, ja tas tiks aktīvi izmantots un ja tiks pirkti citi konkrētas finanšu institūcijas piedāvātie papildu pakalpojumi. Taču tas katrā ziņā būs lētāk nekā, ja vēlēšities saņemt personīgu konsultāciju no sava brokera. Tomēr jāatceras, ka, patstāvīgi tirgojoties, būs jāpaļaujas tikai uz saviem spēkiem un padomus neviens nesniegs.

Brokeri

Brokeris ir persona, kas drīkst profesionāli darboties akciju tirgos. Brokeru pakalpojumus piedāvā visas bankas un brokeru sabiedrības, kas ir biržas biedri. Brokeru pamatfunkcijas ir salīdzinoši vienkāršas – pirkt un pārdot vērtspapirus savu klientu interesēs. Tomēr atkarībā no klientu vēlmēm un pašu ieguldītā darba šie pakalpojumi var būtiski atšķirties.

Piemēram, ja pats esat izpētījis situāciju tirgū un stingri nolēmis, gan kādas akcijas vēlaties pirkt/pārdot, gan par kādu cenu, brokerim atliek dot tikai rīkojumu, kuras akcijas pērkamas/pārdodamas,

to skaits, cena vai cenas apgabals un laiks, kurā jāveic darījums. Šajā gadījumā brokeris vienkārši izpildīs rīkojumu.

Tomēr, ja par saviem lēmumiem neesat pilnīgi drošs, brokeris var būt arī padomdevējs. Var saņemt konsultācijas gan par to, kādas akcijas labāk pirkt, gan par izdevīgākajām cenām, gan investīciju apjomiem, ko jūsu situācijā būtu prātīgi atļauties.

Līdzekļu pārvaldnieks

Daudz vērienīgāk ar jūsu finansēm darbosies līdzekļu pārvaldnieks. Viņa padomi turklāt neaprobežosies tikai ar akciju tirgu, bet skars arī citas ieguldījumu iespējas, tostarp fondus, uzkrājošo apdrošināšanu un citus finanšu instrumentus.

Līdzekļu pārvaldnieks izanalizēs un izstrādās līdzekļu ieguldījuma plānu, kurā palīdzēs sadalīt riskus un atrast konkrēti jūsu situācijai lietderīgāko naudas ieguldījumu veidu.

Taču, tā kā šis pakalpojums ir salīdzinoši dārgs un atbildīgs, līdzekļu pārvaldnieks ķersies klāt pie jūsu naudas tikai tad, ja tās kopējā summa vismaz tuvākajā nākotnē tuvosies 75 000–100 000 eiro robežai.

Kā strādāt biržā pašam

Natalja Točelovska

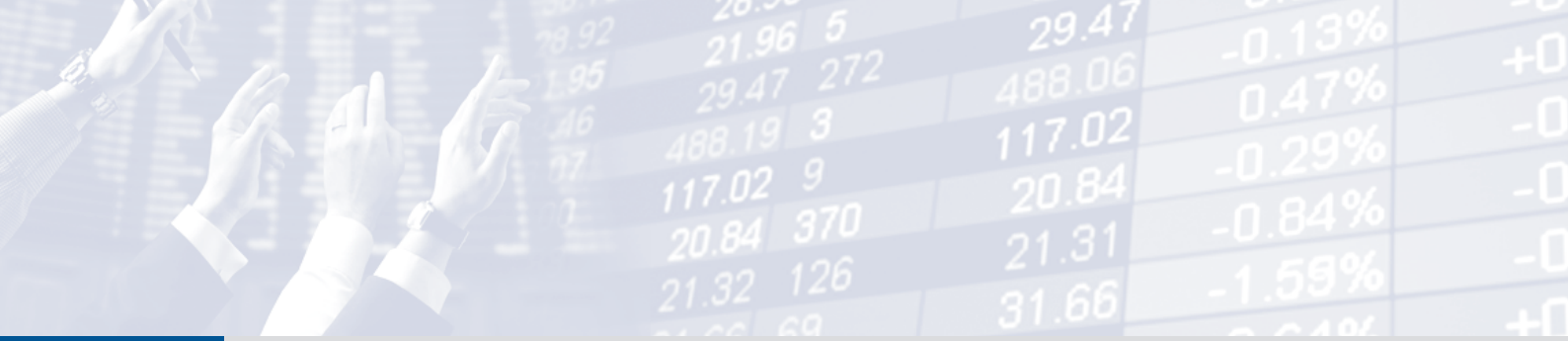
“SEB bankas” Brokeru pakalpojumu nodaļas vadītāja

„E-brokeris” ir Rīgas Fondu biržas izstrādāta datorprogramma, ko ikviens klients var instalēt savā datorā vai pat vairākos datoros – mājās, darbā. Tā nodrošina tiešo pieeju biržai, kur ikviens var veikt darījumus – iesniegt akciju pirkšanas/pārdošanas uzdevumu Rīgas, Viļņas vai Tallinas fondu biržā. Tie būs jūsu lēmumi un jūsu pirkumi, bez starpnieka. „E-brokeri” var raksturot divos vārdos: drošs un ātrs!

**„E-brokeri” var
raksturot divos vārdos:
drošs un ātrs!**

Tomēr ir jāatceras – lai arī varat darboties pa tiešo biržā, veikt norēķinus par darījumiem, neizmantojot banku vai brokeru sabiedrību kā starpnieku, nebūs iespējams. Tieši šī finanšu institūcija veiks norēķinus par nopirktajām vai pārdotajām akcijām, izmantojot jūsu norēķinu kontu bankā, un ieskaitīs vai atskaitīs akcijas no jūsu vērtspapīru konta. Turklāt tajos gadījumos, ja kādu brīdi nebūs pieejams dators, piemēram,

būsiet devies atvaļinājumā, bankas brokeris vienmēr varēs saņemt jūsu rīkojumu pa tālruni un izpildīt to. Tāpēc arī „e-brokeri” var iegādāties nevis biržā, bet gan bankās, kuras to izplata.

„E-brokeri” var veikt darījumus visās Baltijas biržās – Rīgas, Viļņas un Tallinas. Arī citi Eiropas tirgi ir pieejami klientiem, taču ne tiešsaistē, bet gan zvanot brokerim pa tālruni. Te arī jāatceras, ka daudzām valstīm ir savi specifiski nosacījumi tirdzniecībā ar vērtspapīriem, piemēram, nodokļu samaksa. Lai izvairītos no pārsteigumiem, jau pirms darījuma veikšanas visa nepieciešamā informācija tomēr būtu jānoskaidro pie pieredzējuša speciālista.

„E-brokeri” parasti izvēlas klienti, kuriem patīk pašiem strādāt Baltijas biržās un pašiem arī ar savām acīm redzēt savu akciju pirkšanas/pārdošanas uzdevumu biržas ekrānā. Aktīviem investoriem šis piedāvājums ir ļoti izdevīgs

„E-brokeri” parasti izvēlas klienti, kuriem patīk pašiem strādāt Baltijas biržās un pašiem arī ar savām acīm redzēt savu akciju pirkšanas/pārdošanas uzdevumu biržas ekrānā. Viss notiek ļoti ātri. Ir jāmin, ka pārsvarā „e-brokera” lietotāji ir pieredzējuši akciju investori, no kuriem daudzi spekulē uz akciju cenu svārstībām vienas dienas laikā. Viņi grib aktīvi tirgoties katru dienu, un šāda iespēja arī tiek sniegta.

Turklāt arī komisijas maksa par darījumu „e-brokeri” ir mazāka teju vai uz pusi

salīdzinoši ar brokera pakalpojumu izmaksām. Taču ir arī ikmēneša maksa – seši lati par „e-brokera” izmantošanu. Aktīviem investoriem šis piedāvājums ir ļoti izdevīgs

Jāpiebilst, ka, skatoties no drošības viedokļa (darbojoties internetā, ir jābūt uzmanīgiem par ievadīto darījumu un savu personīgo datu drošību), „e-brokeris” ir jau gadiem ilgi pārbaudīts.

Ko izvēlēties – strādāt ar brokeri vai izmantot tirdzniecības platformu

Andrejs Martinovs

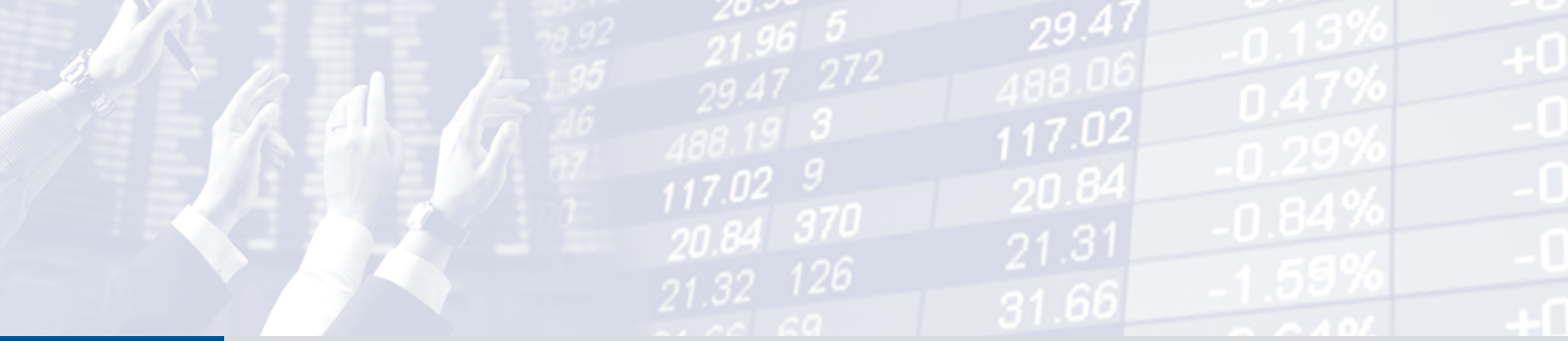
leguldījumu brokeru sabiedrības „Finasta” Latvijas nodaļas vadītājs

• ***Kā atrast savu brokeri, proti, to cilvēku, kuram var uzticēties, kurš palīdzēs?***

– Tas ir atkarīgs no paša klienta – ko viņš vēlas. Jo cilvēks aktīvāk strādā tirgū, jo viņam ir svarīgi personīgi kontakti un iespēja saņemt konsultācijas. Tas nozīmē, ka būs jāatrod speciālists, kas ne tikai tehniski pieņems un izpildīs uzdevumus, bet spēs aprunāties un sniegt šādas konsultācijas. Tas jo īpaši svarīgi varētu būt iesācējiem – ja nav neviena cita, tad vismaz ar brokeri var padalīties pirmajā pieredzē, pastāstīt, kas darīts, kā gājis. Ir svarīgi pārbaudīt, vai tas, kas jau izdarīts vai ko plānots darīt, ir pareizi, situācijai atbilstoši. Brokeri šajā gadījumā var salīdzināt ar tādu kā drauga plecu, kas var gan uzmundrināt, gan palīdzēt pieņemt pareizo lēmumu.

• ***Ja es atnāku pie jums, vai man vienkārši netiks piedāvāts tas brokeris, kas tajā brīdī ir brīvs? Ko darīt tad, ja piešķirtais brokeris man nepatīk?***

– Protams, ir svarīgi, lai cilvēki savstarpēji justos komfortabli. Ja ir kādas problēmas, tad tās iespēju robežās tiek arī risinātas. Taču ir jāizvērtē iemesli, kāpēc šāda nepatika veidojas. Ja sadarbība izveidojas

veiksmīga, bieži vien, brokerim mainot darbu, līdzī aiziet arī klienti, jo viņi ir pieraduši, atraduši to veidu, kā sadarboties un komunicēt.

• *Tad jau sanāk, ka brokeris ir teju vai svarīgāks par starpnieku – uzņēmumu vai banku, kurā viņš strādā..*

– Daļēji varu piekrist šim apgalvojumam. Tāpēc, pirms sākt sadarbību ar starpnieku, ieteicams personīgi satikties ar brokeri – iepazīties, izrunāties, uzdot jautājumus, galu galā – paskatīties viņam acīs, jo no šā cilvēka darbības būs atkarīga jūsu rīkojumu izpildes kvalitāte. Svarīgi arī noskaidrot, vai nepieciešamības gadījumā būs nodrošināta iespēja tikties ar šo brokeri, vai arī komunikācija aprobežosies ar kontu menedžeriem pie lodziņa vai ar operatoru pa tālruni.

Pirms sākt sadarbību ar starpnieku, ieteicams personīgi satikties ar brokeri – iepazīties, izrunāties, uzdot jautājumus, galu galā – paskatīties viņam acīs

Tomēr jāizvērtē gan brokeris, gan starpnieks kopumā. Ir starpnieki, kas piedāvā iespēju tikai tirgoties (tehnisku iespēju izpildīt rīkojumus), ir tādi, kas papildus nodrošina jūs arī ar informāciju par uzņēmumiem, kura akcijas varēsiet iegādāties, piedāvā analītisku materiālu par tirgiem, kuros tie darbojas. Pirms dibināt ilgtermiņa attiecības, vajag atrast ne tikai brokeri, bet arī vēlmēm atbilstošāko starpnieku, pie kura šis brokeris strādā.

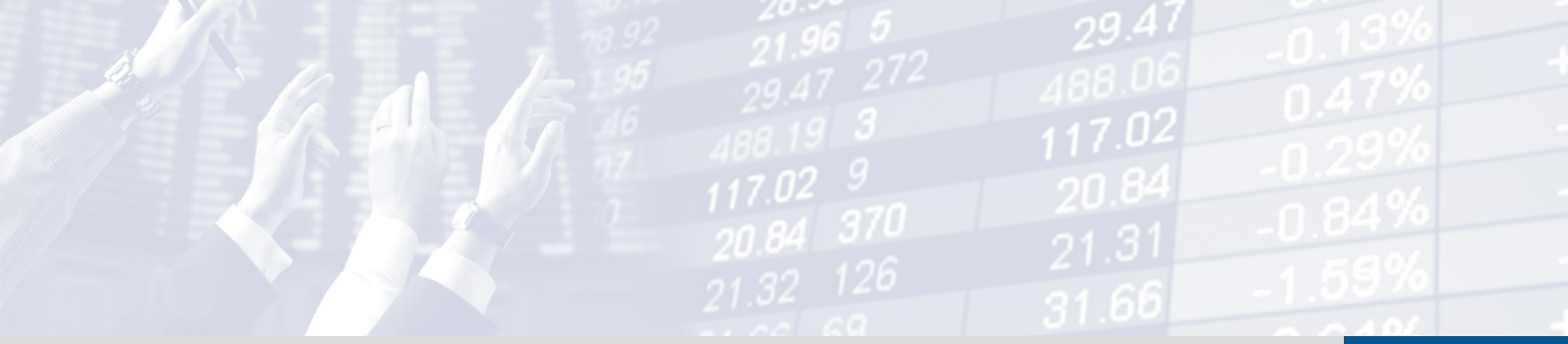
• *Vai brokeris vienmēr izpilda to, ko liek klients? Vai viņam ir iespēja klienta naudu ielikt citur?*

– Brokera darbs ir izpildīt klienta uzdevumus. Viņš var atteikties no klienta uzdevumu izpildes, ja tiek doti neloģiski, neadekvāti rīkojumi, vai arī ir mēģinājumi veikt ar likumu aizliegtas darbības. Protams, ja nepieciešams, brokeris vēlreiz konsultē klientu un norāda uz problēmām vai kļūdām. Bez klienta ziņas rīkoties ar viņa naudu brokeris nedrīkst – tā ir krimināli sodāma rīcība. Tas ir neiespējami.

• *Vai ir robeža, līdz kurai brokeris var man ieteikt iegādāties kāda uzņēmuma akcijas? Kā es varu saprast, vai brokeris nestrādā noteiktu uzņēmumu vai citu klientu interesēs un man neiesmērē nekam nederīgus vērtspapīrus?*

– Tāda rīcība ir krimināli sodāma. Brokeris to nedrīkst darīt un darba devējam – brokera vadītājam – ir jānodrošina, lai šādas situācijas nebūtu iespējamās.

Ja tomēr ir aizdomas, ka tas notiek, tad ir jēga konsultēties pie cita brokera un uzklaut, ko viņš saka. Arī tiem, kas strādā akciju tirgū, ir savs subjektīvs viedoklis par tirgū notiekošo, un iespējams, ka aizdomu pamatā ir nesaprašanās, nevis ļaunprātīga rīcība. Tomēr, ja ir aizdomas par brokera negodīgu rīcību, ar iesniegumu var vērsties Finanšu un kapitāla tirgus komisijā – iestādē, kas uzrauga ieguldījumu pakalpojumu sniegšanu Latvijā.

• **Cik tālu brokeris var iejaukties manos lēmumos?**

– Mēs nemēģinām iejaukties cilvēka lēmumos, bet gan mēģinām palīdzēt tos pieņemt. Ir svarīgi klientu informēt par riskiem, kas ir saistīti ar konkrēto ieguldījumu, lai viņam ir skaidra bilde, maksimāli pieejama ticama informācija un lai lēmums iegādāties to vai citu vērtspapīru būtu izsvērts. Mūsu uzdevums ir pārliecināties, ka viņš apzinājies visus riskus un saprot, ko dara.

Turklāt pirms sadarbības sākšanas tiek noteikts arī klienta – investora – darbības profils. Ja redzam, ka klienta darbība tam neatbilst, piemēram, tas, kurš bija gribējis strādāt mēreni, pēkšņi sāk uzvesties ļoti agresīvi, tad ar klientu noteikti kontaktēsimies un mēģināsim vēlreiz visu izrunāt. Mēs strādājam ar klientiem ļoti cieši, un katram ir arī savs konsultants.

• **Vai konsultants tiks piešķirts gan klientam, kas atnāks ar 1000, gan 100 000 latu?**

– Jā. Tas nav atkarīgs no klienta investīciju summas. Taču, protams, skatāmies arī, cik nepieciešams klientam ir konsultants. 1000 latu var izvietot, tas ir, izveidot akciju portfeli, vienas dienas laikā. Ar 100 000 latu darbs ir lielāks. Līdz ar to nepieciešamība pēc konsultanta būs daudz lielāka.

Svarīgi arī apzināties, ka privātas konsultācijas salīdzinājumā ar vienkāršu rīkojumu došanu būs dārgākas, komisijas maksa par darījumu var atšķirties pat divas reizes.

• **Kad var vairāk nopelnīt naudas – tad, kad nāk un nežēlo naudu konsultācijām, vai tad, kad taupa uz konsultanta izmaksām un darbojas pats uz savu roku?**

– Pieļauju, ka kādu laiku var rasties viedoklis – vairāk var nopelnīt, ja darbojas pats uz savu galvu.

Jo ir arī tāda lieta kā iesācēja veiksmē.

Pirmie darījumi parasti ir veiksmīgi. Taču ilgtermiņā – jo vairāk par tevi rūpējas, palīdz, jo finanses tiek izvietotas pārdomātāk, un tas nozīmē, ka arī peļņas iespējas palielinās.

Ir arī tāda lieta kā iesācēja veiksmē. Pirmie darījumi parasti ir veiksmīgi

Lai iegūtu pieredzi, der arī 500 latu

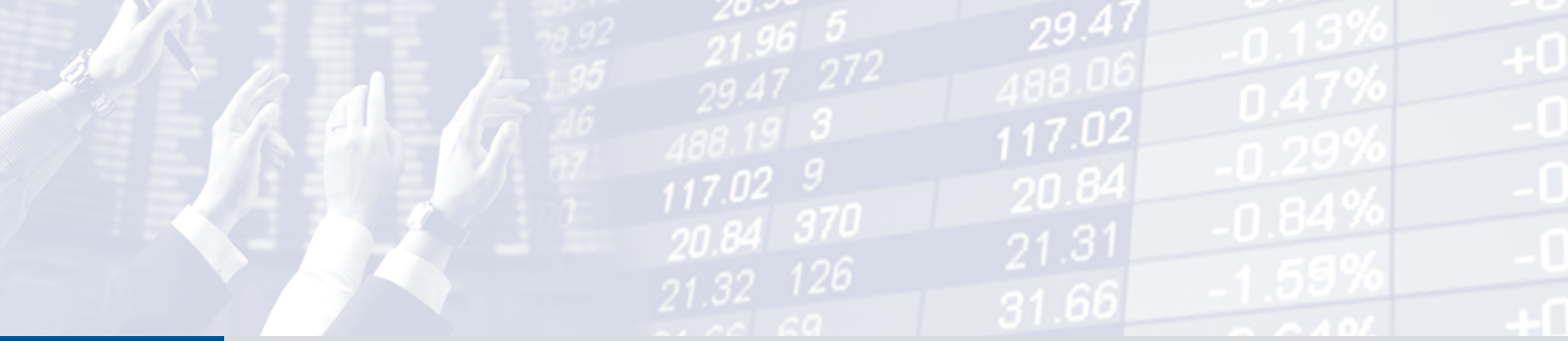
Bet, lai efektīvi darbotos tirgū, tikai ar konsultācijām nepietiek. Investoram tirgus ir jāizjūt.

• **Cik ilgam laikam ir jāpauz, lai cilvēks izjustu tirgu?**

– Citreiz ir vajadzīgs viss mūžs un pat ar to nepietiek. Citi to panāk divos trijos gados. Ir, protams, arī talanti, kas jau piedzimuši ar šo izjūtu. Tas ir individuāli. Ir studenti, kas atnākuši ar 500 latiem un ir spējusi veiksmīgi darboties. Lai iegūtu pieredzi, der arī šāda summa.

• **„Finasta” saviem klientiem piedāvā arī izmantot pašu izstrādātu tirdzniecības platformu. Kāpēc klienti labāk izvēlas strādāt paši, izmantojot internetu?**

– No brokera darba viedokļa skatoties, starpības, kā klients iesniedz uzdevumu – mutvārdos, rakstveidā vai ar tirdzniecības platformas starpniecību –, praktiski nav. Platformas izmantošanu nosaka klienta

vēlme, sapratne par ātrumu un ērtumu. Ir klienti, kuriem ir svarīgi parunāt ar brokeri, pakonsultēties, pārbaudīt savas idejas, tīri psiholoģiski ir nepieciešams personīgais kontakts. Bet ir cilvēki, kuriem to nevajag un kuri pieraduši darboties paši. Šie klienti tad arī izvēlas internetu un tirdzniecības platformu.

Izmantojot mūsu tirdzniecības platformu, arī tiks iesaistīts brokeris, lai darījumu noslēgtu līdz galam. Viņš zināmā mērā veic pēdējās kontroles funkciju – ja darījums šķiet kļūdainais vai neloģisks, šis lēmums vēlreiz tiks pārbaudīts, vai patiesi klients to vēlējas. Reizēm gadās arī tehniskas kļūmes – piemēram, klients tā vietā, lai nospiestu taustiņu „pirkt”, ir nospiedis „pārdot”. Šādas kļūdas parasti tiek izķertas. Tādējādi klients tiek pasargāts no zaudējumiem, kas var rasties nepārprotamas kļūdas dēļ.

Protams, izmantot interneta tirdzniecības platformu ir lētāk. Ja ir vēlme nākt un runāties personīgi ar brokeri, tad tie būs papildu izdevumi. Gluži tāpat, ja jūs apmaksāsit rēķinus nevis interneta bankā, bet pie kasiera bankā.

• ***Vai ir vecuma atšķirības, piemēram, vecāki klienti labāk izvēlas kontaktēties ar brokeri personīgi, savukārt jaunie – vairāk caur internetu, jo pieraduši pie šīs vides?***

– Tie cilvēki, kas ilgstoši darbojas ar vērtspapīriem, ir vairāk pieraduši pie personīgas kontaktēšanās ar brokeri. Pirms 10 gadiem iespējas strādāt attālināti bija ierobežotas. Šādiem klientiem pārsvarā nav īpašas nepieciešamības mainīt savus ieradumus. Taču starp investoriem ir cilvēki, kas ļoti aktīvi darbojas interneta vidē arī citās jomās. Tirdzniecības platformu izvēlas arī tie, kas tieši tagad sāk darboties tirgū. Viņi neatsakās no šādas iespējas. Tas tiek uztverts kā papildu serviss, papildu iespēja.

• ***Cik tirdzniecības platforma ir droša, jo tur taču notiek darījumi ar naudu?***

– No drošības viedokļa nav nekādu atšķirību no internetbankas. Tas ir tikpat droši.

• ***Vai pats arī esat izmantojis brokera pakalpojumus?***

– Es investora gaitas sāku 1997.gadā, sākot strādāt „Latvijas Krājbankas” Brokeru nodaļā, tāpēc nepieciešamības pēc brokera man nebija.

• ***Kā veicās un kādu ieguldījumu stratēģiju izvēlējāties?***

– Sāku ar nelielām summām, aptuveni 500 latu. Izvēlējos spekulatīvo stratēģiju, pelnīju uz cenas svārstībām.

Kopš sāku strādāt par brokeri, visus savus brīvos līdzekļus ieguldīju akcijās, kuras kotējas Rīgas Fondu biržā. Draugi pirka jaunas mašīnas, bet es – akcijas. Arī pašlaik turpinu investēt.

Tagad jutos komfortabli gan finansiālajā, gan profesionālajā ziņā. Ieguldījumu ģeogrāfija jau ir stipri paplašinājusies, savukārt ieguldījumu stratēģija ir kļuvusi mērenāka. Pa šiem gadiem esmu guvis ļoti labu pieredzi un varu teikt, ka mans darbs pilnībā sakrīt arī ar manu hobijs. Investīciju lēmumus pieņemu pats, ne ar vienu nekonsultējos. Uzskatu, ka par īstu profesionāli var kļūt, tikai strādājot ar savu naudu. Cilvēkam vajag izjust gan prieku no savas peļņas, gan savu zaudējumu garšu.

Roberts Idelsons

ieguldījumu pārvaldes sabiedrības
„Parex Asset Management” prezidents

• Ko dara līdzekļu pārvaldnieks?

– Vienkāršākā atbilde – pārvalda klienta naudu. Taču ir dažādi līdzekļu pārvaldīšanas pakalpojumi. Pirmais – ieguldījumu fonds, ko izveido līdzekļu pārvaldnieks un kas ir domāts plašam cilvēku lokam. Tur var ieguldīt salīdzinoši nelielu summu. Pirmais ieguldījums varētu būt 500–1000 latu, par kuriem tiek nopirkta investīciju fondu apliecības. Šeit darbojas princips, ka daudzi nelieli ieguldītāji ar savu naudu izveido būtisku kopējo investējamo summu noteiktā reģionā vai sektorā, tādējādi samazinot darījumu izmaksas.

Nākamais pakalpojums – individuālā investīciju portfeļa pārvaldīšana. Tas nozīmē, ka nevis pats klients pieņem lēmumu par konkrētā investīciju fonda apliecību, akciju vai citu vērtspapīru pirkšanu, bet to dara profesionāls līdzekļu pārvaldītājs. Lai saņemtu šo pakalpojumu, ir jānoslēdz līdzekļu pārvaldīšanas līgums.

• Ko tas nozīmē – es noslēdzu ar jums līgumu, un jūs ar manu naudu varat darīt, ko gribat?

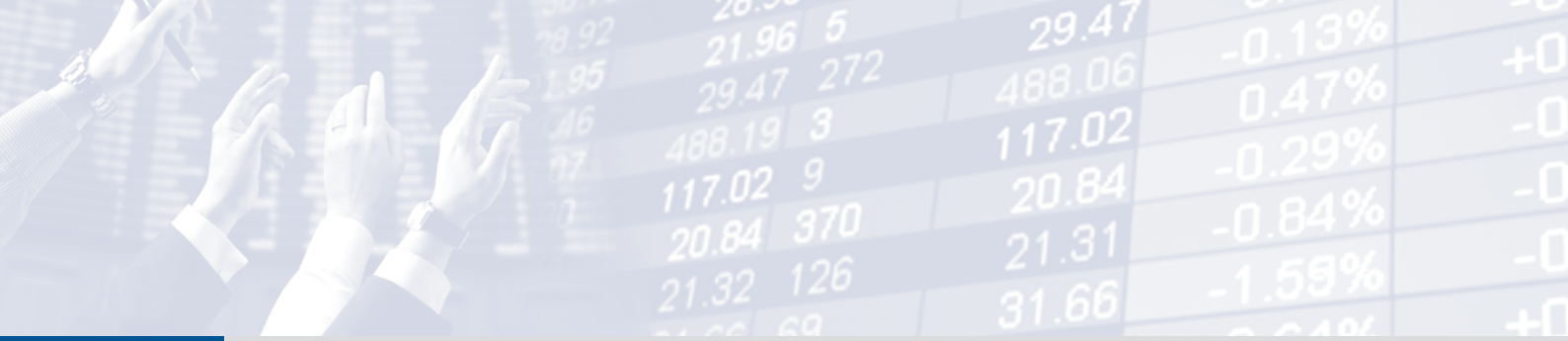
– Sadarbības veidi var būt dažādi. Ir arī tādi, kas dod pārvaldniekam pilnīgu rīcības brīvību, proti, ka varam ar jūsu naudu rīkoties bez jūsu papildu piekrišanas, tomēr ievērojot to investīciju politiku, kas ir noteikta pārvaldīšanas līgumā.

• Tad tomēr man kā naudas īpašniekam ir sava teikšana?

– Protams. Papildus izteiktajām vēlmēm, parakstot līgumu par līdzekļu pārvaldīšanu, mēs jums uzdosim arī vairākus jautājumus, lai noteiktu individuālo riska profilu. Tas tiek darīts, lai būtu iespējams saprast, kādus finanšu produktus var iekļaut konkrēti jūsu investīciju portfeli un kādus tomēr nevar.

• Ko jūs jautāsi?

– Pirmkārt, par jūsu pieredzi. Jo mazāka tā būs, jo konservatīvāks portfelis tiks veidots. Otrā jautājumu kategorija būs saistīta ar kopējiem aktīviem, kas ir jūsu rīcībā, proti, kādi īpašumi pieder un cik daudz no šiem aktīviem esat gatavs nodot pārvaldītāja rīcībā. Jo lielāka būs šī daļa, jo konservatīvākas investīcijas būtu jāveic. Trešā jautājumu grupa būs saistīta ar to, lai noteiktu, cik liela ir jūsu tolerance pret risku. Piemēram, jautājums – ko jūs darīsiet, ja jūsu vērtspapīru portfeļa vērtība samazināsies par 20%. Ja klients uz šo jautājumu atbild, ka tajā brīdī viņš visu pārdotu un tirgū vairs nekad neinvestētu,

tas nozīmē, ka šādas situācijas nedrīkst pieļaut. Tātad ir jāveido konservatīvs ieguldījums, kurā nav iespējamas tik lielas portfeļa vērtības svārstības. Ja atbilde ir: nedarītu neko vai pat pirktu klāt – tas nozīmē, ka tolerance pret risku ir liela un var veidot jau riskantāku portfeli. Šie ir jautājumi, kas tiks ņemti vērā, nosakot investora profilu.

Nav iespējams daudz nopelnīt, vispār neriskējot

Protams, lai izveidotu konkrētā klienta investīciju portfeli, tiek ņemtas vērā arī klienta vēlmes. Visiem ir priekšstats par to, cik daudz grib nopelnīt un cik daudz ir gatavi riskēt. Risks un peļņa ir savstarpēji saistītas lietas. Nav iespējams daudz nopelnīt, vispār neriskējot.

Ņemot vērā šīs vēlmes, mēģināsim izveidot portfeļa sadalījumu – cik daudz tajā būs akciju, cik obligāciju, cik investīciju fondu apliecību vai hedžfondu daļu.

• *Vai tas būs rāmis, ko es kā naudas īpašnieks arī nosaku jums kā pārvaldniekam?*

– Jā. Tas viss tiek noteikts investīciju politikas aprakstā. Tur tiek pateikts, kāds investīciju portfelis tiks pārvaldīts un kādi būs ierobežojumi, piemēram, akcijās netiks ieguldīts vairāk par 35% no kopējās summas vai, piemēram, investīcijas tiks veiktas tikai eiro, vai – var vai nevar pirkt hedžfondus. Saskaņā ar investīciju politiku klients var dot pārvaldītājam pilnīgu brīvību vai arī paturēt sev tiesības iesaistīties lēmumu pieņemšanā. Piemēram, ir klienti, kas vēlas, lai pirms darījumu veikšanas viņus informē un viņi vēlreiz apstiprina, ka „jā” viņi piekrīt šādam darījumam.

Investīciju politika – tās ir vadlīnijas, kuras zina klients un kuras zina arī līdzekļu pārvaldnieks. Laika gaitā tās, protams, var arī mainīties.

• *Cik lielai jābūt naudas summai, lai to nodotu pārvaldīšanai?*

– Ja runājam par Šveici, kur tiek slēgti visvairāk līgumu par līdzekļu pārvaldīšanu, tad neviens nesāks runāt, ja jums nebūs vismaz pāris simtu tūkstošu eiro. Tā ir minimālā summa.

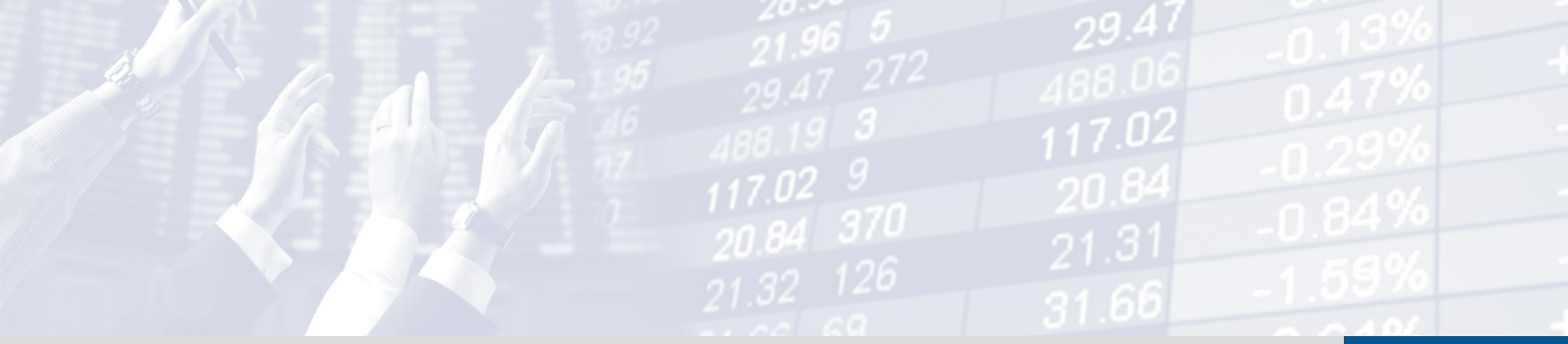
Ja runājam par Latviju, tad šeit summas ir dažādas.

Protams, augot un attīstoties ekonomikai, arī minimālās summas palielinās. Mēs skatāmies nevis uz sākotnējo summu, ko cilvēks ir gatavs iedot mums pārvaldīšanā, bet gan vairāk uz viņa kā investora kopējo potenciālu. Līgums var tikt noslēgts arī ar samērā nelielu sākotnējo summu – aptuveni 20 000 eiro. Taču šajā gadījumā, protams, papildus tiks arī atrunāts, ar kādiem nosacījumiem un cik ilgā laikā pārvaldāmā summa tiks palielināta. Mūsu politika ir tāda, ka gada laikā pēc sadarbības sākšanas tomēr kopējam pārvaldāmajam portfelim būtu jāsasniedz vismaz 75 000 eiro.

Ja kāds vēlas garantētus ienākumus, tad jāizvēlas attiecīgie finanšu produkti, piemēram, depozīts bankā

• *Vai līgumā tiek arī ierakstīts, ka, piemēram, gada laikā jums jānopelna ne mazāk kā 25%?*

– Nē, šādi nosacījumi netiek minēti. Ja kāds vēlas garantētus ienākumus, tad jāizvēlas attiecīgie finanšu

produkti, piemēram, depozīts bankā. Mēs varam pārvaldīšanas līgumā definēt tikai mērķa ienesīgumu jeb ienesīgumu, kuru cenšamies sasniegt ilgtermiņā.

• *Kāda ir līdzekļu pārvaldītāja atbildība? Kā es varu zināt, ka jūs patiesi esat darījuši visu, lai es nopelnītu maksimāli iespējamo summu?*

– Likumi noteic, ka mums kā līdzekļu pārvaldītājam jārikojas ar klientu naudu kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Tāpat ir noteikti normatīvie akti, kas regulē pārvaldnieku darbību. Ir arī Finanšu un kapitāla tirgus komisija, kas mūs kontrolē un uzrauga. Taču tirgus ir tirgus. Ja tirgus iet uz leju un ir zaudējumi, tad tie ir. Mūsu uzdevums šādos gadījumos ir tos samazināt.

Lai nodarbotos ar līdzekļu pārvaldīšanu, ir jāseko līdzi informācijai un operatīvi jāreaģē. Tas ir smags darbs, nevis hobijs, un ar šo darbu pārvaldnieks nodarbojas 24 stundas diennaktī

Taču galvenais un būtiskākais, ar ko mēs atbildam, ir reputācija. Trasta pārvaldīšana balstās uz uzticību, tas ir šā biznesa pamatā. Ja nav uzticības, tad nav arī klientu.

• *Kādi ir cilvēki, kas izvēlas līdzekļu pārvaldīšanu nodot pārvaldnieka rokās? Vai viņi to dara, jo ir ļoti aizņemti?*

– Tāds uzskats pastāv, ka līdzekļu pārvaldītāju izvēlas tāpēc, ka man nav laika. Patiesībā ļoti daudziem klientiem ir ļoti daudz laika. Taču viņiem finanšu jomās ir tikai pamatzināšanas un daudzus no viņiem šī joma neinteresē, tāpēc

viņi labāk savu naudu uztic profesionāļiem. Daudzi arī saprot – lai nodarbotos ar līdzekļu pārvaldīšanu, ir jāseko līdzi informācijai un operatīvi jāreaģē. Tas ir smags darbs, nevis hobijs, un ar šo darbu pārvaldnieks nodarbojas 24 stundas diennaktī. Privātpersonai to ir grūti izdarīt. Pārvaldniekam ir ātri pieejama plaša informācija, jaunākās ziņas, kolēģu un sadarbības partneru veiktā analizē, respektīvi, ir iespēja apstrādāt tādu informācijas apjomu, ko investors viens pats nekad nebūs spējīgs izdarīt. Arī pieņemt lēmumus un veikt darījumus pārvaldnieks var ātrāk par pašu klientu.

Kā izvēlēties savu stratēģiju jeb ko sēsi, to pļausi

Katram investoram tirgū ir savas vēlmes, kuras viņš vēlas sasniegt. Tādēļ atšķiras arī stratēģijas, pēc kurām darboties. Galvenie faktori, kas noteiks stratēģijas izvēli, būs investora izvirzītie mērķi, pieļaujamais riska līmenis un pieejamais kapitāls – naudas apjoms, ko investēt. Savukārt izvēlēta stratēģija noteiks, kādos aktīvos ieguldīt naudu, kā arī vadlīnijas, kad pirkt un kad pārdot.

Divu virzienu krustcelēs

Lai arī eksistē daudz un dažādas stratēģijas, to pamatā lielākoties ir divi tirdzniecības modeļi. No tiem tad arī tālāk variējas dažādas metodes.

“Buy and Hold” stratēģija balstās uz pieņēmumu, ka ilgtermiņā akciju ienesīgums pārsniedz ienākumus no depozītiem, obligācijām un citiem zema riska aktīviem

Pirmais ir domāts ilgtermiņa ieguldītājiem, un profesionāļi šo modeli ir iesaukuši gaužām vienkārši – „pērc un paturi” (buy and hold). Šī stratēģija balstās uz pieņēmumu, ka ilgtermiņā akciju ienesīgums pārsniedz ienākumus no depozītiem, obligācijām un citiem zema riska aktīviem. Līdz ar to šī stratēģija ir domāta tiem investoriem, kas vēlas saņemt tirgus situācijai atbilstošu peļņu. Šajā gadījumā akcijas ir ieteicams pirkt salīdzinoši plašā spektrā, lai viena uzņēmuma vai pat nozares kritumu spētu kompensēt citi vērtspapīri.

Taču arī šeit iespējamās variācijas – var izvēlēties gan ļoti stabilus, gan riskantākus ieguldījumus atkarībā no katra investora riska līmeņa un vēlmes nopelnīt. Vēl viens šādas stratēģijas plus – neveicot darījumus bieži, arī komisijas maksas nav tā lieta, kas sagādātu lielas rūpes.

Tomēr jāatceras, ka investoru ienākumi šajā gadījumā reti kad būs lielāki nekā tirgus vidējā izaugsme. Turklāt tirgus krituma laikā ilgtermiņa investoriem ir jābūt ar īpaši labiem nerviem, jo skatīties, kā samazinās ieguldījumu vērtība, un neskriet glābt, kas vēl glābjams, nav viegli.

Otrā tirdzniecības stratēģija ir domāta aktīviem tirgotājiem. Tās sekotāji mēģina noķert tirgus kāpumus un kritumus, lai, aši pērkot un pārdodot

Aktīvā investīciju stratēģija tās piekritējiem sola peļņu, kas var pārsniegt vidējo pieaugumu tirgū. Tomēr šī metode ir arī visai riskanta

akcijas, nopelnītu vairāk. Ātrums gan var atšķirties – no sekošanas ilgstošām tirgus tendencēm līdz pat vienas dienas cenu svārstību ķeršanai.

Līdz ar to aktīvā investīciju stratēģija tās piekritējiem sola peļņu, kas var pārsniegt vidējo pieaugumu tirgū. Tomēr šī metode ir arī visai riskanta un prasa no tās lietotājiem cītīgu sekošanu norisēm biržā un pareizu lēmumu pieņemšanu.

Māksla pārdot laikā

Tomēr, lai arī kāda stratēģija būtu izvēlēta, vislielākais izaicinājums investoriem ir atrast pareizo mirkli, lai akcijas nopirktu, un pareizo mirkli, lai tās pārdotu. Speciālisti gan apgalvo, ka pat visveiksmīgākajiem tirgus dalībniekiem darījumu skaits, kuri nes zaudējumus, ir krietni lielāks par tiem, kuri nes peļņu. Viņu veiksmes noslēpums ir spēja ātri atbrīvoties no zaudējumus nesošām akcijām un paturēt tās, kas dod vislielāko peļņu.

Vislielākais izaicinājums investoriem ir atrast pareizo mirkli, lai akcijas nopirktu, un pareizo mirkli, lai tās pārdotu

Piemēram, aktīvo investīciju stratēģiju piekopējiem eksperti iesaka nepieļaut zaudējumus vairāk par 5–6% – ātri atzīt savas kļūdas un akcijas, kuru vērtība ir samazinājusies, pārdot. Tiem, kas tikko sākuši darboties akciju tirgū, arī nevajadzētu iemīlēties savās akcijās. To izdarīt ir ļoti viegli, jo ir pavadīts laiks, gan pētot uzņēmumu, gan vērtējot tirgu, ir bijuši zinātāju solījumi, tādēļ šķiet, ka šī akcija noteikti nevar kristies cenā, bet, ja tas notiek, tad ir tikai laika jautājums, lai cena atkal augtu. Diemžēl tā var arī nenotikt.

Tādēļ galvenais likums, kuram ir jāseko, – aizsargāt savus ienākumus un neļaut lieliem ienākumiem pāraugt mazos ienākumos, maziem ienākumiem – zaudējumos, bet maziem zaudējumiem – lielos zaudējumos.

Visai līdzīgs stāsts ir arī par tām akcijām, kuru cena aug jeb par tirgus uzvarētājiem. Arī šajā gadījumā ir svarīgi nezaudēt galvu un, balstoties uz objektīviem faktiem, aprēķināt un regulāri pārskatīt to cenas līmeni, kurš varētu būt maksimālais un kuru sasniedzot akcijas labāk ir pārdot. Viena no akciju tirgotāju visbiežāk pieļautajām kļūdām ir akciju pārturēšana, cerot, ka izaugsme turpināsies.

Tomēr dažkārt risks var atmaksāties, tādēļ speciālisti iesaka uzvarētājiem ļaut uzvarēt – nav iemesla pārdot akcijas, kamēr tās balsta labi uzņēmuma darbības rezultāti un tirgus situācija.

Ir izpētīts

ASV veiktais pētījums liecina, ka gandrīz 60 gadu laikā no 1926. līdz 1983. gadam aktīvās investīciju stratēģijas piekopēji fondu tirgū varēja sasniegt 18,2% ienesīgumu gadā iepretim 11,8% vidējai tirgus izaugsmei. Tomēr, ja puse aktīvo tirgotāju lēmumu šajā laikā bija kļūdaini, tad viņu ienesīgums bija tikai 8,1% jeb zem tirgus vidējā līmeņa.

Tirgošanās „bulļu” un „lāču” laikā

Tirdzniecības stratēģijas ir atšķirīgas, izejot no tā, kādā ekonomikas fāzē pašlaik atrodas tirgus. Ja sākas „bulļu tirgus” laiks un vairākums akciju cenu ceļas, galvenais mērķis ir maksimāli investēt līdzekļus veiksmīgās akcijās. Turklāt ir ļoti būtiski saprast, kad tuvojas „bulļu tirgus” beigu fāze – ja sākumā var investēt ļoti daudzās akcijās, tad šajā beigu fāzē jau jābūt pārliecinātam, ka nauda ir ieguldīta visveiksmīgāko ekonomikas nozaru vislabāko uzņēmumu akcijās. Tas jā dara tādēļ, ka pie durvīm jau klauvē „lāču tirgus”.

Nekad nepērciet akciju tikai tādēļ, ka tai ir zema cena, jo tā tāda var arī palikt, ja nav neviena cita iemesla, kādēļ tai augt

„Lāču tirgū”, proti, kad ekonomikas attīstība palēninās un akciju cenu līknes sāk iet uz leju, investoram par galveno mērķi ir jāizvirza sava kapitāla saglabāšana. Tas nozīmē, ka ļoti uzmanīgi jāseko norisēm tirgū. Dažkārt pēc pārdošanas savu naudu pat ir labāk paglabāt kādā citā finanšu instrumentā, piemēram, bankas depozītā, kur ir fiksēts ienesīgums.

Vienlaikus, kad „lāču tirgus” ir sasniedzis savu bedres dibenu, var uzskatīt, ka biržās ir sākusies akciju izpārdošana – tik lēti tās būs grūti nopirkt jebkad vēlāk. Tomēr jāatceras, ka nopietni ir jāizvērtē tas, cik konkrētais uzņēmums ir veiksmīgs. Nekad nepērciet akciju tikai tādēļ, ka tai ir zema cena, jo tā tāda var arī palikt, ja nav neviena cita iemesla, kādēļ tai augt.

Kādas ir tirdzniecības stratēģijas

• Pērc un paturi (Buy and Hold):

- stratēģija ilgtermiņa ieguldītājiem, kas vēlas pelnīt no uzņēmuma vērtības palielināšanās ilgākā termiņā;
- vērtspapīru portfelim var izvēlēties gan ļoti stabilus, gan riskantākus ieguldījumus;
- darījumi netiks veikti bieži, tāpēc komisijas maksas nesagādās lielas rūpes.

• Naudas vērtības sabalansēšana (Dollar Cost Averaging):

- regulāri akcijās tiek investēta viena un tā pati naudas summa – piemēram, katru mēnesi 100 latu; ņemot vērā akciju cenu izmaiņas, tās tiek pirktas gan lētāk, gan dārgāk, bet beigās investors nav samaksājis vairāk par akcijas vidējo cenu noteiktā laika periodā;
- šī metode ļauj izvairīties no riska, ka liels naudas apjoms tiek ieguldīts akcijās par pārāk augstu cenu;
- izdevīga, lai pakāpeniski palielinātu ieguldījumus.

• 130–30 stratēģija:

- domāta, lai atbrīvotos no neveiksmīgākajiem ieguldījumiem;
- ik pēc noteikta laika investoram ir jāpārdod 30% no sava investīciju portfeļa vērtības, izvēloties tās akcijas, kas nav attaisnojušas uz tām liktās cerības;
- iegūtie līdzekļi jāiegulda akcijās, kurām varētu būt labāks sniegums.

• Pirkst vājo (Buy weakness):

- jāpērk tās akcijas, kurām turpina kristies cena, taču, jūsuprāt, tā jau ir tuvu līmenim, no kura parasti atsākas cenas kāpums;
- stratēģija tiek vērtēta kā ļoti riskanta, jo tās piekopējiem nereti gadās arī kļūdīties.

• Pirkst lejā (Buy the Dips):

- jāiegādājas akcijas vai jāpaplašina savs ieguldījumu portfelis tad, kad tirgū ir vērojams kritums;
- metode balstās uz likumsakarību, ka pēc tirgus kritumiem seko izaugsme;
- problēma – ne vienmēr var paredzēt, vai kritums tiešām drīzumā beigsies un vai izaugsmei piedzīvos konkrētās akcijas, kas nopirktas.

• Iekšā – ārā (In and Out):

- izmanto spekulanti, kas īsā laikā, parasti pat vienā dienā, iepērk un pārdod ļoti lielu daudzumu akciju;
- mēģina nopelnīt uz nelielām īstermiņa cenu svārstībām.

• Pārdot spēcīgo (Selling into Strength):

- akcijas ir jāpārdod, pirms to cena sasniedz maksimumu un sākas kritums;
- piemēram, ja, pēc investora domām, akcijas augstākā cena būs pieci lati, tad viņš tās pārdos, kad cena būs sasniegusi 4,95 latus, izvairoties no pārdošanas ažiotažas, kas var būt, jau sākoties cenu kritumam.

Andrejs Martinovs

ieguldījumu brokeru sabiedrības „Finasta” Latvijas nodaļas vadītājs

• ***Ko cilvēki parasti vēlas sasniegt, darbojoties finanšu tirgos?***

– Protams, pirmais un galvenais mērķis ir ļoti vienkāršs – ātri nopelnīt lielu naudu. It kā vienkāršs uzdevums, taču jāreķinās, ka naudas pelnīšana akciju tirgū ir grūts uzdevums. Turklāt ir cilvēki, kam tas izdodas, un ir arī tādi, kuriem neizdodas.

**Investīcijas akciju iegādei
var izmantot arī kā naudas
uzkrāšanas veidu**

Investīcijas akciju iegādei var izmantot arī kā naudas uzkrāšanas veidu. Skatoties no likviditātes viedokļa, proti, cik ātri var tikt pie šādi atliktās naudas, tas ir ļoti labs instruments, bet ar vienu nosacījumu – ir jābūt gatavam arī pārdzīvot noteiktas šādi ieguldītās summas vērtības svārstības.

• ***Ja jau tirgus ir mainīgs lielums – te tas iet uz augšu, te uz leju, kā būtu jārikojas, ņemot vērā tieši noteikto tirgus situāciju, lai naudu nevis zaudētu, bet gan vairotu?***

– Ja ir iestājies tā saucamais buļļu tirgus, proti, akciju cena pieaug, darbošanās ir salīdzinoši vienkārša. Tirgus situācija pati palīdz un princips ir vienkāršs – nopērc akcijas un gaidi, kad cena pieaugs. „Buļļu tirgū” akciju cena pieaug pat bez objektīva pamata. Līdz ar to iesācējiem brīžiem šķiet, ka pirms akciju iegādes nav nepieciešams veikt to analīzi. Tomēr gribu atgādināt, ka vienmēr ieguldījumu lēmumi ir jāpieņem

pamatoti. Jo tajā brīdī, kad tirgus situācija mainīsies un iestāsies „lāču tirgus”, proti, akciju vērtība sāks samazināties, šis iepriekš paveiktais smagais izvērtēšanas darbs samazinās zaudējumus. Vienmēr ir jābūt piesardzīgam. Tas ir viens no svarīgākajiem darbības aspektiem augošā tirgū.

Tad, kad iestājas „lāču tirgus”, situācija ir sarežģītāka, jo jāspēj saprast, kurā brīdī pārdot akcijas un kurā sākt pirkt un kā zināt, ka akciju cena vairs nesamazināsies? Tos, kas tikai sāk darboties finanšu tirgū, bieži vien pie krītoša tirgus sāk pārņemt panika. Tāpēc šajā situācijā veiksmē uzsmaida un naudu var nopelnīt tikai tie, kas ir disciplinēti un argumentēti pārdomā savus ieguldījumus, pieņem racionālus lēmumus. Arī šajā tirgus fāzē akciju vērtība svārstās, un arī uz šīm svārstībām var nopelnīt.

• ***Varbūt investoram labāk šajā situācijā ātrāk atbrīvoties no akcijām, kamēr to vērtība pavisam nav sarukusi?***

Krītošs tirgus ir labs laiks, lai labas akcijas nopirktu lēti, kā arī laiks, kad var palielināt savu īpatsvaru kādā uzņēmumā

– Ja investors ir veicis pārdomātu ilgtermiņa ieguldījumu, tad par tirgū notiekošo nevajadzētu pārāk uztraukties. Krītošs tirgus ir labs laiks, lai labas akcijas nopirktu lēti, kā arī laiks, kad var palielināt savu īpatsvaru kādā uzņēmumā. Šādos apstākļos būs vieglāk atrast akcionārus, kas vēlēties savas akcijas pārdot. Ja agrāk viņi par to nebūtu domājuši, tad, cenai samazinoties, šādas domas parasti rodas ne vienam vien.

Vairāk vai mazāk to, kā darboties jebkurā tirgū, nosaka katra paša cilvēka stratēģiskie mērķi – ko viņš vēlas sasniegt?

Tā žigli ieskriet un papelnīt naudu diez vai sanāks, jo uz ilgāku laiku akciju tirgū ir investēts, jo ar lielāku pārliecību var apgalvot, ka naudas summa pieaugs

• ***Var jau arī stratēģiski pieņemt lēmumu, ka es te tā uz brīdi ieskriešu finanšu tirgū un papelnīšu.***

– Tā žigli ieskriet un papelnīt naudu diez vai sanāks. Ir kāda likumsakarība, kas attiecas uz ieguldījumu

termiņiem – jo uz ilgāku laiku akciju tirgū ir investēts, jo ar lielāku pārliecību var apgalvot, ka naudas summa pieaugs. Ja pavērojam vēsturiskos akciju tirgus grafikus, var redzēt, ka, neskatoties uz īstermiņa vai vidēja termiņa svārstībām, ilgtermiņā ieguldījums akcijās vienmēr spēj nodrošināt būtisku ienesīgumu.

Vissliktākais, ko var izdarīt, – sajaukt investīciju līdzekļus ar to naudu, kas nepieciešama dzīvošanai vai rēķinu apmaksai. Tas sasaista, jo iespējams, ka tajā brīdī, kad nauda būs nepieciešama, tirgus ies uz leju un akcijas pārdot būs ļoti neizdevīgi, taču nebūs citas izvēles. Tādējādi būs zaudējumi. Akcijas ir jāpārdod tikai tad, kad tās paliek dārgas jeb kļūst pārvērtētas un ir arī sasniegti iepriekš noteiktie mērķi.

• *Kā es varu zināt, kad akcijas ir sasniegušas pārdošanas līmeni, un kā zināt – tagad pienācis laiks akcijas pirkt?*

– Akciju cenas var ietekmēt vairāki faktori un notikumi. Ir vairākas aprēķinu formulas un modeļi, kā arī paņēmieni un teorijas, ar kuru palīdzību var noteikt pirkšanas/pārdošanas brīžus un cenu līmeņus.

**Fundamentālisti pēta
iemeslus, kāpēc notikušas
cenu izmaiņas, bet
tehniķi – efektus**

Visbiežāk izmanto tehnisko un fundamentālo analīzi. Katrai metodei ir savi plusi un mīnusi, taču tās abas mēģina atrisināt vienu un to pašu problēmu – noteikt turpmāko cenu kustību.

Citiem vārdiem sakot, fundamentālisti pēta iemeslus, kāpēc notikušas cenu izmaiņas, bet tehniķi – efektus. Ir investori, kas izmanto vienu vai otru metodi, ir tādi, kas izmanto abas metodes

vienlaicīgi. Galvenais – pieņemt pārdomātus lēmumus, pamatojoties uz ticamu informāciju. Ne velti apgalvo, ka optimisms ir informācijas trūkuma sekas. Tāpat ir svarīgi nepakļauties panikai, ja situācija pasliktinās. Tas ir grūti, bet iespējami.

• *Kā veidot savu vērtspapīru portfeli – cik daudz uzņēmumu akcijām tajā jābūt? Varbūt ir jēga visu naudu ielikt viena uzņēmuma akcijās?*

– Arī šādi gadījumi ir pieredzēti, un ir arī šādi ir nopelnīti. Taču viss ir atkarīgs no summas, kāda

ir investora rīcībā. Lielāka summa, kas atvēlēta akciju iegādei, ļauj iegādāties vairāku uzņēmumu akcijas, tā samazinot risku, jo, ja kāda no portfeli esošajām akcijām nepieaug, kā cerēts, vai pat tās vērtība samazinās, iespējams, cita uzņēmuma akcijas uzrādīs daudz labākus rezultātus un kopumā zaudējumu nebūs, vai arī tie nebūs tik lieli. Protams, arī riskus var samazināt līdz noteiktai robežai. Var jau iegādāties 20–25 dažādus vērtspapīrus, taču ar šādu daudzumu diversifikācijas likumi vairs nestrādā vai kļūst neefektīvi.

**Lielāka summa, ļauj
iegādāties vairāku uzņēmumu
akcijas, tā samazinot risku**

Ja akciju tirgū esat gatavi ieguldīt 1000 latu, tad pirkt desmit uzņēmumu akcijas diez vai būs lietderīgi. Taču šī ir summa, kad var izveidot vērtspapīru portfeli no divu triju uzņēmumu akcijām. Tas šai summai būtu atbilstoši.

• Vai ir jēga izvēlēties tikai vienas nozares uzņēmumu akcijas, vai risku samazināšanas dēļ – uzņēmumus no dažādām nozarēm?

– Nevajadzētu investēt tikai vienā nozarē. Turklāt nevajadzētu arī skatīties tikai uz pašreizējām modes nozarēm, kas strauji attīstās. Straujai attīstībai vienmēr seko kritums, jo burbuļiem ir tāds liktenis – tie pārplīst. Tāpēc rūpīgi jāvērtē situācija gan nozarē, gan ekonomikā.

Arī ieguldījumos ir savas modes tendences. Tāpēc ir ļoti vērtīgi mācēt identificēt to, kas būs modē rīt.

Ja akciju tirgū esat gatavi ieguldīt 1000 latu, tad var izveidot vērtspapīru portfeli no divu triju uzņēmumu akcijām

• Vai spēja identificēt šīs modes tendences ir iedzimta īpašība vai arī to var iemācīties?

– Spēja identificēt modes tendences un paredzēt to, kas būs rīt, veidojas no iedzimtām dotībām stratēģiski un loģiski domāt, no redzesloka plašuma un, protams, no iegūtām zināšanām un pieredzes.

Arī ieguldījumos ir savas modes tendences. Tāpēc ir ļoti vērtīgi mācēt identificēt to, kas būs modē rīt

• Vai Baltijas tirgū ir iespējas strādāt ļoti ātri, proti, vienas dienas laikā iegādāties un tajā pašā dienā arī pārdot akcijas?

– Tehniski tas ir iespējams. Taču jāskatās uz akciju svārstību diapazonu – vai tas ir pietiekami liels, lai atpelnītu komisijas maksas brokerim par darījumu veikšanu, un vai ir iespējams visas jūsu rīcībā esošās akcijas ātri pārdot. Ja apgrozījums konkrēti ar šā uzņēmuma akcijām ir salīdzinoši liels, tas nozīmē, ka ir arī citi investori, kurus tās interesē, un līdz ar to vienas dienas tirdzniecība ir iespējama. Ja aktivitāte ir niecīga, tad jūsu vēlme pārdot diemžēl nesaskan ar citu vēlmi pirkt, un darījuma vienkārši nebūs. Šāda ātra rīcība ir arī atkarīga no investīcijām atvēlētā naudas daudzuma un laika, ko investors plāno veltīt šai nodarbei. Ja naudas ir daudz, tad daļu no tās var izmantot arī ātriem spekulatīviem darījumiem. Tomēr tam nevajadzētu izlietot visu naudu. Būtu vēlams atlicināt daļu līdzekļu tādu akciju iegādei, kuras vēlaties paturēt vismaz mēnesi, divus, daļu ielikt stabili augošos uzņēmumos, lai arī to akciju cenas pieaugumam būs nepieciešams ilgāks laiks. Citiem vārdiem sakot, ieguldītās summas risks būtu jāsamazina, ņemot vērā ne tikai uzņēmumu skaitu un nozares, bet arī laika faktoru.

• Vai ir kāds noteikts procentuāls sadalījums, cik daudz atvēlēt augsta riska, bet cik naudas tomēr atstāt mēreniem darījumiem?

– Lai saprastu, kāda ir šī proporcija, ir jāpalūkojas uz visiem aktīviem, kas ir cilvēka rīcībā. Noteikti visu

Noteikti visu naudu nav vēlams ielikt akcijās un atvasinātos vērtspapīros. Daļu vēlams ieguldīt obligācijās un valsts parādzīmēs, bet daļu – bankas depozītā un saņemt fiksētu ienākumu

naudu nav vēlams ielikt augsta riska aktīvos, tas ir, akcijās un atvasinātos vērtspapīros. Daļu noteikti vēlams ieguldīt obligācijās un valsts parādzīmēs, bet daļu – bankas depozītā un saņemt fiksētu ienākumu. Procentuālais sadalījums, cik kurā vietā ielikt, ir atkarīgs no investora riska tolerances, proti, cik daudz var atļauties riskēt, un no mērķa, ko izvirzījis, kā arī cik ātri viņš to vēlas sasniegt.

Pieļauju – ja cilvēkam ir 1000 latu brīvas naudas un viņš ir gatavs riskēt, diez vai būtu nepieciešams šo summu dalīt sīkāk pa dažādiem finanšu instrumentiem, drīzāk varētu izvēlēties pāris uzņēmumu akciju.

• Ko darīt, ja akciju cena ir krietni samazinājusies? Varbūt gaidīt, kad pieaugs?

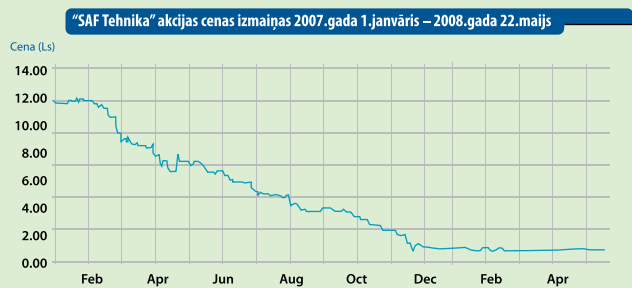
– Sākumā ir jāsaprot iemesls, kāpēc cena krīt. Ja tas ir tikai tāpēc, ka kādam vajag par katru cenu akcijas pārdot, jo nepieciešama nauda, tad nav ko uztraukties. Ja akciju cenas samazināšanos ietekmē negatīvas ziņas par uzņēmumu, tad, iespējams, no tām ir jātiek vaļā pēc iespējas ātrāk.

Jau pirms akciju pirkšanas ir skaidri jādefinē, kādos apstākļos tās tiks pārdotas, jāizmanto tā saucamais stop loss ("apturi zaudējumus") princips. Piemēram, akciju cena samazinās par 10%, tad vēl par 10%, pēc brīža – vēl par 10%. Kopumā īsā laikā zaudēti 30%. Tie investori, kas būs noteikuši šo robežu, piemēram, minus 10%, akcijas jau būs pārdevuši, sasniedzot šo līmeni, un būs jau veikuši ieguldījumus citās akcijās, un, iespējams, jau būs sākuši atpelnīt zaudēto. Taču tie, kas būs gaidījuši, cerot, ka viss būs labi, šajā gadījumā būs cietuši lielus zaudējumus – 30%. Šajā gadījumā daudzi jau labāk patur akcijas. Ne velti ir teiciens – jebkurš spekulants var kļūt par ilgtermiņa investoru. Lai tā nenotiktu, ir jāiemācās pārdot akcijas arī tad, ja radušies zaudējumi.

Jau pirms akciju pirkšanas ir skaidri jādefinē, kādos apstākļos tās tiks pārdotas, jāizmanto tā saucamais stop loss ("apturi zaudējumus") princips

Liec aiz auss!

Pirkt akcijas tikai tāpēc, ka to cena ir stipri samazinājusies un tās ir palikušas lētas, arī ir pārdroši. Piemēram, „SAF Tehnikas” viena akcija kādreiz maksāja 12 latu, tagad tās vērtība ir tuvu latam (2008. gada maijs). Taču bija investori, kuri akcijas iegādājās, kad viena maksāja septiņus latus, bija, kas pirka par pieciem latiem tikai un vienīgi tāpēc, ka neticēja, ka cena vēl var samazināties.

Šis piemērs uzskatāmi parāda, ka ir jāskatās nevis uz akciju lētumu, bet gan – ko uzņēmums dara, kādi jauni līgumi noslēgti un ko tie dos nākotnē?

• Cik ilgi turēt uzņēmuma akcijas, kuru vērtība būtiski nemainās – te 1,00 lats, 1,01, te 0,99 lati?

– Strādājot akciju tirgū, ir jābūt disciplinētam, lai spētu realizēt paša izveidoto savas darbības stratēģiju. Tas nozīmē – investējot kāda uzņēmuma akcijās ar domu, ka akciju vērtība celsies, ir jābūt pamatotiem argumentiem, kas tā liek domāt. Turklāt ir arī skaidri sev jāpasaka tas akcijas vērtības līmenis, pie kura tās tiks pārdotas. Akcijas ir jātur līdz brīdim, kamēr tiek realizēta investīcijas ideja.

Ja, analizējot situāciju, ir slēdziens, ka cenai ir jāpieaug par 10%, un tas nenotiek, akcijas ir jāpārdod. Savukārt, ja izvirzītais mērķis ir sasniegts, piemēram, vērtība ir pieaugusi par 10%, bet akciju cena turpina augt, arī šajā gadījumā akcijas ir jāpārdod. Jāatceras – praktiski nekad, izņemot nejaušu sakritību, nevar dabūt maksimāli augstu cenu vai arī akcijas nopirkt maksimāli lēti. Pārdodot akcijas pie jūsu paša reāli noteikta līmeņa, nauda būs jūsu kabatā un to varēs izmantot citu akciju iegādei, realizēt citus mērķus.

Disciplīna ir tā, kas pasargā investoru no ārkārtējām situācijām un lielām problēmām. Tas gan nenozīmē, ka mērķiem ir jābūt kā akmenī iecirstiem. Tirgū ir dažādi notikumi, tiem ir jāseko līdzi. Var mainīties arī agrākā argumentācija. Jābūt elastīgam – savus mērķus vajag ik pa laikam koriģēt.

**Praktiski nekad, izņemot
nejaušu sakritību, nevar dabūt
maksimāli augstu cenu vai arī
akcijas nopirkt maksimāli lēti**

Kā investori rīkojas Latvijā

Deniss Makedonskis,
„Latvijas Krājbankas”
Vērtspapīru nodaļas
vadītājs

Lielākā daļa – praktiski 95% – no Latvijas privātajiem investoriem patlaban izvēlas stratēģiju „pirkt un turēt” (buy and hold). Investori akcijas pērk, lai ilgtermiņā gūtu peļņu no cenu pieauguma un dividendēm. Tikai ļoti neliela daļa investoru izvēlas īstermiņa ieguldījumu stratēģiju – no vienas dienas līdz trim mēnešiem, mēģinot prognozēt tirgus izmaiņas un pelnīt uz cenu izmaiņu rēķina, proti, nopirkt lētāk un pārdot dārgāk.

Eksperta viedoklis

Natalja Točelovska

„SEB bankas” Brokeru pakalpojumu
nodaļas vadītāja

Pati izvēlos akcijas, izmantojot gan fundamentālo, gan tehnisko analīzi, – ilgi pētu tirgu, atrodot četru līdz piecu uzņēmumu akcijas, kuras varētu mani interesēt pēc fundamentāliem rādītājiem. Pēc tam sekoju līdzī cenām – kad to cena samazinās, sasniedzot tehniski svarīgus līmeņus, tad arī pērku akcijas.

Teorētiski vēlamais pirkšanas apjoms ir jāsadala trīs daļās, un akcijas ir jāpērk pakāpeniski, ne visas uzreiz. Tā arī daru.

Dažreiz spekulācijās izmantoju arī jaunumus, ko uzņēmums paziņo un kas būtiski ietekmē akcijas cenu svārstības. Tās ir ziņas par uzņēmuma pārpirkšanas darījumiem, ļoti labi vai slikti darbības rezultāti utt. Šī informācija ļauj spekulēt īstermiņā, taču šajos gadījumos akciju turēšanas laiks nepārsniedz pāris dienu.

**Teorētiski vēlamais pirkšanas
apjoms ir jāsadala trīs
daļās, un akcijas ir jāpērk
pakāpeniski, ne visas uzreiz.
Tā arī daru**

Daudz ieguldu Baltijas akcijās un obligācijās – šis tirgus ir viegli saprotams, salīdzinoši vienkāršs un ar zemu riska pakāpi. Ja vēlos labāku likviditāti, ātrāku peļņu un lielākas cenu svārstības, tad skatos jau uz Skandināvijas vai ASV pusi. Dažreiz manu rīcību ietekmē arī biržu darba laiks – ja Eiropas reģionā tas

sakrīt ar Latvijas laiku, tad ASV biržas darbojas no pulksten 16.30 pēc Latvijas laika.

Ilgtermiņa ieguldījumus veicu obligācijās un progresīvajā depozītā (ieguldījuma pamatsumma nevar samazināties, bet tikai pieaugt atkarībā no akciju tirgu kāpuma tendencēm) – tie ir droši finanšu instrumenti, kas garantē stabilu ienesīgumu naudai, ar kuru nevaru riskēt vai kura pēc dažiem mēnešiem man būs vajadzīga.

Īstermiņa ieguldījumi ir akcijās. Šīm spekulācijās parasti neveltu lielas naudas summas, un tie noteikti nav mani pēdējie naudas līdzekļi vai ikdienas maksājumiem paredzētie līdzekļi, jo saprotu savus risku un iespējas – ne tikai pelnīt, bet arī zaudēt.

Tomēr jāatzīst, ka zaudēt sanāk ļoti reti un, sasummējot kopā, varu konstatēt, ka man ir labs ienesīgums.

Galvenais, no kā piesargos pati un iesaku darīt arī citiem – no pārlietu lielām cerībām, ka tirgus tomēr pagriezīsies jums vēlamajā virzienā. Tirgus kustības notiek neatkarīgi no tā, ko mēs gribam. Dažreiz ir jāprot ierobežot peļņu vai arī zaudēt. Arī vērtspapīru pārdošanā darbojas tas pats princips, kas pirkšanā, – pārdodamo vērtspapīru apjoms ir jāsadala trīs daļās, un pakāpeniski tie ir jāpārdod pie jau iepriekš saplānotiem cenu līmeņiem.

Daudz ieguldu Baltijas akcijās un obligācijās – šis tirgus ir viegli saprotams, salīdzinoši vienkāršs un ar zemu riska pakāpi

Galvenais, no kā piesargos pati un iesaku darīt arī citiem – no pārlietu lielām cerībām, ka tirgus tomēr pagriezīsies jums vēlamajā virzienā. Tirgus kustības notiek neatkarīgi no tā, ko mēs gribam

Mēs esam vadošā kompānija investīciju
pakalpojumu jomā - sākot no akciju tirdzniecības
NASDAQ OMX līdz pasaules mēroga investīciju
risinājumiem.

Augsta kompetence investīciju jautājumos un
individuālā klientu apkalpošana ir mūsu biznesa
panākumu atslēga. Mūsu mērķis ir sniegt katram
klientam visvērtīgāko.
Katru dienu.

Finasta

Kā izvēlēties akcijas jeb kā dabūt sev vēlamu

Viens no būtiskākajiem lēmumiem, sākot darboties fondu tirgos, ir – kuras no daudzajām tirgū piedāvātajām akcijām pirkt? Sākumā gan vajadzētu paveikt dažus mājasdarbus – izpētīt tirgus situāciju un samērot savas vēlmes ar iespējām.

Tirgus līderi vai ērkšķrozītes?

Parasti akciju tirgū vispievilcīgākie ir tirgus līderi – akcijas, kurām ir vislielākie tirdzniecības apgrozījumi, stabils cenas pieaugums un nodrošināta lielāko investoru interese. Iegādājoties šādas

Vēl viena interesanta kategorija ir līdz galam nenovērtētie uzņēmumi

akcijas, pazūd arī bažas par tādu svarīgu faktoru kā iespējas tās nepieciešamības gadījumā ātri pārdot jeb likviditāte. Šādām akcijām vienmēr būs pircēji, un tās tiek uzskatītas par stabilu investīciju. Parasti arī uzņēmumi, kuru akcijas ir biržas tirgotāju uzmanības centrā, ir savas nozares līderi.

Vēl viena interesanta kategorija ir līdz galam nenovērtētie uzņēmumi – tie gluži kā pasakā Ērkšķrozīte pagaidām guļ un tirgū nav īpaši populāri, tomēr nākotnē varētu parādīt atzīstamu sniegumu. No šādām akcijām ir paredzama arī vislielākā peļņa, jo cena var celties būtiski. Taču, pirmkārt, tos vajag mācēt saredzēt. Un, otrkārt, to iegāde ir saistīta ar risku – neviens nevar garantēt, kad un vai vispār ērkšķrozītes modīsies.

Kvalitatīvākās Baltijas tirgus uzņēmumu akcijas (Blue chips*)

Jura Jankovska, „Hasabankas” akciju brokera, skatījumā:

Rīgas Fondu biržā:

Kuģošanas uzņēmums „Latvijas kuģniecība”;
Koncerns „Ventspils nafta”;
Medikamentu ražošanas uzņēmums „Grindeks”.

Tallinas Fondu biržā:

Prāmju operators „Tallink”;
Kazino pārvaldes operators „Olympic Entertainment Group”;
Telekomunikāciju uzņēmums „Eesti Telekom”;
Ūdensapgādes uzņēmums „Tallinna Vesi”.

Vilņas Fondu biržā:

Telekomunikāciju uzņēmums „TEO LT”;
Komerbanka „Ukio bankas”;
Komerbanka „Snoras”.

*Blue chips ir kvalitatīvākās akcijas, kas pieejamas tirgū. Tās raksturo augsta kapitalizācija, stabila uzņēmumu darbība.

Uz ko skatīties, lai izvēlētos

Daudz par uzņēmumu pateiks tā apgrozījums, peļņa un citi finanšu rādītāji. Protams, arī vadības komanda un lielākie īpašnieki, galvenie noieta tirgi, ražoto preču vai pakalpojumu pieprasījums tirgū. Tomēr jebkurā gadījumā, izvēloties akcijas, jāvērtē ne tikai līdzšinējie sasniegumi, bet arī izvirzītie mērķi, tagadējā vieta tirgū un izaugsmes perspektīvas.

Turklāt ļoti būtiski ir nejaukt ekonomikas vai nozares kopējo izaugsmi ar konkrētā uzņēmuma izaugsmes perspektīvām. Bieži vien, augot kādai nozarei, ieguvēji ir teju visi šīs nozares uzņēmumi, taču ne visi ir gatavi turpināt efektīvi darboties tad, kad nozares izaugsme beigsies vai vairs nebūs tik strauja. Tādēļ ir svarīgi saprast, kuri uzņēmumi domā stratēģiski un investē savās tehnoloģijās un cilvēkos. Līdz ar to ir jēga ieguldīt ne tikai augošās akcijās, bet pirmām kārtām jau augošās kompānijās.

**Ir jēga ieguldīt ne tikai
augošās akcijās, bet
pirmām kārtām jau augošās
kompānijās**

Spēle ar „bulliem” un „lāčiem”

Akciju izvēli var ietekmēt arī tirgū valdošā situācija – laiku, kad ekonomika strauji attīstās, dominē optimistisks skatījums uz dzīvi un biržās akciju cenas pamatā aug, sauc par „bullu tirgu”. Savukārt ekonomikas attīstībai ieejot palēninājuma fāzē un akciju tirgos valdot krituma tendencēm, runā par „lāču tirgu”. Akciju tirgu kritumus un kāpumus nosaka gan valsts ekonomikas kopējā virzība, gan arī daudz subjektīvu faktoru, kurus var dēvēt par finanšu tirgus noskaņojumu jeb “sentimentu”.

Dažādas nozares ekonomikas attīstības cikla periodos arī uzvedas dažādi. Pēc ekspertu vērtējuma laikā, kad ekonomikā ir izaugsme un valda „bullu tirgus”, ir vērts pievērsties uzņēmumiem, kas pārstāv ražošanu, tehnoloģiju sektoru, būvniecību, transportu, tirdzniecību, izklaides industriju un medijus, tūrisma nozari. Savukārt, kad ekonomika ir izgājusi attīstības ciklu un sākas palēninājuma stadija, ir vērts investēt uzņēmumos, kas pārstāv tās nozares, kuras ir vitāli nepieciešamas arī sliktākos laikos. Pēc ekspertu vērtējuma, labāki rezultāti nekā citiem „lāču tirgus” apstākļos ir pārtikas pārstrādes, farmācijas un veselības nozares uzņēmumiem, enerģijas ražotājiem un komunālo pakalpojumu sniedzējiem.

Vietējais un ārvalstu tirgus

Meklējot akcijas, kuras pirkt, viena no izvēlnēm ir arī saistīta ar to, vai darboties tikai vietējā tirgū vai arī izmēģināt laimi citu valstu biržās. Pozitīvais, ko var solīt iziešana ārvalstu tirgos, ir pieeja, iespējams, arī plašākam akciju klāstam. Turklāt, ja tā ir kāda no lielajām biržām, tad šis tirgus var būt ļoti aktīvs, un tas nozīmē, ka parādās arī lielākas iespējas īstermiņa spekulācijām (vienas dienas laikā pirkt un pārdot akcijas).

Tomēr ir arī savi mīnusi. Tirdzniecība ar akcijām lielā mērā balstās uz informācijas apriti par valsts ekonomiku un konkrēto uzņēmumu. Iegādājoties ārvalstu uzņēmumu akcijas, ir salīdzinoši liels risks, ka jūsu lēmums var balstīties uz nepilnīgu informāciju. Būtiskus misēkļus tirdzniecībā var radīt gan valodas barjeras, gan laika joslu atšķirības un šā tirdzniecības situācijas nepārziņošana.

Latvijas vai Baltijas tirgū vietējiem investoriem ir priekšrocība – zināšanas un ekonomiskās situācijas izpratne. Turklāt mazsvarīgi nav arī tas, ka, investējot līdzekļus Latvijas uzņēmumos, kad tie veic akciju sākotnējo vai otrreizējo publisko piedāvājumu, tiek dots pienesums nevis kādas citas valsts, bet tieši Latvijas ekonomikai.

Natalja Točelovska

“SEB bankas” Brokeru pakalpojumu nodaļas vadītāja

• Uzņēmumu akciju vērtspapīru tirgū ir daudz. Pēc kādiem pamatprincipiem atrast savējās?

– Mana pieredze rāda, ka ir divas iespējas. Pirmā, investors kopā ar speciālistu izanalizē potenciālos ģeogrāfiskos reģionus, kuros ir interese investēt, pēc tam – nozari, un pēc tam jau nonāk līdz konkrētām uzņēmumu akcijām, kuras, salīdzinot ar pārējām šajā nozarē strādājošo uzņēmumu akcijām, izskatās pievilcīgas. Otrā ir jau uz konkrētu uzņēmumu orientēta izvēle, proti, investors savā akciju portfeli grib redzēt uzņēmumus ar vārdu, vai arī tādu uzņēmumu akcijas, kuras tiek izmantotas biržu indeksu aprēķinos, piemēram, OMXR, „Dow Jones”.

Runājot par investoriem, kas investē Baltijas reģionā, šeit viennozīmīgi dominē ieguldījumi uzņēmumos ar vārdu – uzņēmumi tiek izvēlēti pēc to atpazīstamības. Investori zina, kas tas par uzņēmumu, saprot ar ko tas nodarbojas. Savukārt no uzņēmuma tiek gaidīta ne tikai atpazīstamība, bet arī, protams, noteikta naudas plūsma.

• ***Vai pēc šā principa darbojas arī vairākums Latvijas mazo investoru?***

– Jā, jo viņi saņem informāciju no plašsaziņas līdzekļiem par „Latvijas kuģniecību” un „Ventspils naftu”, viņi maksā par gāzes piegādi „Latvijas gāzei”, ejot uz aptieku, viņi pērk „Grindeks” vai „Olainfarm” ražotus medikamentus, iegādājas sieru, kas ražots „Rokiskio suris” vai „Pieno Zvaigzdes”, svētkos iedzer dzirkstošo vīnu no „Alitas” vai „Latvijas Balzama”, izvēlas „Zara” apģērbu, ko tirgo „Apranga” vai apģērbu no „Silvano Fashion Group” veikaliem, brauc uz Stokholmu ar „Tallink” prāmi. Visi šie uzņēmumi ir kaut kas taustāms un saprotams.

• ***Bet kā ar to potenciālo naudas plūsmu, ko šie uzņēmumi var ģenerēt?***

– Par to, vai investori Latvijā, pērkot akcijas, ņemtu vērā arī potenciālo naudas plūsmu, neesmu īsti droša. Jaunajiem investoriem, kas tikai sāk darboties akciju tirgū, ir minimālas zināšanas par

to, kas tajā notiek. Tāpēc viņi vairāk paļaujas uz galvenajiem spēlētājiem tirgū. Latvijas investoram galvenais, izvēloties akcijas, ir uzņēmuma atpazīstamība, valūta, kurā akcijas tiek tirgotas, un likviditāte, tas ir, cik ātri šīs akcijas var pārdot.

Sākot veidot savu investīciju portfeli, iesācēji parasti izvēlas kādu Latvijas uzņēmumu ar augstu atpazīstamību, tad divus trīs Lietuvas un pāris Igaunijas uzņēmumu, par kuriem arī kaut kas jau dzirdēts. Vietējie investori šādi cenšas

Latvijas investoram galvenais, izvēloties akcijas, ir uzņēmuma atpazīstamība, valūta, kurā akcijas tiek tirgotas, un likviditāte, tas ir, cik ātri šīs akcijas var pārdot

samazināt riskus un neinvestēt tikai Latvijas, bet arī Lietuvas un Igaunijas tirgū. Tas tiek darīts, lai veidotu portfeli no dažādiem uzņēmumiem un diversificētu arī valūtas risku, proti, tirdzniecība notiktu gan ar latiem, gan citām valūtām.

• ***Atpazīstamība ne vienmēr ir cieši saistīta ar akciju vērtības pieaugumu. „Latvijas kuģniecība” ir atzīstams uzņēmums, bet uz ko man skatīties, lai es varētu arī kaut ko nopelnīt?***

– Baltijas reģiona uzņēmumiem bieži tiek veikta tā saucamā tehniskā analīze, proti, tiek vērtētas vēsturiskās cenu svārstības un tiek salīdzinātas ar to tagadējo pozīciju – kur cena atrodas pašlaik. Ja akcijas cena ir nokritusi, tad ir jēga šīs akcijas pirkt, ja to cena atrodas augšējā punktā un tuvākajā laikā netiek sagaidītas kādas labas ziņas par uzņēmumu, kas būtu iemesls vēl lielākam cenu pieaugumam, tad pagaidām šā uzņēmuma akcijas nav vērts iegādāties.

Runājot konkrēti par „Latvijas kuģniecības” akcijām, ir jāsaka, ka uzņēmuma darbība ir stabila, bet, pēc vairākiem tirgus signāliem, šā uzņēmuma akcijas cena patlaban atrodas salīdzinoši zemā līmenī (2008. gada pavasaris). Uzņēmuma peļņa uz vienu akciju rāda stabilu augšupeju pēdējo divu gadu laikā. Šis ir pozitīvs rādītājs uzņēmumam, jautājums, vai tas spēs noturēt šo dinamiku arī turpmāk, vai tomēr būs cenu kritums, atkarīgs no uzņēmuma darbības rādītājiem.

• Pēc kādiem kritērijiem vēl var izvēlēties akcijas, izslēdzot tādu faktoru kā atpazīstamība?

– Izvēloties akcijas, tās var analizēt arī pēc tādiem fundamentāliem rādītājiem kā uzņēmuma peļņa un citi finanšu rezultāti.

Finanšu tirgū bieži tiek lietots arī investoru iecienīts rādītājs – uzņēmuma akcijas cenas un peļņas attiecība (price/earnings jeb P/E). Šis rādītājs parāda, cik investors maksā par katru uzņēmuma nopelnīto latu, eiro vai ASV dolāru. Apskatot P/E attiecību, var redzēt, kā akcija ir novērtēta, salīdzinot ar peļņu, kuru uzņēmums reāli ģenerē. Ja vienai akcijai P/E ir divreiz augstāka nekā citai un pārējie nosacījumi ir vienādi, tad tas nozīmē, ka investors maksās divreiz dārgāk par augstākās P/E akciju un, iespējams, pārmaksās par to.

• Ir akcijas, kuras pērk visi, un ir tādas, kuras iegādājas retais. Kuros gadījumos ir vērts skatīties uz vienu vai otru pusi?

– Ja pirsiet akcijas, kuras tirgo visi, tad praktiski akciju cena no jūsu pirkuma nemainīsies. Taču darījumos ar akcijām, kurām ir tikai daži pircēji un pārdevēji, var vieglāk mainīt akciju cenu. Tad ir jāsaprot, vai tas ir tas, ko vēlaties?

Ja pirsiet akcijas, kuras tirgo visi, tad praktiski akciju cena no jūsu pirkuma nemainīsies. Taču darījumos ar akcijām, kurām ir tikai daži pircēji un pārdevēji, var vieglāk mainīt akciju cenu. Tad ir jāsaprot, vai tas ir tas, ko vēlaties?

Tie investori, kas tikai sāk darboties tirgū, cenšas iegādāties tās akcijas, kurām ir daudz pircēju un daudz pārdevēju. Tā ir sava veida garantija, ka viņi varēs šīs akcijas viegli nopirkt un viegli arī pārdot.

Tie investori, kas tirgū darbojas jau ilgāku laiku un to saprot, ir gatavi izmantot arī iespējas spekulēt, proti, tirgoties ar tām akcijām, kurām var strauji samazināt vai paaugstināt cenu.

Bieži vien vairāk var nopelnīt tieši ar tām akcijām, kurām ir maz pircēju un maz pārdevēju. Jo viens pircējs var būtiski ietekmēt akciju cenu – piemēram, vienā dienā nopirkt par 10 santīmiem gabalā, bet otrā, ja ir pieprasījums pēc šīm akcijām, jau pārdot par 20 santīmiem.

500 latu es noteikti ieguldītu viena uzņēmuma akcijās. Savukārt, ja ir 1000 latu, tad ir vērts šo summu sadalīt un nopirkt jau divu triju uzņēmumu akcijas

• Vai šādas iespējas ir arī Rīgas Fondu biržā?

– Rīgas Fondu biržas Otrajā sarakstā šādu maz likvīdu akciju ir vairākums. Tā ka iespējas ir. Tas, protams, ir iespējams arī ASV biržās, kur apgrozījums ir ļoti liels.

• Ar kādu summu ir vērts iziet ārpus Latvijas fondu tirgus?

– 500 latu es noteikti ieguldītu viena uzņēmuma akcijās. Savukārt, ja ir 1000 latu, tad ir vērts šo summu sadalīt un nopirkt jau divu triju uzņēmumu akcijas. Visi šie uzņēmumi var arī nebūt tikai no Rīgas Fondu biržas, bet arī Tallinas un Viļņas biržām.

Ja investors iet uz Eiropas vai ASV tirgiem, tad tomēr nepieciešamas lielākas summas.

• **Ar kādu summu vislabāk iet uz Eiropu?**

– Jāparedz, ka viena uzņēmuma akciju iegādei vajadzētu tērēt, minimums, 2000–5000 eiro. Eiropas akciju cena tradicionāli ir 5–20 eiro. Tad, samaksājot 2000 eiro, investors varēs iegādāties 150 akciju. Diez vai ir jēga pirkt tikai kādas desmit vienu uzņēmuma akcijas. Līdz ar to atkarībā no tā, no cik daudzu uzņēmumu akcijām vēlēties veidot savu investīciju portfeli, būs atkarīga arī minimālā summa. Piemēram, ja no piecu, tad minimālajam kopējam ieguldījumam vajadzētu būt 10 000–25 000 eiro. Protams, ir arī klienti, kas viena uzņēmuma akciju iegādei atvēl arī 200 000 eiro.

Jāatceras, ka tirgū nekas neaug bezgalīgi. Vienmēr notiek tirgus korekcija, tas ir, cenas samazināšanās un stabilizēšanās

• **Kādas ir lielākās kļūdas, kuras cilvēki pieļauj, un tāpēc izdara maldīgu akciju izvēli?**

– **Pirmām kārtām visi cenšas paspēt iekāpt tajā vilcienā, kas jau ir aizgājis.** Proti, cilvēki cenšas nopirkt to, kam cena jau ir pieaugusi. Piemēram, pirms kāda laika visas bankas reklamēja Krievijas investīciju fondus, kuru vērtība bija pieaugusi par 70%. Pēc šīs informācijas cilvēki sāka haotiski pirkt šā reģiona akcijas, bet investoru gaidas neattaisnojās – tādas peļņas vairs nebija. Jāatceras, ka tirgū nekas neaug bezgalīgi. Vienmēr notiek tirgus korekcija, tas ir, cenas samazināšanās un stabilizēšanās.

Otra raksturīgā kļūda – par visu naudu nopirkt viena uzņēmuma akcijas. Ir svarīgi sadalīt riskus, un to var izdarīt, nopērkot dažādu uzņēmumu un arī dažādu nozaru uzņēmumu akcijas. Ja vienam uzņēmumam akciju vērtība samazināsies, tad citam, iespējams, tajā pašā laikā pieaugs.

Trešā – vēlēties visu un uzreiz. Vairākums Latvijas investoru ir orientēti uz īstermiņa darījumiem. Jo profesionālāks ir investors, jo reālāk viņš skatās uz notiekošo. Ja ir pieņemts lēmums ieguldīt naudu uz mēnesi, tad šā mēneša laikā nav jēgas ik dienu uztraukties par to akciju cenu svārstībām, kuras nopirktas. Ja nauda tiek ieguldīta uz gadu, tad arī nav jāsatraucas, kas notiek pusgada, gada laikā.

Ja ir pieņemts lēmums ieguldīt naudu uz mēnesi, tad šā mēneša laikā nav jēgas ik dienu uztraukties par to akciju cenu svārstībām, kuras nopirktas

• **Bet ir jau arī agresīvi spekulanti, kuriem tieši ir svarīgi vienas dienas laikā nopelnīt. Vai to, ka es vēlos pelnīt ātri, var saukt par kļūdu?**

– Pirmām kārtām tie nav iesācēji. Tie ir investori, kas saprot tirgu, kas to jūt. Latvijas tirgū ir ļoti daudz tādu, kas vienas dienas laikā veic tirdzniecību. Viņi arī aktīvi izmanto biržas elektronisko tirdzniecības platformu „e-brokeris”. Šie investori pārsvarā arī nodrošina vietējā tirgus likviditāti.

Taču šādi darboties nevajadzētu iesācējiem. Viņiem svarīgāk saprast, uz kādu periodu ir gatavi ieguldīt naudu un kādu ienesīgumu grib sasniegt. Lielākā kļūda ir paļauties uz cerībām, kas traucē reāli skatīties uz tirgu.

Eksperta viedoklis

Juris Jankovskis

„Hansabankas” akciju brokeris

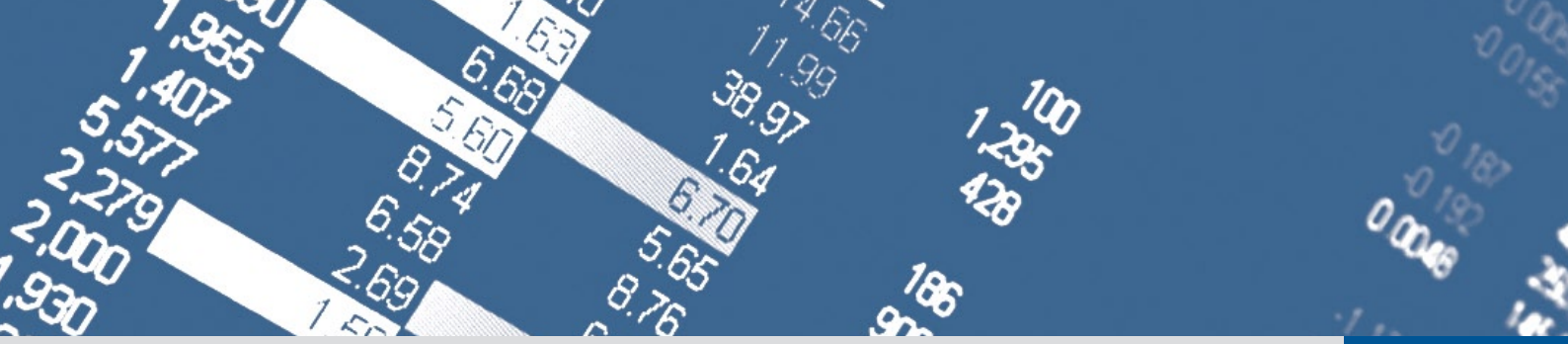
Pirms akciju iegādes investoram būtu jāizvērtē gan pēdējo gadu uzņēmumu finanšu rādītāji un to dinamika, gan arī kāda ir akcijas cena biržā pret peļņu uz vienu akciju salīdzinājumā ar citiem tās pašas nozares uzņēmumiem un vidējo rādītāju nozarē. Bieži vien ilgstoša vispārēja tirgus krituma apstākļos arī veiksmīgu un perspektīvu uzņēmumu akciju vērtība būtiski samazinās. Taču, ja tirgus lejupslīdi izraisījušie apstākļi neatstāj būtisku ietekmi uz uzņēmuma darbības rādītājiem, tad investoram var būt laba iespēja iegādāties akcijas par pievilcīgām cenām.

Noteikti investoram būtu jāizvērtē arī uzņēmuma ražoto produktu vai sniegto pakalpojumu izaugsmes potenciāls, jo ir iespējams, ka kāds no pašlaik vēl neatzītajiem produktiem vai pakalpojumiem var dot uzņēmumam labu apgrozījuma un peļņas pieaugumu.

Jāatceras, ka peļņu var gūt arī no nelikvīdo akciju iegādes. Tas var notikt gan uz cenas pieaugumu biržā, gan ja kāds investors izvēlas iegādāties uzņēmumu par lielāku summu, nekā ir akciju cena biržā, un izsaka atpirkšanas piedāvājumu. Piemēram, tas notika ar būvmateriāla ražotāja „Lode” akcijām, kad ārvalstu investors iegādājās uzņēmuma akciju kontrolpaketi un pēc tam no mazajiem investoriem atpirka atlikušās akcijas par divas reizes lielāku cenu, nekā tā bija biržā.

Tomēr, iegādājoties nelikvīdas akcijas, investoram ir jāapzinās arī risks, ko tās nes – akciju cenas svārstības var būt salīdzinoši lielas, un, ja būs vajadzība tās pārdot ātri, tirgū tām var nebūt pircēju.

**Iespējams, ka kāds no pašlaik
vēl neatzītajiem produktiem
vai pakalpojumiem var
dot uzņēmumam labu
apgrozījuma
un peļņas pieaugumu**

Kā analizēt informāciju jeb kurš cipars par ko stāsta

Uzņēmuma finanšu datu analīze ļauj investoriem saprast daudzas lietas

Akciju cenas biržā ietekmē gan uzņēmumu darbības rādītāji, gan solījumi un baumas, gan, protams, arī valsts ekonomiskā situācija kopumā. Ja baumas un solījumus racionāli analizēt ir grūtāk, tad uzņēmuma finanšu datu analīze ļauj investoriem saprast daudzas lietas. Taču var arī

darīt citādi, nevis iedziļināties konkrētā uzņēmuma darbībā, bet gan sekot norisēm pašā biržā. Cenu izmaiņu dinamika un citi rādītāji arī pietiekami daļrunīgi stāsta, kā klājas konkrētajai akcijai. Gan jāņem vērā, ka tie pastāstīs par pagātni, nākotne būs jāiztēlojas pašam.

Valsts ietekme

Lai kādu pieeju izvēlētos uzņēmumu analīzei, jāatceras, ka tie nedarbojas noslēgtā vidē – jebkuru uzņēmumu ietekmē kopējās valsts ekonomikas attīstības tendences un regulējumi, kā arī konkrēti tā pārstāvētās nozares attīstība. Galvenais rādītājs, kas liecina par kopējo ekonomikas virzību, ir iekšzemes kopprodukts (IKP). Ir jāpievērš uzmanība, vai tas samazinās vai pieaug, ar kādu tempu, kurām nozarēm ir lielākais devums IKP struktūrā un kāda ir to izaugsme.

Nākamais būtiskais rādītājs ir inflācija – ir jēga apskatīties, kurām tieši precēm vai pakalpojumiem ir lielākais cenu kāpums un kā tas var ietekmēt konkrētu uzņēmumu darbu.

Ir arī rādītāji, kas parādīs tendences konkrētās nozarēs vai izejvielu un resursu tirgos – ražotāju cenu indekss, mazumtirdzniecības apjoms, bezdarbs, būvniecības apjomi, darbaspēka izmaksu izmaiņas, mājsaimniecību budžets u.c.

Visus šos datus var atrast Centrālajā statistikas pārvaldē (www.csb.gov.lv), taču ir jēga sekot līdzi arī sociologu veiktajām aptaujām un pētījumiem, kas raksturo uzņēmēju noskaņojumu, patērētāju attieksmi pret to vai citu jautājumu. Kaut arī statistika un pētījumi it kā tieši nav saistīti ar konkrētiem uzņēmumiem, šo datu analīze ļauj saprast tendences, kas valda ekonomikā, un prognozēt problēmas vai iespējas, ar kurām jūs interesējošais uzņēmums var saskarties rīt.

Uzņēmumu dati un fundamentālā analīze

Valsts situācijas un uzņēmumu finanšu datu vērtēšanu sauc par fundamentālo analīzi. Uzņēmumu vērtēšanā sākumā vērts paskatīties, kāda ir tā vieta tirgū, cik konkurētspējīgi pašlaik ir tā ražotie produkti vai sniegtie pakalpojumi, cik inovatīvs ir uzņēmums, radot jaunus risinājumus, kādi un cik diversificēti ir noieta tirgi, cik sīva ir konkurence un cik spēcīgi ir uzņēmuma galvenie konkurenti.

Biržu mājaslapās var atrast gan kotēto uzņēmumu gada, gan pusgada, gan arī ceturkšņa rādītājus.

Visvairāk par konkrēto uzņēmumu pastāstīs tā bilance, kā arī peļņas vai zaudējumu aprēķins. Biržu mājaslapās var atrast gan kotēto uzņēmumu gada, gan pusgada, gan arī ceturkšņa rādītājus. Pirmās lietas, kurām šajos dokumentos būtu jāpievērš uzmanība, ir apgrozījums. Tas raksturo, cik lielu naudas apjomu uzņēmums konkrētā laika periodā ir apgrozījis, kāda ir bijusi dinamika –

vai apgrozījums pieaudzis vai krities, salīdzinot ar iepriekšējo periodu. Līdzīgi ir arī ar peļņu un zaudējumiem, kas parāda, cik veiksmīgi uzņēmums spējis darboties. Der paskatīties arī, kādi ir bijuši uzņēmuma ieņēmumi un izdevumi, kurās pozīcijās tie ir auguši, kurās samazinājušies un kādēļ. Administratīvo izdevumu pieaugums bez jaunu projektu un attīstības virzienu pieauguma liecinās par algu palielināšanos, taču šajā kontekstā svarīgs būs papildu jautājums – cik tas būs efektīvi un ko tas dos?

Uzmanību būtu pelnījusi arī uzņēmuma aktīvu analīze, jo tas parāda, kas uzņēmumam pieder. Ne mazāk svarīga ir pasīvu sadaļa, kas var pavēstīt visu par uzņēmuma saistībām un parādiem. Te būtiski arī saprast, kā un kāpēc tie veidojas.

Visi šie dati ir jāvērtē vairāku gadu rakursā. Tad tie visai daiļrunīgi pavēstīs par uzņēmuma dzīvi – vai tas strādā ar stabilu pieaugumu, vai attīsta savu darbību. Ja ir redzams darbības rādītāju samazinājums, tad ir jānoskaidro, kādi tam ir bijuši iemesli. Ja tas ir saistīts ar nedienām ekonomikā kopumā, tad jāpavērtē, kā uzņēmums izskatās kontekstā ar citiem tās pašas nozares pārstāvjiem. Tas savukārt ļaus saprast, vai situācija ir pārejoša vai arī liecina par ne pārāk labu vadības stratēģiju.

Der paskatīties, kādi ir bijuši uzņēmuma ieņēmumi un izdevumi, kurās pozīcijās tie ir auguši, kurās samazinājušies un kādēļ. Uzmanību būtu pelnījusi arī uzņēmuma aktīvu analīze, ne mazāk svarīga ir pasīvu sadaļa

Informācijas sniegšana un rēķināšana

Informāciju par uzņēmumu, nozarē notiekošo un ekonomikas attīstības tendencēm ikdienā var iegūt no plašsaziņas līdzekļiem. Taču visiem uzņēmumiem, kuru akcijas var iegādāties publiskajā tirgū, tieši biržai nekavējoties ir jāsniedz visa būtiskā informācija, kas attiecas gan uz to darbības rādītājiem, gan esošo situāciju, gan nākotnes plāniem. Šo informāciju vienmēr var atrast attiecīgās valsts biržas mājaslapā.

Vērtējot uzņēmumu, vajadzētu papētīt arī tā dividenžu politiku. Kamēr akcijas netiek pārdotas, dividendes ir vienīgais akcionāru ienākumu avots. Regulāra dividenžu izmaksa liecina, ka uzņēmums

domā par saviem akcionāriem, grib tos papildus atbalstīt un piesaistīt jaunus. Tomēr jāvērtē arī tas, vai pēc dividenžu izmaksas uzņēmumam no peļņas paliek pāri pietiekami daudz līdzekļu, ko investēt

Par ko liecina šie rādītāji:

Peļņa uz vienu akciju jeb EPS (earnings per share) – iegūst, izdalot uzņēmuma pēdējo 12 mēnešu neto peļņu ar akciju skaitu:

- parāda to, cik konkrētā laikā nopelnīts naudas uz vienu akciju;
- teorētiski – jo lielāka peļņa uz vienu akciju, vajadzētu pieaugt arī akciju cenai, taču tas ne vienmēr var notikt, jo cenu ietekmē vēl vairāki citi faktori;
- šo rādītāju visbiežāk izmanto, lai aprēķinātu citu rādītāju – P/E.

Akcijas cena pret peļņu uz vienu akciju jeb P/E – iegūst, izdalot tagadējo akcijas cenu ar pēdējo 12 mēnešu neto peļņu uz vienu akciju jeb EPS:

- parāda cik daudz, pērkot akciju, jūs maksājat par katru uzņēmuma nopelnīto latu;
- ļauj atrast tirgū nenovērtētākās akcijas – jo tām P/E būs salīdzinoši zemāks.

Taču eksperti brīdina – jebkurš rādītājs, ja netiek ņemti vērā citi apstākļi, var radīt maldīgu priekšstatu. Piemēram, ja par uzņēmumu ir parādījusies negatīva informācija un krītas tā akciju cena, samazināsies arī P/E rādītājs. Tas savukārt investoram, kas vērtē tikai šo rādītāju, var radīt greizu priekšstatu, ka uzņēmuma akcija ir kļuvusi ļoti pievilcīga, kaut arī faktiski ir noticis pretējais.

P/E rādītājus iesaka salīdzināt tikai stabiliem vienas nozares uzņēmumiem, kas nav piedzīvojuši būtiskas problēmas un to peļņai nav gaidāmas būtiskas izmaiņas.

P/E rādītājs nav izmantojams, ja uzņēmums strādā ar zaudējumiem, jo tad tas ir ar negatīvu vērtību.

Akciju cenu liknes un tehniskā analīze

Vēl viens veids, kā analizēt biržā kotētos uzņēmumus, ir sekot līdzi akciju cenu izmaiņām. Šajā gadījumā investori sevi īpaši neapgrūtina ar uzņēmumu finanšu datu un nākotnes plānu pētīšanu, bet pievēršas grafikiem, kas raksturo akciju cenu līdzšinējo līmeni un virziena tendences.

Šo informācijas apstrādes veidu sauc par tehnisko analīzi, un tā pamatā balstās uz pieņēmumu, ka jebkurai akcijai ir loģisks cenu svārstību apgabals ar raksturīgiem augšējiem un zemākajiem līmeņiem.

Cenu izmaiņu grafiki ilgākā periodā ļauj šīs tendences saskatīt un arī aplēst, cik vidēji lieli svārstību apgabali ir katrai akcijai. Akcijas cenai nokrītoties līdz zināmam līmenim, aktivizējas pircēji, un cena sāk augt, bet tad, sasniedzot noteiktu augšējo līmeni, sāk dominēt pārdevēji, un cena atkal iet uz leju. Attiecīgi, balstoties uz šo vēsturisko informāciju, var mēģināt prognozēt, kas ar akciju notiks.

Minētos cenu svārstību apgabalus gan var mainīt jaunas ziņas par uzņēmumiem vai tirgu kopumā. Tādēļ vislabāk būs, ja, analizējot datus par uzņēmumiem un to akcijām, izmantosiet visu informāciju, kas vien atrodama.

Turklāt jāatceras, ka katram uzņēmumam ir sava specifika. Piemēram, Rīgas Fondu biržā kotētajam metalurģijas uzņēmumam „Liepājas metalurģs” ļoti svarīgas ir energoresursu izmaksas un metāla cenas pasaulē. Savukārt gāzes apgādes uzņēmuma „Latvijas gāze” stāvokli spēcīgi ietekmē gāzes piegādes cenas un Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas lēmumi par tarifiem.

Analīzi par biržā kotētajiem uzņēmumiem regulāri veic un saviem klientiem piedāvā arī bankas un brokeru sabiedrības. Tas var atvieglot privāto investoru darbu informācijas vērtēšanā.

Sandris Sēja

„Trasta komercbankas” Vērtspapīru nodaļas
klientu operāciju vadītāja vietnieks

- ***Cik apjomīgs ir minimālās informācijas komplekss, kas pirms akciju iegādes būtu jāizanalizē jebkuram investoram?***

Uzņēmums var būt liels un stabils, bet, ja tā darbības rādītāji katru gadu ir vienā līmenī, tad arī akcijas cenai nav pamata pieaugt

– Pirmais – noteikti ir jāsaprot uzņēmuma darbības joma – kādā nozarē tas strādā, cik plašs ir tā tirgus. Otrais – regulāri jāskatās finanšu pārskati, jāanalizē peļņas un ieņēmumu apjoms. Jāatceras – uzņēmums var būt liels un stabils, bet, ja tā darbības rādītāji katru gadu ir vienā līmenī, tad arī akcijas cenai nav pamata pieaugt. Trešais – jāvērtē arī tās valsts attīstība un tirgus noskaņojums, kur uzņēmums strādā.

• ***Jau minējāt, ka jebkuru uzņēmumu ietekmē ekonomiskā situācija valstī – kuri makroekonomikas rādītāji ir būtiskākie biržas investoram?***

– Ja valstī ekonomiskais fons ir negatīvs, proti, dati par ekonomikas izaugsmi nav iepriecinoši, tad biržā arī gaidāma lejupslīde. Lielajos finanšu tirgos daudzi balstās tieši uz pasaules valstu ekonomikas datiem, piemēram, darba tirgus rādītājiem, inflāciju u.c. Šo datu publicēšana atstāj tūlītēju ietekmi uz biržu indeksiem. Latvijā investori tomēr vairāk skatās uz uzņēmumu jaunumiem, finanšu pārskatiem. Uz šiem datiem tirgus reakcija ir krietni ātrāka nekā uz ziņām par makroekonomikas datiem.

• ***Vai ir nozares un līdz ar to arī tajās strādājoši uzņēmumi, kurām ekonomiskās situācijas nestabilitāte var radīt papildu draudus?***

– Neatkarīgi no nozarēm investoram ir jāsaprot, kuri makroekonomikas rādītāji un kādā veidā tieši var ietekmēt izvēlēto uzņēmumu darbību. Piemēram, gāzes cenas palielināšana nozīmēs lielākus ieņēmumus gāzes pārdevējam, savukārt mazumtirgotājam vai pārtikas ražotājam tas palielinās izdevumu daļu. Ja strauji pieaugusi inflācija, samazinās cilvēku pirktspējas līmenis, un tas var atstāt ietekmi uz mazumtirgotāju ieņēmumiem.

• ***Uzņēmumu finanšu pārskati ir diezgan apjomīgi – kuriem rādītājiem investoriem būtu jāpievērš uzmanība pirmām kārtām?***

– Protams, tā ir peļņa un tās atbilstība iepriekš prognozētajam līmenim. Ja uzņēmums ir prognozējis, ka, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, būs peļņas pieaugums, bet faktiski ir tās samazinājums vai pat zaudējumi, tad reakcija biržā var būt ļoti negatīva. Latvijā gan reakcija var būt mazāk izteikta, bet tirgos, kur akciju tirdzniecība notiek aktīvāk, atkarībā no ziņas pēc šādu datu parādīšanās parasti notiek gana straujas akciju cenas izmaiņas. Jāskatās arī, kur un kā uzņēmums izmanto savus ienākumus, jāanalizē tā rentabilitāte, pašu kapitāla atdeve (ROE).

P/E ir plaši izmantots koeficients, bet precīzāks un pareizāks ir paņēmieni, kad tiek analizēti vairāki uzņēmuma fundamentālie koeficienti

Ir jāvērtē arī akciju fundamentālie rādītāji jeb koeficienti, kas ļauj savstarpēji salīdzināt biržā kotētos uzņēmumus. Noteikti ir jāvelta uzmanību tādām rādītājam kā akcijas cena pret peļņu uz vienu akciju (price/earnings ratio jeb P/E). Akciju koeficienti ir jāsalīdzina vienas nozares uzņēmumiem. Tas ir būtiski, jo tikai tādā gadījumā tas palīdzēs izvēlēties tā uzņēmumu akcijas, kas, iespējams, ir nenovērtētas tirgū. Ir jāņem vērā, ka P/E ir plaši izmantots koeficients, bet precīzāks un pareizāks ir paņēmieni, kad tiek analizēti vairāki uzņēmuma fundamentālie koeficienti.

• **Kā rīkoties Baltijas biržās, kur nereti kādu nozari pārstāv tikai viens uzņēmums? Piemēram, kā vērtēt „Latvijas kuģniecību”, kas vienīgā no Rīgas Fondu biržā kotētajiem uzņēmumiem nodarbojas ar jūras pārvadājumiem?**

– Analītiķi šajā gadījumā salīdzinās „Latvijas kuģniecību” ar šīs pašas nozares uzņēmumiem Eiropā un citur pasaulē, kuri savā darbībā ir pēc iespējas tuvāki tai.

• **Kad finanšu dati sāk signalizēt investoriem par draudošām problēmām?**

– Ļoti bieži problēmas parādās pēkšņi. Tomēr nopietns signāls, kas liecina, ka kaut kas nav kārtībā, ir peļņas samazināšanās vai zaudējumi. Tāpat par problēmām var signalizēt negatīvas ziņas, kas sāk parādīties ap un par uzņēmumu.

**Nopietns signāls,
kas liecina, ka kaut kas
nav kārtībā, ir peļņas
samazināšanās
vai zaudējumi**

• **Vai informācija par Latvijas un Baltijas uzņēmumiem tirgū ir pietiekama?**

– Nevarētu teikt, ka informācijas nepietiktu – biržas uzņēmumiem ir stingras prasības par informācijas apjomu, kas ir jāpublisko. Tomēr bieži vien to sniegtā informācija ar to arī aprobežojas. Tiek ziņots, ka pirmajā ceturksnī bija tāda peļņa, otrajā – šitāda, bet to triju mēnešu laikā, kas ir starp šo datu publicēšanu, nav nevienas citas ziņas. Investori šajā laikā nemaz nezina, kas ar uzņēmumu notiek. Tas ierobežo uzņēmumu analīzi un apgrūtina investēšanas lēmumu pieņemšanu.

• **Vai, iegādājoties citu valstu uzņēmumu akcijas, valodas barjeras, informācijas pieejamība nepadara informācijas analīzi grūtāku?**

– Jā, tas var traucēt. Pārsvarā gan visi paziņojumi tiek tulkoti angļiski, tāpēc vismaz ir jāzina šī valoda, lai darbotos citos tirgos. Ar lielām kļūdām tulkojumos, kas ārvalstu investoriem radītu nepareizu izpratni par notiekošo, arī nekad neesmu sastapies. Tomēr dažkārt sīkāki jaunumi starptautiskajiem investoriem var paiet arī garām.

• **Kādas ir tipiskākās kļūdas, kuras investori pieļauj informācijas analīzē?**

– Ja investors neveic tehnisko analīzi un neseko cenu izmaiņu grafikiem, ja neveic fundamentālo analīzi un nelasa uzņēmumu finanšu pārskatus, ja neveic ekonomiskā fona analīzi un neseko līdzī jaunumiem, viņš kļūdās.

Nav labi arī ļauties ažiotažai – visi pērk, un es arī nopirktu. Tieši šajā brīdī bieži notiek tā, ka

profesionāls investors pārdod savas akcijas, bet nepieredzējis – iekrīt lāmātās. Dažreiz gan šāda rīcība arī attaisnojas, un tirgus iet uz augšu. Jāatceras, ka katrs solis akciju cenu izmaiņās ir izskaidrojams, vienmēr var vai vismaz jāmēģina atrast atbildi uz jautājumu – kāpēc tā notiek? Ir jāsaprot akciju tirgus likums: tā ir cīņa starp tiem, kas pārdod, un tiem, kas pērk.

**Jāatceras, ka katrs solis
akciju cenu izmaiņās ir
izskaidrojams, vienmēr var
vai vismaz jāmēģina
atrast atbildi uz jautājumu –
kāpēc tā notiek?**

Akciju tirgus – tā ir cīņa starp tiem, kas pārdod, un tiem, kas pērk

Tādos brīžos akciju cenas vai nu strauji palielinās, vai strauji samazinās. Arī tirdzniecības apjoms šādos gadījumos parasti ir daudz lielāks nekā vidējais.

• **Mūsdienās bez oficiālām ziņām ļoti viegli izplatās arī baumas. Kā investoram atšķirt būtisko informāciju no nebūtiskās?**

– Dūmi bez uguns gadās reti. Ja akciju tirgos parādās baumas, tad daudzi uz to arī reaģē. Tirgos, kur investoru aktivitāte ir ļoti liela, uzņēmuma akciju cena uz baumu rēķina vien piecu minūšu laikā var ļoti spēcīgi pieaugt vai arī ļoti strauji nokrist. Baumas ir jāņem vērā. Tomēr paļauties tikai uz tām ir avantūra. Taču investoru rīcība ir atkarīga no to izvēlētās stratēģijas – ja tā ir ļoti riskanta, tad akcijas var tirgot, arī pamatojoties uz baumām. Jāprot tikai ātri reaģēt. Savukārt, ja investors grib samazināt savu risku, tad jāpaļaujas uz pārbaudītām ziņām un jāorientējas uz stabiliem uzņēmumiem.

• **Ja runājam par ažiotažu – vai reakcija uz dažādiem jaunumiem tirgos dažkārt nav pārspīlēta?**

– Ažiotaža finanšu tirgos ir sastopama ļoti bieži. To bieži izraisa kāda negaidīta ziņa – pozitīva vai negatīva, piemēram, zaudējumi gaidītās peļņas vietā, uzņēmuma pārpirkšana, apvienošanās.

Ažiotaža finanšu tirgos ir sastopama ļoti bieži

Eksperta viedoklis

Jānis Praņēvičs

„Parex Asset Management”
finanšu tirgu analītiķis

Tehniskās analīzes priekšrocība ir iespēja veikt sistemātiskus investīciju lēmumus arī ar minimālām vai pat nekādām ekonomikas un finanšu zināšanām. Taču jebkurā gadījumā vairākums tehniskās analīzes piekritēju atzīst, ka tā zaudē savu spēku zemas likviditātes apstākļos, jo darījumi ar pavisam nelieliem apjomiem var kustināt akciju cenu lielā diapazonā, tādējādi grafikā saziņējot brīnumu lietas. Tātad Rīgas Fondu biržā tas ir mīnuss tehniskajai analīzei.

Savukārt fundamentālo analīzi par labu esam atzīst vairākums finanšu analītiķu – galu galā uzņēmums ir tik vērts, cik vērtas ir tā nākotnes diskontētās naudas plūsmas. Tāpēc laba fundamentālā analīze var noteikt, vai attiecīgā uzņēmuma akcijas tiek tirgotas par pārāk zemu vai augstu cenu.

Par labu fundamentālajai analīzei Rīgas Fondu biržā runā arī akadēmiskais darbs – Kiete & Uloza “The Information Efficiency of the Stock Market in Lithuania and Latvia” (2005). Tajā secināts, ka Rīgas Fondu biržā ar fundamentālo analīzi ir iespējams pelnīt, ar tās palīdzību var izmantot priekšrocības, ko sniedz vietējo apstākļu pārzināšana. Vietējam investoram ir pieeja lielākam informācijas daudzumam par kotētajiem uzņēmumiem nekā ārzemniekiem, piemēram, mediji ir vietējā valodā, viedoklis par to, cik labi ir uzņēmumi, cik labas ir attiecīgā uzņēmuma preces un pakalpojumi, cik spējīga ir uzņēmuma vadība, utt. Tāpēc vietējais investors ir privileģētā stāvoklī.

Tiesa, fundamentālajā analīzē ir nepieciešamas noteiktas priekšzināšanas ekonomikā un finansēs, un tā ir laikietilpīgāka par tehnisko analīzi. Fundamentālās analīzes izmantotājiem arī jāreķinās, ka Latvijas akciju tirgus ir atkarīgs no lielajiem investoriem, un, ja tie sāk pārdot sev piederošās akcijas, pat spēcīgu uzņēmumu akciju cenas var piedzīvot smagus cenu kritumus, tā radot investoram jūtamus zaudējumus.

Tomēr kopumā fundamentālā analīze Rīgas Fondu biržā šķiet piemērotāka par tehnisko. Tiesa, tā kā abām ir savi plusi un mīnusi, optimālais variants būtu tās abas apvienot, un fundamentālā analīze pateiktu KO pirkt, bet tehniskā – KAD.

**Fundamentālā analīze
Rīgas Fondu biržā šķiet
piemērotāka par tehnisko**

Krītošs tirgus noslīpē investora prasmes jeb – kā sadraudzēties ar lāci

Teorija viennozīmīgi atzīst, ka var pelnīt ne tikai augošā akciju jeb tā saucamajā buļļu tirgū, bet arī krītošā jeb “lāču tirgū”. Taču der atcerēties – ja “buļļu tirgū” dominē priecīgas izjūtas un visi ir optimisma pilni, tad “lāču tirgū” saglabāt optimismu un reālu skatu uz notiekošo ir daudz grūtāk. Tas prasa papildu prasmes un spēju izturēt arī tādu parādību kā savā īpašumā esošo akciju vērtības kušanu acu priekšā. Taču tieši darbība krītošā akciju tirgū noslīpē prasmes, ļauj gūt pieredzi un jau daudz drošāku pamatu tālākai darbībai finanšu tirgū.

Kritumi ir neizbēgami

“Tirgus ir kā okeāns – tas nekad nav mierīgs,” saka akciju tirgu teorētiķis Filips Karē. Pēc kāpumiem tirgos vienmēr notiek kritumi. Tas tā ir bijis, ir un būs. No īslaicīgām korekcijām krītošs tirgus atšķiras ar to, ka ilgstošā periodā galvenie tā rādītāji samazinās vismaz par 20%.

**Tirgus ir kā okeāns –
tas nekad nav mierīgs**

Lielākie akciju tirgus kritumi pasaulē

1929. – 1932. gads

Slavenākais pagājušā gadsimta akciju tirgu kritums Lielās depresijas sākumā ASV, kas skāra visas pasaules tā laika ekonomiku.

1997. – 1998. gads

Pēdējās desmitgades slavenākie kritumi pasaules akciju tirgos ir saistīti ar Āzijas krīzi un tai sekojošu krīzi Krievijā un Dienvidamerikā.

2000. – 2002. gads

Informācijas tehnoloģiju burbuļa plīšana, kas lika ļoti strauji kristies līdz tam stipri pārvērtēto šīs nozares uzņēmumu akciju cenām.

Kopš 2007. gada pavasara pasaules akciju tirgi ir piedzīvojuši kārtīgus kritumus ASV augsta riska hipotekārās kredīšanas dēļ.

Latvijas fondu tirgus pēdējos gados ir demonstrējis nerimstošas kāpuma tendences. Lielākie iekritieni ir piedzīvoti 2006. gada pirmajā pusē, kā arī kopš 2007. gada sākuma. Galvenie iemesli – 2007. gadā pasaules ekonomiku nelabvēlīgi sāka ietekmēt ASV augsta riska hipotekāro kredītu krīze, kas Latvijā sasaucās arī ar makroekonomiskām problēmām. Ņemot vērā, ka Rīgas Fondu biržā lielā mērā toni nosaka lielie ārvalstu investori, ik pa laikam ir jāreķinās, ka laikos, kad iet karsti lielajās biržās, Rīga būs viena no pirmajām, ko lielie investori pametīs, lai konsolidētu līdzekļus svarīgākos tirgos. Investori uzmanīgi raudzīsies arī uz katras atsevišķās valsts makroekonomiskās stabilitātes datiem. Par problēmām viena no pirmajām vienmēr signalizē birža, jo investori ir īpaši jutīgi pret jebkurām gan negatīvām, gan pozitīvām ziņām.

Jāatceras – tirgus nav prognozējams

Tirgus likums ir vienkāršs – kad akciju cena ir samazinājusies, tās ir jāpērk, kad ir pieaugusi – jāpārdod. Diemžēl praksē nav tik vienkārši. Neraugoties uz daudzajām teorijām un aprēķinu metodēm, nevienam vēl pilnīgi droši nav izdevies paredzēt to mirkli, kad vairs nav ko cerēt uz tālāku akciju cenu pieaugumu un otrādi.

Neviena ekonomikas krīze vai gluži vienkārši stagnatīvi periodi nav līdzīgi viens otram. Tādēļ, ja tiek izmantotas iepriekš gūtas gudrības, nereti var būt jānolūkojas, kā pēc mirkļa, kad tirgum noteikti bija jākrītas, tas turpina augt vēl vismaz dažus mēnešus vai arī – gluži otrādi – sākums, kam netika pievērsta uzmanība, izraisa būtisku kritumu. Eksperti norāda, ka rīcības modeļi krītošā tirgū pamatā ir divi.

Nevienam vēl pilnīgi droši nav izdevies paredzēt to mirkli, kad vairs nav ko cerēt uz tālāku akciju cenu pieaugumu un otrādi

Pirmais modelis: domāts pacietīgajiem!

Ja reiz ilgtermiņa mērķiem ir iegādātas kāda uzņēmuma akcijas, kuru cena krītas, tad tās vienkārši ir jāpatur, gaidot cenas pieaugumu. Taču, jāatceras, ka gaidīt gan var vajadzēt ilgi.

Taču ir arī labā ziņa – agrāk vai vēlāk tirgos atsāksies pieauguma tendences. Pagaidām nav bijis gadījuma, ka kāds tirgus ir tikai krities.

Jāatceras, ka kopējās ekonomikas tendences dažādi ietekmē tautsaimniecības nozares. Ir nozares, kuras ļoti spēcīgi korelē ar ekonomikas attīstības cikliem – piemēram, būvniecība, automašīnu tirdzniecība, tūrisms. Savukārt citas nozares ekonomikas kritumi vai kāpumi skar minimāli. Pie tādām jāpieskaita pārtikas ražošana un tirdzniecība, komunālo pakalpojumu sniedzēji, jo cilvēki vēlas ēst katru dienu un mājokļus viņi masveidā arī nepametīs pēc pirmajiem ekonomiskās aktivitātes kritumiem.

Turklāt šis ir mirklis, kad akcijas iegādāties ir visizdevīgāk – var gadīties, ka tik lēti tās nevarēs dabūt ilgi. Tad arī pieticīgs tirgus pieaugums sola peļņu.

Otrais modelis: domāts ašajiem!

Tas paredz akciju ātru pirkšanu un pārdošanu, mēģinot iegūt no cenu svārstībām. Šis modelis pamatojas uz faktu, ka vienmēr ir akcijas, kuru cenas ilgākā vai īsākā termiņā iet pretēji krītošā tirgus noskaņojumam – tas nozīmē, ka ir kāds izlēcējs, kuram pat krītošā tirgū akciju cena turpina augt.

Taču tas var būt īslaicīgi. Līdz ar to peļņu var gūt, laikus šādu tendenci pamanot un tad paspējot šīs akcijas pārdot, pirms to vērtība ir sākusi kristies. Tomēr jāatceras, ka šis ir ļoti riskants rīcības modelis un var nest ne tikai lielu peļņu, bet arī lielus zaudējumus. Taisnību sakot, eksperti lēš, ka 80–90% ātrās stratēģijas piekopēju faktiski strādā ar zaudējumiem, jo azarts nereti liek zaudēt galvu. Tas netiek ieteikts arī mazajiem investoriem, kas bieži vien, lēkājot no vienas akcijas uz otru, vairāk naudas atstāj brokeru komisiju maksās, nekā nopelna paši.

Jānis Ogsts

„Hansabankas” Vērtspapīru brokeru nodaļas vadītājs

- ***Vai būtu jābaidās no krītoša tirgus?***

– Krītošs tirgus pēc savas būtības ir daļa no normāla tirgus cikla. Tāpat kā visu dienu nevar spīdēt saule, tā visu laiku nevar arī tirgus kāpt. Līdzīgi arī ekonomika – tā nevar visu laiku strauji augt, ir vajadzīgi kritumi, jo to laikā ekonomika atbrīvojas no vājajiem elementiem un pārkārtojas nākotnes izaugsmei. Stingras definīcijas, ko uzskatīt par krītošu tirgu, īsti nav. Viena, kas tiek izmantota, runājot par tā saucamo

lāču tirgu, – to var uzskatīt par krītošu, ja no sasniegtā maksimuma tirgus vērtība samazinās par 20%.

Krītošs tirgus pēc savas būtības ir daļa no normāla tirgus cikla. Tāpat kā visu dienu nevar spīdēt saule, tā visu laiku nevar arī tirgus kāpt

- ***Vai 20% kritumam ir jānotiek vienā dienā?***

– Nē. Ja tirgus vērtība vienā dienā

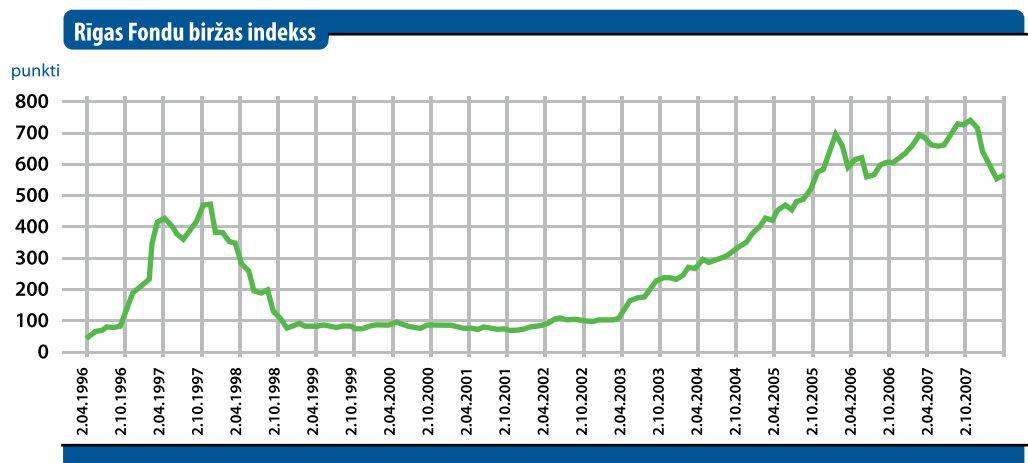
samazinātos par 20%, tā jau būtu pamatīga krīze vai pat katastrofa. Arī vienam mēnesim 20% ir ļoti daudz. 2007. gada novembrī novērotā būtiskā akciju vērtības samazināšanās Baltijas fondu biržās bija liels, negatīvs signāls, kas lika domāt, ka sācies “lāču tirgus”.

• **Kādi bijuši lielākie akciju tirgus kritumi, ko pats esiet piedzīvojis?**

– Akciju tirgū darbojos jau kopš 1996. gada. Esmu piedzīvojis divus būtiskus akciju tirgus kritumus. Pirmais bija Baltijas akciju tirgū 1998.–1999.gadā. Pirms šīs krīzes – 1996.–1997. gadā – akciju cenas ļoti būtiski pieauga. Tirgus aizgāja uz leju lielā mērā tāpēc, ka Latvija un Baltija kopumā bija jauna ekonomika un šajā laikā biržā parādījās pirmie vērā ņemamie uzņēmumi. Tas bija kaut kas jauns un interesants, fondu tirgū ieplūda daudz investoru naudas. Faktiski akciju tirgū izveidojās cenu burbulis. Pirmais signāls, ka tirgū nav viss kārtībā, bija Āzijas krīze, kas notika 1997. gada beigās. Pēc tam Baltijas tirgi nedaudz atkopās. Taču tad sekoja Krievijas krīze, kas pilnībā lika ārzemju investoriem iziet no šīs valsts. Taču, izejot no Krievijas, investori vienlaicīgi pameta arī Baltiju. Tā kā vietējo investoru bāze Baltijā tajā laikā nebija stipra, tas noveda pie dramatiska akciju cenu krituma. Indekss samazinājās par 80–90% no augšējā līmeņa, un arī daudzu uzņēmumu akciju cenas nokrita līdz neticami zemiem līmeņiem.

• **Cik ilgs laiks pagāja, kamēr tika sasniegti iepriekšējie cenu maksimumi?**

– Pēc pēdējā cenu krituma tirgus indekss sasniedza iepriekšējo līmeni tikai 2006.gadā, dažu uzņēmumu akcijas nedaudz ātrāk – 2004., 2005. gadā. Tas vien nozīmē – ja akcijas tika nopirkta tajā laikā, kad tirgus bija pašā virsotnē, tas ir, īsi pirms krīzes, tad ieguldīto summu varēja atgūt aptuveni pēc kādiem septiņiem astoņiem gadiem. Tad varēja iziet pa nullēm.

• **Minējāt, ka esat piedzīvojis vēl vienu krīzi...**

– Otrā krīze bija slavenais NASDAQ burbulis, kas bija saistīts ar pārvērtētajām informācijas tehnoloģiju akcijām. Tas izveidojās 2000. gadā. NASDAQ indekss 2003. gadā zaudēja 80% vērtības un vēl tagad daudzu lielu tehnoloģiju uzņēmumu akciju cenas ir par 50–70% zemākas nekā pirms astoņiem gadiem.

Abiem šiem gadījumiem bija viena līdzīga pazīme – izjūta, ka situācija ir īpaša un tāpēc akciju cenu kāpums turpināsies mūžīgi. Pēc paša pieredzes zinu, ka šādā pāroptimisma brīdī ir jāklūst īpaši uzmanīgam, jāpiedomā par riska samazināšanas stratēģijām. Tirgus nav tikai vienvirziena peļņu nesošs brauciens. Arī tā krītošās stadijas – lielākas vai mazākas – ir normāla tirgus attīstības sastāvdaļa.

Vēl jāatceras, ka vispārpieņemtais apgalvojums par to, ka ilgtermiņa cenas gan akcijām, gan nekustamajam īpašumam tikai kāpj, visos gadījumos nav pareizs. Pirms paļauties uz šo apgalvojumu, vajag paskatīties uz Japānas piemēru, kur akciju un nekustamā īpašuma cenas pēc burbuļa plīšanas joprojām ir aptuveni uz pusi mazākas nekā 1990. gadā.

**Viennozīmīgi, ko šādās situācijās
nekādā gadījumā nedrīkst
darīt – darboties ar aizņemtiem
līdzekļiem!!!**

**• Ko darīt tajā brīdī, kad ir vērojamas
krītoša tirgus tendences?**

– Uz šo jautājumu diemžēl viennozīmīgi atbildēt nevar. Ir jāskatās no paša investora specifikas, tam pieejamajiem resursiem, riska izpratnes, finansiālās situācijas utt.

Viennozīmīgi, ko šādās situācijās nekādā gadījumā nedrīkst darīt – darboties ar

aizņemtiem līdzekļiem. Aizņemtie līdzekļi ļoti labi strādā kāpjošā tirgū, dod tam paātrinājumu. Taču, ja tirgus pagriežas uz otru pusi, iet uz leju, tad aizņemtie līdzekļi situāciju pasliktina dubultā.

Turklāt ir labi, ja ir izveidots arī drošības spilvens – ir gan uzkrājumi depozītā, gan atlikts neliels skaidrā naudā vai tml. – gadījumam, ja situācija kļūst vēl sliktāka.

**• Ja vērtējam jūsu minētās divas krīzes
– 1998. gads un 2000. gads. Kad bija
grūtāk, un kas bija pārsteidzošākais?**

– 2000. gadā bija vieglāk nekā 1998. gadā.

Taču, ja paskatās uz abiem šiem gadījumiem ar pašreizējām acīm, tad, godīgi sakot, toreiz bija grūti noticēt, ka tirgus var nokrist tik tālu. Investori dažreiz ir izbrīnīti, ka akciju vērtība var uzkāpt tik augstu un nokrist tik zemu.

**Akciju tirgus ir ļoti dinamisks –
tas var aiziet galējībā
gan uz vienu pusi,
gan uz otru pusi**

Piemēram, ja paskatāmies uz Latvijas uzņēmumu akcijām 2000., 2001. gadā – pēc lielā krituma un arī pilnīgi pēc citiem rādītājiem tās bija lētas. Taču daudzu akciju vērtība vēl turpināja krist, un nevienas vērtība īpaši nekāpa. Drīzāk šajā tirgū tajā laikā lielu lomu spēlēja cilvēku emocijas, bailes. Tajā brīdī cilvēki jau bija ieslīguši otrā galējībā, pārpesimismā un vienkārši teica: “Viss. Es eju ārā!” Akcijas tika pārdotas par maksimāli zemām cenām.

Tā ka vienmēr ir jāpatur prātā, ka akciju tirgus ir ļoti dinamisks – tas var aiziet galējībā gan uz vienu pusi, gan uz otru pusi. Tāpēc labam investoram ir jācenšas abstrahēties no emocijām un pieņemt lēmumus racionāli.

• *Bet, ja akcijas iet uz leju, tātad tās paliek lētākas un man ir izdevīgi tās tagad pirkt. Jo tad, kad tirgus sāks kāpt, es varēšu vairāk nopelnīt.*

– Te uzmanīgi jāskatās. Pēc teorijas skatoties, protams, akcijas ir prātīgāk pirkt tad, kad tirgus nav virsotnē, bet vairāk vai mazāk zemākā līmenī. Galvenais jautājums ir – cik zemā līmenī ir tirgus un cik lieli ir pieejamie naudas resursi.

Ja skatāmies indeksu līknes nevis īsā laika periodā, bet gan vairāku gadu laikā, tad atklāsies, ka, piemēram, oktobrī, novembrī piedzīvotais visai dramatiskais kritums Rīgas Fondu biržā septiņu gadu periodā veido vien salīdzinoši nelielu samazinājumu.

Tāpēc ir ļoti grūti pateikt, kurš ir tas īstais brīdis, kad pirkt akcijas. Ja ir brīvi resursi, kurus var ieguldīt uz ilgu laika termiņu un tuvākajā laikā šī nauda nebūs vajadzīga, tad, iespējams, var atsevišķas akcijas arī iepirkt.

• *Ja tirgus strauji krīt, varbūt ir jēga sakostiem zobiem to tirgus situāciju pārdzīvot. Kāda jēga pārdot akcijas, ja to vērtība ir samazinājusies par 50–80%? Ir taču cerība, ka, iespējams, to vērtība tomēr nākotnē pieaugs, tirgus atdzīvosies?*

– Ja var pārdzīvot šo laiku, tad ir labi. Tas, kā jau minēju, ir jautājums par naudu un to, cik tā ir vajadzīga noteiktā brīdī. Turklāt – vai šī nauda ir paša, vai arī tas ir kredīts. Ja tie ir vienīgie brīvie līdzekļi, kas ir ieguldīti, tad tomēr pie krītošas tendences akcijas būtu jāpārdod.

Jo ir vēl viena klasiska patiesība – kapitāla saglabāšanas likums. Proti, ja paliek vismaz kaut kāds daudzums naudas, tad to vienmēr ir iespēja ieguldīt un atkal nopelnīt un segt radušos zaudējumus. Ja tiek zaudēts viss, tad šādas iespējas vairs nav. Tāpēc, ja tā nav tikai tirgus korekcija (īslaicīgs cenu kritums), bet var just, ka iezīmējas dramatiskāka attīstība, ka paliek nelāgi, tad tomēr labāk ir pārdot akcijas un saglabāt vismaz daļu no kapitāla labākām dienām, kad situācija noregulējas.

Vajadzētu sagaidīt vismaz pāris pozitīvu signālu

• *Viena no Latvijas fondu tirgus problēmām ir tā, ka brīdī, kad akciju vērtība strauji samazinās, bieži vien nemaz nav iespējams ātri pārdot akcijas, jo nav kas pārķ. Ko darīt šādā gadījumā?*

– Nu tad vairs neko. Par šo jautājumu ir jādedomā tajā brīdī, kad tiek pirktas akcijas. Pērkot akcijas, ir jāskatās vidējais apgrozījums, kāda ir kopējā tirgus likviditāte. Līdz ar to ir akcijas, kurās nedrīkst ieguldīt pārāk daudz, jo vērtības krituma gadījumā nebūs tik vienkārši tās pārdot. Pieļauju, ka, piemēram, tie, kas nopirka līdz 500–1000 „SAF Tehnikas” akciju, ir zaudētāji, taču viņu situācija nav tik dramatiskā, jo viņi var šīs akcijas pārdot. Ja ir lielāka šā uzņēmuma akciju pakete, tad situācija ir daudz sarežģītāka. Tad nav lielu izvēles iespēju, ir vienkārši jāgaida. Vai arī jāpārdod par tādu cenu, kādu ir iespējams dabūt, visticamāk, tas nozīmē vēl stipri zemāku cenu.

• *Uz kuriem rādītājiem man ir jāskatās, lai es saprastu, vai situācija pasliktinās, vai arī tirgus jau sāk atkopties?*

– Vajadzētu sagaidīt vismaz pāris pozitīvu signālu. Piemēram, uzlabojas valsts makroekonomiskie rādītāji, parādās pozitīvas ziņas no uzņēmumiem. Varbūt pat ir svarīgāk pagaidīt, kad tirgus jau

nedaudz pāiet uz augšu. No vienas puses, tas nedaudz samazinās potenciālo peļņu, bet, no otras puses, samazinās arī ieguldījuma risku.

Fondu tirgos ir tāpat kā dzīvē – pāri racionāliem faktiem bieži vien valda cilvēku emocijas. Ja noskaņojums ir pozitīvs, tad pat sliktās ziņas tiek iztulkotas vairāk vai mazāk optimistiski

• *Reizēm šķiet, ka akciju tirgus ļoti emocionāli reaģē uz kādu notikumu. Vai tajā brīdī, kad tirgus krīt, investori nav vairāk jūtīgi, un vai tieši ar savu pesimismu viņi nepasliktina situāciju?*

– Fondu tirgos ir tāpat kā dzīvē – pāri racionāliem faktiem bieži vien valda cilvēku emocijas. Ja noskaņojums ir pozitīvs, tad pat tās sliktās ziņas, kas nāk, tiek iztulkotas vairāk vai mazāk optimistiski.

Grūti ir izmērīt, kurā brīdī optimisms, kas valda tirgū, pāriet pesimismā. To nevar noteikt. Katrā ziņā var novērot arī tādu tendenci, kas reizēm izbrīna arī pašus investorus, – it kā ziņa nav tik sliktā, bet akciju vērtība vienkārši gāžas lejup. Tas nozīmē, ka aizkadrā tomēr valda negatīvs noskaņojums.

• *Jebkura krīzes situācija arī ir jauna iespēja. Ko tad, kad tirgus krīt un visiem ir pesimistisks noskaņojums, optimistiski noskaņots investors var izveidot labu sev?*

– Labais, ko no šīs situācijas var izvilkt, ir iespēja noteiktā brīdī lēti nopirkt akcijas. Jautājums, protams, ir – kad ir pienācis brīdis, kad to darīt? To nav tik vienkārši pateikt. Taču bieži vien tas brīdis ir nevis tad, kad spīd saule un visi priecājas, bet gan tad, kad situācija šķiet visdrūmākā. Tāpēc ir svarīgi, lai tad, kad tas brīdis pienāk, ir kapitāls. Lai nauda nav pazaudēta pirms laika.

Labais, ko no šīs situācijas var izvilkt, ir iespēja noteiktā brīdī lēti nopirkt akcijas. Jautājums, protams, ir – kad ir pienācis brīdis, kad to darīt?

Natalja Točelovska

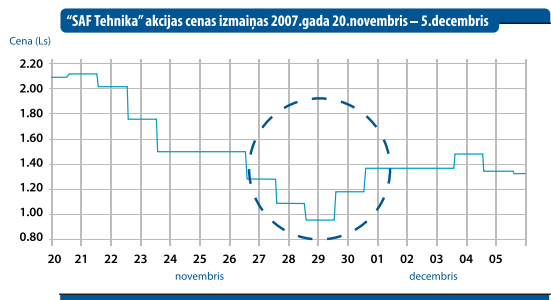
“SEB bankas” Brokeru pakalpojumu
nodaļas vadītāja

Akciju cenu korekcijas laiks jeb krītošs tirgus ir labs brīdis, lai sāktu akciju iegādi un izveidotu, pārveidotu vai papildinātu vērtspapīru portfeli. Jāatzīst, ka psiholoģiski to ir grūti darīt – kad visi ir pesimistiski noskaņoti, ir grūti saglabāt optimismu.

Mana pieredze rāda, ka praktiski nereāli ir nokļūt situācijā, ka akcijas cena būtiski samazinās – līdz nullei – tikai tirgus korekcijas dēļ. Šāda nopietna akciju vērtības krituma pamatā ir pašas kompānijas darbības problēmas.

Der atcerēties, ka tirgus ir efektīvs – krituma gadījumā investori uzreiz sāk pirkt akcijas pie līmeņiem, kurus viņi uzskata par zemiem. Šādu situāciju varējām redzēt 2007. gada 28. novembrī, kad „SAF Tehnikas” akcija sasniedza savu vēsturisko minimumu – 0,95 latus – un uzreiz piesaistīja lielu pircēju skaitu, kuru spiediena dēļ akcijas vērtība pieauga ar 20% soli nākamās dienas laikā.

Akciju tirgus ir ciklisks. Pēc krituma vienmēr būs kāpums, pēc kāpuma – kritums. Vērtspapīru tirgus ir nozīmīga valsts ekonomikas sastāvdaļa – tā tas arī ir jāuztver. Katra akcija ir vairāk nekā tirgus tendence un investoru psiholoģija – tā ir uzņēmuma aktīvu daļa.

**Katra akcija ir vairāk nekā
tirgus tendence un investoru
psiholoģija – tā ir uzņēmuma
aktīvu daļa**

Sākotnējais akciju piedāvājums jeb pirmo reizi biržā

Jauna uzņēmuma akciju nonākšana biržā ikvienam tirgus dalībniekam ir gandrīz vai svētki – tirgū paplašinās investīciju iespējas, kas palielina apgrozījumu un tirgotāju rosību.

Baltijas biržās pēdējos četros gados ir bijuši 11 uzņēmumu akciju sākotnējie piedāvājumi jeb IPO (initial public offering). Latvijas vērtspapīru tirgus profesionāli uzskata, ka tas nav liels skaits, un daļēji tas tiek skaidrots ar to, ka uzņēmumiem joprojām ir ierastāk naudu attīstībai piesaistīt kredītu veidā vai atrast stratēģisko investoru. Tāpat tiek uzsvērts, ka Baltijā ir maz lielu uzņēmumu, kas atbilst biržu galveno sarakstu prasībām.

Taču situācija, visticamāk, mainīsies, jo visas trīs Baltijas biržas ir izveidojušas arī alternatīvo biržu – First North, kas piedāvā pievilcīgākus tirdzniecības nosacījumus strauji augošiem un moderni domājošiem uzņēmumiem.

IPO – iespēja atsvaidzināt investīciju portfeli

Sākotnējo akciju piedāvājumu jeb papildu kapitāla piesaisti ar biržas starpniecību uzņēmumi sāk apsvērt tad, kad attīstībai kopumā vai atsevišķu projektu īstenošanai ir nepieciešama nauda. To, protams, var ņemt arī kredītā, taču daudz lielāki ieguvumi gan pašam uzņēmumam, gan investoriem ir, ja šī nauda tiek saņemta no akciju pārdošanas biržā.

Biržā nebūt nav jātirgo visas uzņēmuma akcijas. Līdz ar to bažas par sava kā lielākā īpašnieka ietekmes zaudēšanu ir nepamatotas. Drīzāk pretēji – birža stimulē darboties daudz atbildīgāk, izvirzīt un sasniegt ambiciozus mērķus, jo galu galā no tā būs atkarīgas arī akciju cenu svārstības biržā un jaunas kapitāla piesaistes iespējas.

Savukārt investoriem tas paver iespēju iegūt savā īpašumā jaunas akcijas, jo biržas piedāvātā ēdienkarte paplašinās. Tieši tādēļ parasti IPO ir ļoti populāri un pieprasījums pēc jaunajām akcijām bieži pārsniedz piedāvājumu.

Lai darbotos biržā, uzņēmumiem ir jāiztur salīdzinoši augstas prasības gan finanšu rādītāju ziņā, gan informācijas atklāšanā, tādēļ, ja kāds ir nolēmis ienākt biržā, investori var būt salīdzinoši droši par šā uzņēmuma dzīvotspēju.

Vairākas metodes

IPO akcijām ir vairākas pārdošanas metodes, piemēram, izsole, kurā akcijas saņem tie investori, kas gatavi maksāt visvairāk. IPO akciju cenu var noteikt arī piedāvājumu rīkotāji, un par šo cenu akcijas

investori jau saņem proporcionāli saviem pieteikumiem. Jāatceras arī tas, ka IPO rīkotāji var noteikt ierobežojumus, piemēram, pie akciju sākotnējās pirkšanas tiek pielaisti tikai institucionālie investori (fondi, bankas). Tomēr jau nākamajā dienā, kad IPO akcijas nonāk brīvā tirdzniecībā biržā, pie tām jau var tikt visi.

Brīdinājumi IPO kārotājiem

Tomēr gluži viss kā pasakā nav arī ar IPO – it īpaši mazajiem akcionāriem. Tādēļ, pirms mesties pa galvu pa kaklu iegādāties IPO akcijas, investoriem dažas lietas būtu jāapsver ļoti rūpīgi.

Pati galvenā – saprātīga akciju cena. Eksperti norāda, ka bieži ir gadījumi, ka jauna uzņēmuma parādīšanās biržas sarakstos rada tik lielu interesi, ka investori gluži kā sacīkstēs sāk dzīties pēc jaunajiem vērtspapīriem, tādējādi, nepamatoti palielinot to cenu. Pēc zināma laika tik kārotajām akcijām cena tomēr atgriežas normālā amplitūdā jeb samazinās līdz tirgus vērtībai, radot pamatīgu vilšanos investoros, kas, izrādās, jaunemitētās akcijas ir dabūjuši pa dārgo.

Veiksmīgs pirkums!

Slavenā interneta izsoļu uzņēmuma „eBay” akciju IPO vērtība bija 18 ASV dolāru, bet vēlāk tā pārsniedza pat 200 dolāru atzīmi, nodrošinot pirmajiem akciju pircējiem fantastisku peļņu.

Arī IPO ir jāpērk, izejot no bezkaislīga vērtējuma, nevis no pašu investoru radītās ažiotažas ap jaunām akcijām. Ja ir nopietnas šaubas par akciju vērtību vai uzņēmumu, labāk ir kādu laiku nogaidīt un paskatīties, kas ar šo akciju cenu notiek, kad norimstas IPO kaislības. Papildu grūtības gan analītiskiem apsvērumiem var radīt tas, ka atšķirībā no akcijām, kuras jau labu laiku kotējas biržā, jaunpienācējām nav nekādas vēstures par cenu svārstību apgabaliem, dividendēm u. c. Tad vien būs jāķeras klāt vairāk fundamentālai analīzei un uzmanīgāk jāpēta uzņēmums, jāsalīdzina ar citiem pārstāvjiem tajā pašā nozarē.

Liela nozīme ir arī kopējam tirgus noskaņojumam – ja tirgus ir augošs, visticamāk, IPO būs veiksmīgs, ja tirgū valda kritums – kopējām tendencēm var pakļauties arī jaunās akcijas.

Interesants pētījums

ASV Floridas Universitātes profesors Džejs Riters (<http://bear.cba.ufl.edu/ritter/ipodata.htm>) ir izpētījis 1526 ASV sākotnējos publiskos piedāvājumus.

Viens no viņa interesantākajiem secinājumiem ir – ja investors būtu iegādājies uzņēmuma akcijas pirmajā tirdzniecības dienā, tad triju gadu ieguldījuma ienesīgums tomēr būtu bijis zem tirgus vidējā.

Māris Rambaks

Ieguldījumu brokeru sabiedrības "LHV" Latvijas nodaļas vadītājs

• *Kādi ir akciju sākotnējo piedāvājumu jeb IPO plusi, skatoties no investoru viedokļa?*

– Runājot par plusiem, noteikti lielākais – jaunas investīciju iespējas ieguldītājam. Ja mēs runājam par pēdējiem IPO, kas ir bijuši Baltijā, tad viens no veiksmīgākajiem bija Igaunijas kazino operatoram „Olympic Entertainment Group”. Pieprasījums pēc akcijām pārsniedza piedāvājumu aptuveni četras reizes, un investori, kas kārotās akcijas nedabūja sākotnējā piedāvājumā, steigda tās pirkt pirmajās tirdzniecības dienās. Akcijas cena piedzīvoja strauju izaugsmi.

• *Un kādi ir mīnusi?*

– Lielākais mīnuss ir tas, ka reizēm sākotnējais publiskais piedāvājums var pārvērsties par ļoti negatīvu pieredzi. Ikviens ieguldītājs sagaida, ka akciju cena pēc sākotnējā piedāvājuma pieaugs, vismaz īstermiņā. Dzīve ir pierādījusi, ka tā bieži arī notiek, tomēr ne vienmēr. Ja tirgū ir pozitīvs noskaņojums, tad, protams, ir lielāka varbūtība, ka akcijas cena kāps, nekā gadījumā, ja tirgū valda negatīvs noskaņojums.

Jāatceras, ka IPO ir jāuztver gluži kā jebkura cita investīcija un rūpīgi pirms tam jāizpēta. Klasiskā kļūda ir tā, ka investori vienmēr cer, ka akcijas cena ies uz augšu, tādēļ visi mēģina ielēkt šajā IPO vagonā, pirms tam nemaz kārtīgi neizpētot uzņēmumu, kurā vēlas kļūt par ieguldītājiem.

IPO ir jāuztver gluži kā jebkura cita investīcija un rūpīgi pirms tam jāizpēta

• Vai ir aplēses, cik daudz no IPO akcijām nākamajā gadā piedzīvo cenas kāpumu, cik daudz – kritumu?

– Galvenokārt IPO veiksmi vai neveiksmi noteiks cena, institucionālo investoru interese un sākotnējais pieprasījums (vai tas pārsniedz piedāvājumu un cik reižu).

IPO, kas bija Baltijā laikā no 2005. līdz 2007. gadam (ieskaitot), pārsvarā ir bijuši pozitīvi. Arī, skatoties uz citu valstu tirgiem, lielākajā daļā gadījumu tomēr cenas pēc sākotnējā piedāvājuma iet uz augšu.

Arī, skatoties uz citu valstu tirgiem, lielākajā daļā gadījumu tomēr cenas pēc sākotnējā piedāvājuma iet uz augšu

Izskaidrojums ir salīdzinoši vienkāršs – IPO parasti cenšas rīkot labvēlīgos tirgus apstākļos, un tas arī palielina varbūtību, ka pēc tam akciju cenas palielināsies. Taču vienmēr ir izņēmumi – nesen ASV investīciju kompānija „Blackstone Group”, kas ienāca biržā, piedzīvoja akciju cenu kritumu, nevis kāpumu.

IPO Baltijā

Cena pēc IPO kāpa:

Igaunijas prāmju operatora „Tallink” akcijām, kas pirmo reizi biržā tika izvietotas 2005. gadā, sākotnēji cena kritās, bet vēlāk – jau pēc gada – pieauga. Līdzīgi notika arī ar „Olympic Entertainment Group” akcijām, kuras biržā parādījās 2006. gadā, un Lietuvas nekustamo īpašumu apsaimniekošanas uzņēmumam „City Service”, kas savu akciju kotāciju sāka 2007. gadā.

Cena pēc IPO kritās:

Igaunijas nekustamo īpašumu kompānijas „Arco Vara” akciju vērtība pēc IPO, kas notika 2007. gadā, samazinājās. Tāpat notika arī ar Igaunijas mediju kompānijas „Ekspress Grupp” sākotnējo akciju piedāvājumu. Taču tas galvenokārt skaidrojams ar negatīvajām ekonomiskajām tendencēm šajā laikā.

• **Kam investoram jāpievērš uzmanība, vērtējot uzņēmumu, kurš gatavojas izvietot savas akcijas biržā?**

– Pirmām kārtām jāsaprot, kāpēc uzņēmums vispār nāk uz biržu un kādiem nolūkiem tas gatavojas izmantot šādi piesaistītos līdzekļus. Pozitīvi vērtējams būtu tas, ja uzņēmums līdzekļus plāno izmantot savai attīstībai, jaunu projektu attīstībai, tirgus daļas palielināšanai. Savukārt uzmanīgākiem vajadzētu būt, ja uzņēmuma lielākie īpašnieki, it īpaši ja tie ir veidojuši un vadījuši uzņēmumu, ar IPO palīdzību vienkārši vēlas pārdot savas akcijas un tā samazināt savu daļu vai pat pilnībā iziet ārā no uzņēmuma. Ļoti liela uzmanība jāpievērš arī uzņēmuma vērtējumam un piedāvājuma cenai.

Savā vienkāršākajā būtībā IPO ir pasākums, kurā uzņēmums mēģina pārdot sevi, gluži tāpat kā to dara ar saviem produktiem un pakalpojumiem. Tādēļ tas par sevi centīsies stāstīt tikai pašu labāko, lai vairāk iekārdinātu pircējus. To vienmēr vajadzētu izvērtēt ar zināmu skepses devu. Īpaši lielu uzmanību jāpievērš tam, ko saka uzņēmuma vadītāji. Vienmēr vajag izvērtēt uzņēmuma nākotnes perspektīvas. Šajā brīdī investoriem galvenais informācijas avots par uzņēmumu ir sākotnējā publiskā piedāvājuma prospekts. Jebkurā prospektā ir jābūt arī ziņām par riskiem, kam investoriem vajadzētu pievērst īpašu uzmanību.

Pirmām kārtām jāsaprot, kāpēc uzņēmums vispār nāk uz biržu un kādiem nolūkiem tas gatavojas izmantot šādi piesaistītos līdzekļus

Akciju emisijas prospektā var atrast ziņas par:

- uzņēmuma attīstības vēsturi un struktūru;
- uzņēmuma galvenajām darbības jomām, tirgiem un attīstības stratēģiju;
- riska faktoriem (piemēram, uzņēmuma atkarību no kāda tirgus, klientiem u. c.);
- darījumu un finanšu apskatu, tostarp informāciju par aktīviem un pasīviem, peļņu vai zaudējumiem;
- informāciju par īpašniekiem, vadību, revidentiem un darbiniekiem;
- informāciju par piedāvātajiem vērtspapīriem un emisijas noteikumiem.

• **Cik liela nozīme ir pieejamajiem finanšu datiem par uzņēmumu?**

– No vienas puses, vēsturiskajiem finanšu datiem nav pārāk lielas nozīmes, jo, vērtējot uzņēmumu, investors vienmēr skatās uz priekšu – uz to, kas notiks nākotnē, kāds būs apgrozījuma un peļņas pieaugums. No otras puses, ja nezinām, kas noticis pagātnē, nevaram īsti prognozēt arī nākotni. Tādēļ informāciju par to, kas noticis, nevar atstāt bez ievēribas.

• **Kā investoram noteikt, kāda ir maksimālā cena, cik ir vērts maksāt par jaunajām akcijām?**

– Šo jautājumu neuzdod tikai investori. Tas ir jautājums arī uzņēmuma emisijas vadītājam – par cik pārdot vienu akciju sākotnējā piedāvājumā? Cena balstās uz nākotnes prognozēm, un tās bieži vien ir subjektīvas. Tāpēc, manuprāt, cenas noteikšana ir vairāk māksla nekā matemātika.

• **Kā mēģināt noteikt šīs robežas?**

– Ir vairāki pamata modeļi vērtības noteikšanai, piemēram, diskontētās naudas plūsmas metode un salīdzināmo uzņēmumu metode. Taču šo modeļu pareiza izmantošana prasa padziļinātu konkrētā uzņēmuma un nozares analīzi, kā arī padziļinātas zināšanas finansēs par šo modeļu pareizu lietošanu. Viena no populārākajām vērtēšanas metodēm uzņēmumiem noteikti ir akcijas cena pret peļņu (Price Earnings Multiple Valuation) jeb vienkārši P/E rādītājs.

Kā aprēķināt, vai akciju cena IPO noteikta adekvāti

Pirmais solis – tiek ņemts pēc iespējas līdzīgāks uzņēmums, kas darbojas tajā pašā nozarē un jau kotē savas akcijas kādā biržā. P/E rādītājs tiek izrēķināts šim kotētajam uzņēmumam.

Otrais solis – sareizinot iegūto P/E rādītāju līdzīgajam uzņēmumam ar jaunā uzņēmuma tiro peļņu, var nonākt pie jaunā uzņēmuma potenciālās vērtības.

Trešais solis – jaunā uzņēmuma potenciālo vērtību dalot ar akciju skaitu, var nonākt līdz vienas akcijas attiecīgajai cenai.

Uzmanību – lielākais kļūšanas akmens nepieredzējušam investoram ir novērtēt, cik adekvāts ir salīdzināmais uzņēmums ar to, kas gatavojas savas akcijas kotēt biržā.

• **Vai ir kāds minimālais naudas apjoms, par kādu investoram būtu ieteicams parakstīties uz IPO akcijām?**

– Investēt ir vērts vienmēr un vienalga kādu summu, ja vien gaidāmais ienesīgums ir pozitīvs. Taču vienmēr ir jādoma, cik liela varētu būt atdeve no šīs investīcijas. Naudas izteiksmē 10% peļņa daudz labāk, protams, izskatīsies no 10 000 nekā no 100 latiem. Bet šajā gadījumā vajadzētu domāt, ka tā ir 10% peļņa, nevis 1000 vai 10 latu. Tas pats attiecas arī uz IPO. Sākt ar mazākām summām arī nav slikti. Svarīgi ir vispār iesaistīties šajā pasākumā.

Naudas izteiksmē 10% peļņa daudz labāk, protams, izskatīsies no 10 000 nekā no 100 latiem. Bet šajā gadījumā vajadzētu domāt, ka tā ir 10% peļņa, nevis 1000 vai 10 latu. Tas pats attiecas arī uz IPO. Sākt ar mazākām summām arī nav slikti. Svarīgi ir vispār iesaistīties šajā pasākumā

• **Daži iesaka mazajiem akcionāriem nemaz neparakstīties uz IPO akcijām, bet paskatīties, kas ar tām notiks pēc mēneša vai diviem, un tad arī pieņemt lēmumu par pirkšanu. Vai tā būtu pareiza pozīcija?**

– Kaut arī to nenosauktu par likumu, tomēr arī es uzskatu, ka tā būtu pareizāk, jo mazajiem investoriem IPO var sagādāt vairākus nepatīkamus pārsteigumus.

• Ar ko jāreķinās, ja Latvijas investori grib parakstīties uz citu valstu, piemēram, Igaunijas un Lietuvas uzņēmumu IPO?

– Sākumā jāuzzina, vai to var izdarīt. Dažkārt ir ierobežojumi, kas paredz, ka var piedalīties tikai vietējie investori. Pēc tam ir jāskatās, cik saprotams ir kaimiņu tirgus un vai ir pietiekami daudz informācijas saprotamā valodā. Ja tā ir Lietuva vai Igaunija, tad, lai arī starp valstīm pastāv atšķirības, tomēr pārsvarā mūs vieno ļoti daudzas kopīgas lietas, līdzšinējie valsts attīstības scenāriji. Tāpēc uz Lietuvas vai Igaunijas uzņēmuma IPO būs daudz vienkāršāk skatīties nekā uz Krievijas vai ASV uzņēmuma IPO.

• Pašlaik Rīgas Fondu biržā nav ļoti daudz uzņēmumu. Vai tas var nozīmēt, ka pēc kāda laika Latvijā varētu sākties IPO bums?

– Pagaidām es uz to skatītos skeptiski. Ņemot vērā pēdējo statistiku, Latvijā ir tikai 200 uzņēmumu, kas atbilstu Rīgas Fondu biržas Oficiālā saraksta kritērijiem.

Birža ir viena no akciju tirdzniecībā iesaistītajām pusēm. Otrā pusē ir uzņēmēji un investori. Ja savstarpējā sadarbība viņiem nav interesanta, tad viena pati birža neko nevar izdarīt. Uzņēmējiem gribas pārliecību, ka biržā patiešām ir investori, kas akcijas pirs. Investori savukārt vēlas, lai biržā ir interesanti uzņēmumi, un, kas būtiski, – lai tie ir labi uzņēmumi.

Ja palūkojamies uz tādu kritēriju kā kotēto kompāniju tirgus kapitalizācija pret iekšzemes kopproduktu, salīdzinot ar attīstītajām valstīm, mums vēl ir garš ceļš priekšā, kur attīstīties un augt.

• Kas traucē jauniem uzņēmumiem ienākt biržā?

– Mēs vēl esam tikai ceļā uz to, lai gan uzņēmēji, gan vietējie investori apzinātos, ka vērtspapīru tirgus modelis ir vēl viens ļoti labs variants, kā piesaistīt kapitālu. Arī patērētāju kreditēšana un straujš algu pieaugums ir devis savu negatīvo efektu – naudai kļūstot pieejamākai, cilvēki steidza to tērēt, nevis veidot uzkrājumus un veikt ieguldījumus.

Turklāt ir jārunā arī par uzņēmēju nostāju un vadības stilu. Daudzi nav vēl sapratuši, ka, visticamāk, būs nepieciešams papildu kapitāls, lai turpinātu strādāt. Ja nav resursu, tad ir ļoti grūti vai gandrīz neiespējami ilgtermiņā izdzīvot. Ja tu esi maziņš, tad vai nu bankrotēsi, vai tevi apēdis kāds lielāks. Kamēr attīstība ir strauja, galvenais, kas interesē uzņēmējus – aizvien lielāka peļņa. Pagaidām vēl uzņēmumi negrib būt caurredzami un viennozīmīgi to lielie akcionāri negrib dalīties. Bet jāsaprot, ka agrāk vai vēlāk būs jāpiesaista papildu kapitāls, lai nodrošinātu uzņēmējdarbības turpināšanu vai finansētu kādu apjomīgāku darījumu, piemēram, kāda konkurenta iegādi un beigās būs jādalās peļņā ar kapitāla nodrošinātājiem – investoriem. Citādi globalizācijas apstākļos izdzīvot būs ļoti grūti.

Juris Jankovskis

„Hansabankas” akciju brokeris

Pēdējais Latvijas uzņēmumu sākotnējais publiskais piedāvājums Rīgas Fondu biržā notika 2004. gadā, kad biržā akciju tirdzniecību sāka datu pārraides iekārtu ražotājs „SAF Tehnika”. Kopš tā laika pagaidām vēl neviens jauns uzņēmums IPO kā papildu kapitāla piesaistes veidu nav izvēlējis. Tomēr, palielinoties izpratnei par šo jautājumu un aktualizējoties nepieciešamībai pēc papildu finansējuma, arī Latvijas uzņēmumi varētu izlemt piesaistīt kapitālu ar IPO palīdzību un sākt akciju tirdzniecību biržā.

Līdz šim aktīvāki IPO jomā ir bijuši mūsu kaimiņi. Gan Lgaunijā, gan Lietuvā pēdējos gados ir bijuši vairāki ļoti veiksmīgi un arī ne tik veiksmīgi IPO. Taču tas šo valstu biržām devis vairākus jaunus uzņēmumus. Būtiski, ka kaimiņvalstu IPO varēja piedalīties arī Latvijas investori, lai arī šī iespēja netika aktīvi izmantota. Tomēr pieļauju, ka, Latvijas uzņēmumam veicot IPO, pašmāju investoru interese varētu būt krietni lielāka. Jo īpaši, ja uzņēmuma ražotās preces vai sniegtie pakalpojumi būtu ļoti pazīstami Latvijas iedzīvotājiem.

Pastāvot stabilai makroekonomiskajai situācijai valstī un, ja akciju tirgus iet uz augšu, noteikti IPO piesaistīs vairāk potenciālo investoru.

Psiholoģiskie faktori, ieguldot akciju tirgū, jeb kad nervi netur

Lai arī pirmajā mirklī šķiet, ka finanšu pasaule ir pilna ar cipariem un naudaszīmēm un tieši tāpēc var izdarīt secinājumus – te emocijām nav vietas, tik salts aprēķins –, tā diemžēl nav. Pat te kaislibas sit augstu vilni, un cilvēku daba izpaužas visdažādākajos veidos. Ne velti ir pat psihologi, kas īpaši nodarbojas ar investoru uzvedības pētījumiem.

Eksperti gan nerimstot dod investoriem padomu – galvenais, darbojoties akciju tirgū, saglabāt vēsu prātu. Un investori, to visu uz klausot un saprotot – patiesi viedi vārdi, tik un tā nenoturas un, protams, uzkāpjot uz visiem zināmā grābekļa, dabū arī pa pieri.

Investori un pūlis

Finanšu tirgi un reakcija uz dažādiem notikumiem vai ziņām patiesi dažkārt ir apbrīnojama – to nosaka ne tikai formulas un aprēķini, bet arī bailes, eiforija un pūļa psiholoģija.

**Finanšu tirgi un reakcija
uz dažādiem notikumiem
vai ziņām patiesi dažkārt
ir apbrīnojama**

Kādēļ gan investori mēdz rīkoties, pūļa instinktu pārņemti, – ja kāds bariņš ir sācis skriet vienā virzienā, turp metas arī pārējie? Eksperti to izskaidro vienkārši – jebkurš investors cenšas pēc iespējas labāk izprast notiekošo un adekvāti reaģēt. Viens no veidiem, kā mācīties un būt drošam, ka netiek pieļautas kļūdas, ir skatīšanās uz citiem.

Īpaši spilgti šī tendence parādās, ja tirgū ir neskaidra situācija vai augsts riska līmenis. Piemēram, pētnieki par izteikti psiholoģisku sauc Krievijas krīzi 1998. gadā. Sākuma investori draudzīgi ignorēja Krievijas tirgum raksturīgos riskus un paļāvās uz straujo izaugsmi. Savukārt, sākoties ekonomikas problēmām, investoru vidū sākās panika un burtiska masveida bēgšana no Krievijas tirgus.

Eiforijas rozā brilles un panikas lēkmes

Raksturīgākās psiholoģiskās kļūdas, kuras pieļauj investori, ir paļaušanās uz emocijām, nevis racionāliem apsvērumiem. Pozitīvās emocijas bieži vien liek pārvērtēt gan tirgus situāciju kopumā, gan kādas akcijas perspektīvas. Eiforija, kas dominē tirgū, neļauj adekvāti novērtēt brīdinājumus, lai arī tie dažādu datu veidā teju vai uzbāzīgi māj ar sarkaniem karodziņiem – te ir problēma! Tieši ar aklū ticību var skaidrot domu, ka akciju cenu kāpums nekad nebeigsies un tas būs neierobežots. Paļaujoties uz to, savulaik pasaulē daudzi investori zaudēja naudu IT kompāniju akcijās, kuru cenas bija sasniegušas neticamus augstumus. Ar šo pašu aklū ticību un eiforiju, kas neļauj novērtēt reālo situāciju, var skaidrot nekustamo īpašumu cenu bumu Latvijā.

Visbiežāk pēc šādām eiforiju lēkmēm un uzpūstā cenu burbuļa plīšanas akciju tirgos sākas pilnīgi pretējais – panika. Investori steidz izpārdot visus par šaubīgiem kļuvušos aktīvus, neskatoties ne uz to cenu, ne zaudējumiem, ko rada šāda rīcība. Panikas pārņēmtie aizmirst apsēsties un ar vēsu galvu parēķināt, vai tiešām situācija ir tik katastrofāla un kas ir izdevīgāk – pārdot aktīvus histērijas pārņemtā tirgū vai tomēr nogaidīt, kad sakarsušie prāti norims?

Informācija un baumas

Dažāda pārspīlēta rīcība finanšu tirgos parasti ir sekas, bet cēlonis ir informācija vai baumas. Krīzes pasaules tirgos kopš pagājušā gadsimta 70. gadiem ir kļuvušas daudz biežākas, un tas tiek skaidrots ar arvien straujāko informācijas apriti, ko veicina interneta attīstība. Ziņas ceļo zibenīgi, diemžēl arī baumas. Turklāt vienmēr var būt kāds, kas to veicina, un vienmēr kāds, kas to izmanto un ar to pelna.

Ekonomikas pētnieki norāda, ka dažādu cenu burbuļu plīšanas gadījumos tirgū parasti darbojas divas izteiktas grupas. Viena grupa cenšas ar dažādiem paņēmieniem, arī baumām, maksimāli celt kāda aktīva vērtību un tad to ātri pārdot. Otra grupa tic tam, ka šā aktīva vērtība turpinās augt arī tālāk, un iegādājas tos no pirmās investoru grupas. Tādējādi pirmo ieguvums ir otro zaudējums.

Pasaules finanšu vēsture zina vairākus gadījumus, kad par apzinātu baumu izplatīšanu, lai manipulētu ar akciju cenām, vai arī pretēji – informācijas noklusēšanu un izmantošanu savtīgās interesēs – ir piespriesti apjomīgi naudas vai pat cietumsodi.

Par ko saņem sodu ārzemēs

Kādam septiņpadsmitgadīgam jauneklim ASV Vērtspapīru un biržas komisija ir uzlikusi 500 tūkstošu dolāru naudas sodu par to, ka viņš interneta tērzētavās ievietoja ziņas par sev piederošām ne visai labi tirgotām akcijām, bet pēc to cenas kāpuma tās pārdeva.

Savukārt laikraksta „Wall Street Journal” kādreizējais investīciju kolonnas autors Fosters Vinans 80. gados nonāca pat aiz restēm par to, ka pirms laikraksta nonākšanas pie lasītājiem pavēstīja uzzinātos jaunumus savam draugam, kas savukārt spekulēja biržā.

Par ko 2007. gadā sodījusi

Finanšu un kapitāla tirgus komisija Latvijā

Ir bijuši divi administratīvie procesi par iespējamu uzņēmumu iekšējās informācijas izmantošanu saviem mērķiem. Komisija ir konstatējusi vairākas pazīmes, kas norādīja uz faktiem, ka ieguldītāju darbības tirgū varētu būt veiktas, izmantojot iekšējo informāciju par konkrētu uzņēmumu darbību. Informācija nosūtīta tiesību aizsardzības iestādēm ar lūgumu izvērtēt iespējamo noziedzīgo nodarījumu pazīmes.

Pārbaudot, vai uzņēmumu iekšējās informācijas turētāju sarakstā iekļautās personas ir izpildījušas likuma prasības un sniegušas informāciju par veiktajiem darījumiem, astoņos gadījumos konstatējusi pārkāpumus, tai skaitā, divām personām piemēroti soda nauda 1 000 latu katrai. Pārējie tikuši cauri ar brīdinājumu.

Tomēr mūsdienu neierobežotajā informācijas telpā kontrolēt, ko zina citi, ko nezina un kādā veidā šīs ziņas izmantotas, ir grūts uzdevums. Tādēļ vienmēr ir jāreķinās, ka bez racionāliem apsvērumiem akciju tirgus vada arī investoru noskaņojums, cerības un bailes, avantūristiska bravūra un paniska bēgšana, kā arī var būt jāsastopas ar neprecīzu vai apzināti sagrozītu informāciju. Un, protams, arī investors ir tikai cilvēks. Citreiz būtisku ietekmi uz lēmumu atstāj arī ārā spīdošā saule vai drūmi liņājošs lietus.

Jānis Ogsts

„Hansabankas” Vērtspapīru brokeru nodaļas vadītājs

- **Vai Baltijas tirgum ir kādas emocionālas īpatnības? Parasti jau saka, ka latvieši ir apdomīgāki, lietuvieši – ātrāki... Vai to var sajuxt arī akciju tirgū?**

– Jebkuras valsts akciju tirgū darbojas cilvēki. Līdz ar to tendences, kā tiek reaģēts uz notikumiem, ir līdzīgas, un man būs grūti Baltijai atrast kādu īpatnību.

Pūļa psiholoģija – ja kaut kas nav populārs un tajā nav iesaistīti kaimiņi, draugi, kolēģi, tad to cilvēku skaits, kas ieguldīs šādā lietā, būs relatīvi mazs

Taču jāatzīst, ka latvieši vietējā – Latvijas tirgū – ir skeptiskāki. Latviešiem nav problēmu investēt, piemēram, nekustamajos īpašumos, bet pret akciju tirgu ir izveidojusies grūti iznīdējama skepse. Grūti ir viennozīmīgi pateikt, kāpēc tā? Taču kā viens no iemesliem šeit minama pūļa psiholoģija – ja kaut kas nav populārs un tajā nav iesaistīti kaimiņi, draugi, kolēģi, tad to

cilvēku skaits, kas ieguldīs šādā lietā, būs relatīvi mazs.

Latvieši tagad labprātāk naudu iegulda ārvalstu kompāniju akcijās vai izveidotajos investīciju fondos nekā savas valsts ekonomikā. Citur ir pretēji – pirmām kārtām nauda tiek ieguldīta savā ekonomikā.

• **Kādas ir raksturīgās emocijas, kuras valda akciju tirgos un, kad tās visā krāšņumā ir izpaudušās Latvijā?**

– Pilna spektra visu emociju gammu Latvijas fondu tirgū varēja novērot 1996.–1997. gadā, kad bija izveidojies lokālais akciju cenu burbulis. Tolaik – tikko pēc privatizācijas – akcijas bija samērā populārs ieguldījumu veids un tirgū valdīja eiforija. Taču, kad burbulis plīsa, investori izgāja cauri visām piecām negatīvo emociju psiholoģiskajām fāzēm.

**Pēdējās divas fāzes –
kad situācija šķiet
visdrūmākā – ir labākais
brīdis akciju pirkšanai**

• **Kādas ir šīs fāzes?**

– **Pirmā ir noliegums.** Tirgū ir valdījusi eiforija, taču tagad ir sācies cenu kritums. Tirgus dalībnieki to neņem pa pilnu, tiek runāts par to, ka tas jau īslaicīgi, ka tūlīt, tūlīt atsāksies akciju cenu pieaugums.

Otrā fāze – dusmas. Cenu kritums ir ieildzis, un uz to beidzot nepieciešams arī reaģēt. Tirgus dalībnieki kļūst dūsmīgi un meklē vainīgo. Latvijā, ja paanalizē patlaban (2008. gada pavasaris) notiekošo nekustamo īpašumu tirgū, tad vainīgie ir atrasti – tā ir valdība, kas ieviesa inflācijas apkarošanas plānu, un bankas, kas vairs tik brīvi neizsniedz kredītus.

Trešajā fāzē daži investori sākt domāt, ka viss ir nenormāli lēts un akcijas būtu jāiepērk. 1998.–1999. gadā Latvijas akciju tirgū arī beidzot pienāca brīdis, kad akcijas it kā bija lētas. Taču ar to vien nekas nebeidzas, jo pircēju ir mazāk, nekā vajadzētu, un akciju cenas turpina kristies. Šajā fāzē investoriem varbūt nevajadzētu vēl pirkt jaunas akcijas, bet gan pavērot situāciju, paanalizēt uzņēmumu fundamentālos rādītājus – kāda ir akciju cena pret uzņēmumu peļņu, vai uzņēmuma apgrozījums pieaug vai samazinās, kāda ir dividendžu politika, kādi ir stratēģiskie mērķi, vai ir kādi jauni līgumi noslēgti, atrasti jauni tirgi utt.

Ceturtajā fāzē iestājas depresija. Rodas izjūta, ka visi ir sazvērējušies pret tevi. Šajā brīdī investors neredz izeju no šīs situācijas. It kā akciju cenas jau ir tik dramatiski nokritušās un izskatās kļaidzoši zemas, bet turpina krist.

Tad viss pāriet **piektajā pēdējā – samierināšanās – fāzē.** Šajā brīdī investors jau ir samierinājies ar saviem zaudējumiem un viņam viss ir vienalga. Viņš nevienu vairs nevaino, taču ne par kādu akciju tirgu vairs negrib dzirdēt un visi ieguldījumi tiek pārdoti par “vienalga kādu cenu”. Tas rada vēl lielāku cenu kritumu.

Tieši šīs pēdējās divas fāzes – kad situācija šķiet visdrūmākā – ir labākais brīdis akciju pirkšanai. Tiesa gan, arī šajā brīdī ir jābūt uzmanīgam un pacietīgam, jo akciju tirgus ir tā vieta, kur situācija vienmēr var kļūt vēl sliktāka, turklāt samierināšanās fāze bieži vien mēdz būt ļoti ilga. Piemēram, Latvijas tirgū panīkums ilga gandrīz divus gadus, Japānas tirgus vēl tagad nav īsti atguvis no 90. gadu krīzes.

• Kā psiholoģiski investors var vieglāk pārdzīvot šo laiku? Ko darīt – dzert nomierinošas tējas, aizmirst, ka ir šāds ieguldījums, un neskatīties līdzī cēnu kritumiem, lai nav vēlmes pārdot par zemu cenu, iet pie psihoterapeita?

Svarīgi apzināties, cik lielu risku tu esi spējīgs uzņemties. Ja tas tiek izdarīts, tad investoram nekādos laikos nevajadzētu būt ne depresijai, ne panikas lēkmēm

– Racionālam un pieredzējušam investoram nevajadzētu nonākt līdz šādai situācijai. Jo faktiski neadekvāti lieli pārdzīvojumi ir sekas nepareizai sākotnējai pieejai ieguldījumiem. Veicot investīcijas, katram jau sākumā ir jāapzinās, kāds ir sāpju sliekšnis, cik lielus potenciālos zaudējumus viņš ir gatavs uzņemties, cik psiholoģiski piemērots viņš ir akciju tirgum. Ir jāsaprot, ka nav pilnīgi nekādas garantijas, ka tiks gūta peļņa. Vienmēr ir jārēķinās ar zaudējumiem. Līdz ar to ir svarīgi apzināties, cik lielu risku tu esi spējīgs uzņemties. Ja tas tiek izdarīts, tad investoram nekādos laikos nevajadzētu būt ne depresijai, ne panikas lēkmēm.

• Bet ko darīt, ja tirgū panika ir reāli iestājusies, no tirgus iet prom investori. Cik lietderīgi ir vienam pašam stāvēt visiem pretī augstu paceltu galvu un savas akcijas nepārdot?

– Protams, ka te ir jāpadomā arī par kapitāla saglabāšanu. Taču, ja tie nav aizņemti līdzekļi un tūlīt šī nauda nav nepieciešama, tad šo laiku ir iespēja pārdzīvot daudz mierīgāk. Kad tirgū iestājas jau otrā fāze, var arī agrāk pirktās akcijas paturēt. Paies divi trīs gadi, un viss būs atkal kārtībā. Ja ir pārliecība par saviem ieguldījumiem un ir pieejami nepieciešamie līdzekļi, var pat šo laiku izmantot savā labā un piepirkt klāt akcijas.

Taču, protams, ir jāskatās, cik komfortabli investors jūtas psiholoģiski. Ja katrs 5–10% cenu kritums sagādā lielas galvassāpes, nav iespējams naktīs gulēt, kolēģi, radi un pat paša kaķis tracina, tad laicīgi ir jāapzinās, ka akciju tirgus nav tev domāts. Tad ir vai nu jāizvēlas konservatīvs ieguldījums, piemēram, obligāciju fondi, vai arī nauda ir jānoliek bankas depozītā, kur tiek maksāti stabili procenti.

• Ja paniku var pārdzīvot, tad ko darīt ar eiforiju, kad cenas tikai pieaug un šķiet, ka šī idille nekad nebeigsies. Kā šādā situācijā noturēties pie zemes, jo jau minējāt, ka pēc eiforijas ir jāgaida arī skarbā realitāte un cenu korekcija?

– Tas ir vēl viens fenomens. Cilvēki bieži vien nespēj vienpersoniski pieņemt lēmumu, tāpēc arī darbojas pūļa psiholoģija. Ja kaimiņš, draugs vai darbabiedrs kaut ko pērk, tad arī man ir jāpērk. To labi varēja redzēt nekustamo īpašumu tirgū Latvijā 2006. –

Ja katrs 5–10% cenu kritums sagādā lielas galvassāpes, nav iespējams naktīs gulēt, kolēģi, radi un pat paša kaķis tracina, tad laicīgi ir jāapzinās, ka akciju tirgus nav tev domāts

2007. gadā vai akciju tirgū 1996.–1997. gadā.

Cilvēks jūtas psiholoģiski komfortabli, ja viņš kopā ar citiem iet vienā virzienā, nevis rīkojas pretēji. Šāda rīcība – kad akcijas tiek pirktas nevis tāpēc, ka ir veikta analīze un ir secināts, ka tām ir izaugsmes potenciāls, bet gan tāpēc, ka cena kāpj un to dara citi, – ir bīstama un parasti beidzas nelāgi.

Protams, arī šādos brīžos var nopelnīt, taču problēma ar cenu burbuļiem ir tāda – tie ilgi veidojas, bet ļoti ātri plīst, proti, akciju cenu kāpums ir daudz lēzenāks par cenu kritumu, kas notiek ļoti strauji. To ļoti labi var redzēt arī fondu tirgos pasaulē 2007. gada beigās un 2008. gada sākumā. Gada laikā uzkrātais tika pazaudēts pāris mēnešu laikā.

• *Kā no tā izvairīties?*

– Kā jau minēju – ir jāseko līdzi fundamentālajiem rādītājiem. Jāanalizē situācija. Ja ir aizdomas, ka ir izveidojies burbulis, proti, cenu grafiks ir gandrīz vertikāls, peļņa ir tik liela, ka pašam grūti noticēt, un par šo pašu investīciju runā nobružāti cilvēki uz ielas, tad labāk ir no šādiem ieguldījumiem atbrīvoties.

Ir ļoti iespējams, ka, pārdodot akcijas, to cena, iespējams, pēc tam uzkāpj vēl augstāk, taču ar to ir jāsamierinās. Burbuļus vienmēr var pamanīt, taču ir cits jautājums – vai kāds tos grib redzēt? Un, ja arī grib redzēt, daudzi sevi mierina ar domu, ka vienmēr paspēs akcijas pārdot. Taču vēsture rāda, ka reti kurš ir tik liels virtuozs, ka spēj paredzēt, kad tieši burbulis plīsīs. Tādos brīžos labāk izkāpt no vilciena pāris pieturu agrāk, nekā kopā ar visiem iekrist aizā.

– Vēl ir kāda problēma – baumas, kuras arī var ietekmēt cenas. Kā atšķirt, ka tās ir baumas un tām nevajag ticēt, un kur tomēr pieļaut, ka, iespējams, tā var izrādīties taisnība, un tad strauji rīkoties – glābt to, kas vēl glābjams, vai – gluži pretēji – skriet iepirkt kāda uzņēmuma akcijas?

– Baumas parasti ilgi neeksistē, tās ir īsu brīdi un tad vai nu tās apstiprinās, vai ne. No vienas puses, uz baumām nevajadzētu reaģēt, taču, no otras puses, iespējams, ja nebūs reakcijas, tad var būt negatīvs rezultāts.

Šādā situācijā varu vien ieteikt analizēt oficiāli pieejamo informāciju un domāt, vai ir pamats būt šādi informācijai, kāda dzirdēta. Ja fundamentāli viss ir kārtībā, tad baumām nevajag ticēt. Ilgtermiņa investoram vispār uz baumām nevajadzētu reaģēt.

Cilvēks jūtas psiholoģiski komfortabli, ja viņš kopā ar citiem iet vienā virzienā, nevis rīkojas pretēji

Ja ir aizdomas, ka ir izveidojies burbulis, proti, cenu grafiks ir gandrīz vertikāls, peļņa ir tik liela, ka pašam grūti noticēt, tad labāk izkāpt no vilciena pāris pieturu agrāk, nekā kopā ar visiem iekrist aizā

• Latvijas fondu tirgū darbojas tādi uzņēmumi kā „Ventspils nafta” un „Latvijas kuģniecība”, par kuriem medijos gandrīz jau regulāri parādās negatīva informācija, piemēram, par akcionāru savstarpējiem strīdiem un tiesvedības procesiem. Taču šīs negatīvās ziņas būtisku ietekmi uz šo uzņēmumu akciju cenu neatstāj. Kāpēc?

– Cilvēki pie visa ātri pierod. Ja godīgi, es neatceros laiku, kad kāds no šiem abiem uzņēmumiem nebūtu iesaistīts kādā strīdā vai cīņā. Tas ir noticis visu laiku, un tam vairs nepievērš uzmanību.

Tā ir vēl viena akciju tirgus psiholoģiskā īpatnība – ļoti ātri pie visa pierod, gan labām, gan sliktām ziņām, gan dažādiem cenu līmeņiem. Taču tā ir arī ikdienas dzīvē.

• Bet, vai principā negatīvā informācija atstāj iespaidu uz akciju cenu?

– Nenoliedzami. Vismaz tā tam vajadzētu būt. Taču arī šeit jāatceras, ka katrs gadījums ir individuāls. Viena lieta ir tiesvedība starp akcionāriem, cita lieta, ja ir tiesvedība, kas zaudēšanas gadījumā var draudēt ar uzņēmuma likvidāciju. Tirgus reakcija katrā gadījumā būs citāda.

Ja visi saglabātu vēsu prātu un darbotos vienādi un racionāli, tad investēšana akciju tirgū kļūtu par garlaicīgu padarīšanu – kā komunālais maksājums

• Daudzās grāmatās kā viens no galvenajiem padomiem investoriem minēts – saglabājiēt vēsu prātu. Kāpēc šis padoms netiek ņemts vērā?

– Tāda ir cilvēka daba. Akciju tirgū darbojas daudz cilvēku, kuriem katram ir savs raksturs, savs viedoklis, un tas ir pamanāms. Taču tam ir arī labā puse – ja visi saglabātu vēsu prātu un darbotos vienādi un racionāli, tad investēšana akciju tirgū kļūtu par garlaicīgu padarīšanu – kā komunālais maksājums.

• Kādas ir galvenās emocionālās kļūdas, ko pieļauj investori?

– **Pirmā kļūda** – īstermiņa emocijas ir pretrunā ar ilgtermiņa veselo saprātu. Bieži vien investors, kas ir ļoti racionāli visu izdomājis, pakļaujas īstermiņa panikai un pārdod kaut ko pārāk lēti vai arī ieslīgst eiforijā un nopērk kaut ko ļoti dārgu.

Lai izbēgtu no šādiem neapdomīgiem lēmumiem, ir pat noteikta stratēģija, kuru izmanto daži investori, – uzdevumu par akciju pirkšanu vai pārdošanu iesniedz tikai tajā laikā, kad tirdzniecība nenotiek. Līdz ar to viņu rīcību neietekmē akciju cenu īstermiņa svārstības. Investors ir izdomājis, par cik ir gatavs pirkt vai pārdot akcijas, un, ja tas izpildās, tad ir labi, ja ne – tad nē.

Ne velti ir tāds joks, ka ilgtermiņa investors ir neveiksmīgs spekulants

Otra izplatītākā kļūda – cilvēki jauc investīcijas ar spekulācijām. Tās ir divas pilnīgi atšķirīgas lietas. Katrai no tām ir cita pieeja un stratēģija. Ne velti ir tāds joks, ka ilgtermiņa investors ir neveiksmīgs spekulants. Proti, cilvēkssākotnējimēģinādarboties biržā ar īstermiņa spekulācijām, nopērk kāda

uzņēmuma akcijas. Taču, pretēji prognozēm, cena nevis pieaug, bet krīt. Tā vietā, lai atzītu savu kļūdu un akcijas pārdotu ar zaudējumiem, un darbotos tālāk, tās tiek saglabātas īpašumā jau kā ilgtermiņa ieguldījums. Tas ir ļoti izplatīti.

Cilvēks baidās atzīt savas kļūdas dzīvē, investors – tirdzniecībā. Vieglāk ir nofiksēt peļņu 0,1% apjomā, bet atzīt 0,1% zaudējumu šķiet neiespējami, kaut gan naudas izteiksmē tur starpības praktiski nav. Viņi nespēj pārdot šīs akcijas pat tad, ja situācija ir mainījusies un ir bažas par vēl lielākiem zaudējumiem.

**Vieglāk ir nofiksēt peļņu
0,1% apjomā, bet atzīt 0,1%
zaudējumu šķiet neiespējami,
kaut gan naudas izteiksmē tur
starpības praktiski nav**

Eksperta viedoklis

Māris Rambaks

ieguldījumu brokeru sabiedrības "LHV"
Latvijas nodaļas vadītājs

Skaidri vajadzētu novilkt līniju starp investēšanu un tirdzniecību (trading). Ieguldīšana ir piemērota ikvienam, kas vēlas veikt uzkrājumus, tikmēr, kamēr ir izvēlēts pareizais riska līmenis. Pretējā gadījumā arī ieguldīšana var pārvērsties par negatīvu pieredzi un novest pie negulētām naktīm. Ne visi ieguldītāji kļūst par aktīviem tirgus dalībniekiem un var nodarboties ar tirdzniecību. Tas nav piemērots kuram katram.

Azarts un alkatība ir katrā no mums. Mēdz gadīties, ka var rasties atkarība vai nepieciešamība tirgoties arvien vairāk. Parasti tas ir saistīts ar to, ka ir liela

vēlme atgūt zaudējumus. Šeit gan ļoti spēcīga ir paralēle ar azartspēlēm – rodas pārliecība, ka jāspēlē tik ilgi, līdz vismaz tiek atgūts zaudētais. Taču ir arī atšķirība – salīdzinot ar spēlētājiem kazino, viss kapitāls akciju tirgū pilnībā tiek zaudēts reti.

Ja ir vēlme tirgoties ar vērtspapīriem, tad ir jābūt ļoti spēcīgai disciplīnai, riska vadībai, jāvar atzīt „jā, esmu kļūduļīgs”, un ātri jāfiksē zaudējums. Tas ir tas grūtākais – atzīt kļūdas un sākt no jauna. Tādēļ arī ir daļa investoru, kas pēc pirmās negatīvās pieredzes otrreiz vairs negrib mēģināt un kā investori vai aktīvi tirgus dalībnieki vispār pazūd no skatuves. Taču nauda uz zemes nemētājas, tā ir jānopelna, un vieglas peļņas nav nekur.

Solis tuvāk Tavai labklājībai

**Ļauj savai naudai pelnīt –
izvēlies sev atbilstošāko ieguldījumu stratēģiju**

Lai izdevīgi ieguldītu savus brīvos līdzekļus un gūtu peļņu Hansa fondu fondos, jums nav jābūt finanšu ekspertam. Tas ir vienkāršāk un ātrāk nekā iegādāties jaunas kurpes – no trim bankas sagatavotajām ieguldījumu stratēģijām izvēlieties sev piemērotāko.

Mūsu finanšu eksperti gādās, lai jūsu nauda pati pelna.

Vairāk par iespējām ieguldīt uzziniet internetbankā www.hanzanet.lv, jebkurā bankas filiālē vai pa tālruni 67 024 555.

Fondu pārvaldītājs – "Hansa Investēerimisfondid", adrese: Liivālaia 8, Tallinn 15040, turētājbanka – AS "Hansapank", adrese: Liivālaia 8, Tallinn 15040. Fondu izplatītājs Latvijā – AS "Hansabanka", adrese: Rīga, Balasta dambis 1a, LV-1048. Fondu reģistrācijas datums: 08.09.2005., nomināla cena 10 EUR. Vēsturiskais ienesīgums negarantē līdzīgu peļņu nākotnē. Fondu prospekti ir pieejami www.hansabanka.lv.

Ar ko vēl var tirgoties jeb ne ar akcijām vien paēdis būs investors

Pirmām kārtām biržas visiem asociējas ar vietu, kur tiek tirgotas uzņēmumu akcijas. Galvenokārt tā tas arī ir, jo akcijas veido lauvas tiesu no kopējā vērtspapīru tirgus. Tomēr akcijas nebūt nav vienīgais finanšu instruments. Ir vēl citi – gan konservatīvāki par akcijām un tāpēc garantē lielāku ieguldījumu drošību, gan krietni vien riskantāki, kas sola galvu reibinošas peļņas iespējas, taču neveiksmes gadījumā būs vien jārēķinās ar tikpat galvu reibinošiem zaudējumiem.

Parāda vērtspapīri

Baltijas valstu biržās bez akciju sarakstiem ir arī parāda vērtspapīru saraksti, kuros var tirgoties gan ar valstu emitētajām obligācijām un parādzīmēm, gan banku ķīlu zīmēm un uzņēmumu obligācijām.

Obligācijas un parādzīmes, kas pēc būtības ir aizņēmums uz noteiktu laiku, ir viens no stabilākajiem vērtspapīriem, kurā vērts ieguldīt naudu tiem, kas nemīl riskēt, jo valsts kā emitents ir ļoti stabils, turklāt parāda vērtspapīriem ir arī fiksēts ienesīgums. Piemēram, ASV valsts obligācijas pasaulē tiek uzskatītas par bezriskā vērtspapīriem. Zems risks ir arī citu stabilu valstu parāda vērtspapīriem – iespēja, ka tās neatmaksās savus parādus, ir minimāla. Taču līdz ar to jārēķinās, ka, ieguldot tajos, būs arī zemāks potenciālais peļņas procents.

Valstu obligācijas bieži tiek izmantotas, lai stabilizētu kopējo investīciju portfeli. Pārsvārā gan šos parāda vērtspapīrus iegādājas tieši bankas un lielie investīciju fondi.

Nedaudz cita situācija ir ar uzņēmumu obligācijām un ķīlu zīmēm. Šeit ir svarīgi izvērtēt konkrētā uzņēmuma stabilitāti un projektu, kura īstenošanai šie parāda vērtspapīri ir izlaisti. Uzņēmumu bankrota risks ir daudz augstāks par valsts iespējamo bankrotu, līdz ar to šie parāda vērtspapīri jau ir krietni riskantāki.

Svārstīgie peļņas instrumenti

Patlaban Latvijā viens no populārākajiem investīciju veidiem ir investīciju fondu apliecību pirkšana.

Princips salīdzinoši vienkāršs – investīciju fondos tiek savākti vairāku desmitu, simtu vai pat tūkstošu ieguldītāju līdzekļi. Tos apvienojot, tiek iegūta lielāka summa, kas katram individuālajam investoram diez vai būtu pieejama, līdz ar to arī iespējas ieguldīt daudzos aktīvos un dažādos reģionos vai valstīs.

Investori par savu naudu saņem attiecīgu daļu konkrētajā fondā – fondu apliecības. Atkarībā no norisēm tirgos, kuros fonds līdzekļus ieguldījis, svārstīsies arī fondu apliecības vērtība – tā var gan pieaugt, gan kristies. Fondu pārvalda investīciju pārvaldnieks.

Baltijas biržās darbojas arī Fondu centrs, kurā tiek apkopota informācija par Baltijas valstīs publiski pieejamiem fondiem. Var salīdzināt to vēsturisko ienesīgumu, citus rādītājus un iegūt paplašinātu informāciju par pašu fondu.

Pasaulē visai iecienīts finanšu instruments ir arī opcijas – tās dod iespēju piedalīties finanšu prognožu spēlē. Opcija ir viens no atvasināto līgumu veidiem, un tā sniedz īpašniekam tiesības iegādāties vai pārdot kādus finanšu aktīvus par noteiktu cenu nākotnē. Turklāt opcija dod tiesības veikt darījumu, ja tas ir izdevīgi, bet nebūt neliek obligāti to darīt, ja darījums vairs nav izdevīgs. Vienīgais zaudējums, ja tomēr darījumu neveiksiet, būs summa, kas samaksāta par pašas opcijas iegādi un kas ir krietni vien mazāka par to, kāda būtu jātērē, ja pirktu pašus vērtspapirus.

Opcijas var tirgot par akciju, valūtu, preču vērtības, biržas indeksu izmaiņām un jebkurām citām lietām. Vislielāko peļņu var gūt, ja aktīvu cenas īsā laikā strauji mainās. Piemēram, var iegādāties opciju, kas paredz tiesības nopirkt noteiktu uzņēmuma akciju skaitu par vienu latu gabalā pēc mēneša. Ja šajā laikā akciju cena ir sasniegusi 1,5 latus, opcijas īpašnieks var nopirkt akcijas par vienu latu un tūlīt pēc tam pārdot jau par 1,5 latiem. Savukārt, ja cena ir noslīdējusi zem viena lata, opcijas īpašnieks var atteikties no darījuma un zaudēt tikai par opcijas tiesībām samaksāto summu.

Pasaules finanšu tirgos notiek tirdzniecība arī ar fjučeru, forvardu, swap un daudziem citiem darījumiem. Latvijā gan tie ir maz izplatīti un pārsvarā ar tiem nodarbojas profesionāli finansisti, un tie tiek piedāvāti tiem, kas savus līdzekļus nodod līdzekļu pārvaldītājiem.

Sarežģītības visaugstākā pakāpe

Māris Rambaks,

**ieguldījumu brokeru
sabiedrības "LHV"
Latvijas nodaļas vadītājs**

Mūsdienās investoriem problēmas var radīt tas, ka tirdzniecība ar vērtspapīriem ir kļuvusi sarežģīta, jo liels un sarežģīts ir kļuvis pats spēles lauks. Svārstības tirgos ir ekstrēmas – vienā dienā tirgū ir labs noskaņojums, otrā dienā – slikts, un lielie spēlētāji sāk pārdot savus vērtspapīrus. Protams, tas viss ļoti spēcīgi ietekmē arī mazos spēlētājus.

Turklāt finanšu tirgos pēdējos gados ar dažādiem atvasinātiem finanšu instrumentiem lielie tirgotāji – institūcijas – ir tālu aizskrējuši priekšā privātajiem tirgus dalībniekiem. No vienas puses, tas ir loģiski. Taču, no otras puses, tagad arī labi redzams, ka šīs finanšu institūcijas ir radījušas jaunas problēmas – jaunradītie instrumenti ir pārāk sarežģīti un rada vairākus riskus, kurus neviens tā īsti nav pat līdz galam apzinājis. Līdz ar to jaunpienācējam, ja tas nevēlas tirgoties tikai ar tradicionālajiem vērtspapīriem, šis tirgus jau ir kļuvis pārāk sarežģīts. Ir vajadzīgs laiks, lai ar šiem jaunumiem aprastu.

Roberts Idelsons

leguldījumu pārvaldes sabiedrības
„Parex Asset Management” prezidents

• ***Kādi finanšu instrumenti galvenokārt tiek piedāvāti Baltijas tirgū?***

– Viskonservatīvākais ir banku depozīts. Tad, protams, akcijas un obligācijas – gan valsts, gan arī korporatīvās (uzņēmumu) obligācijas, kur ienesīgums svārstās no 6% līdz pat 20% gadā. Tas ir ļoti plašs spektrs. Tikai jāņem vērā, ka Latvijā par ienākumu, kas gūts no obligācijām, jāmaksā arī 25% iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Ir arī investīciju fondu apliecības, kuru cenu svārstības arī ir visai lielas un ar kurām arī var notikt tirdzniecība kā ar akcijām. Tikai mūsu valstī lielākajai daļai fondu apliecību tirdzniecība nenotiek ar biržas starpniecību, bet gan tās var iegādāties pie līdzekļu pārvaldnieka, kuram savukārt ir pienākums tās pārdot un atpirkt pēc pirmā pieprasījuma.

Taču ir arī fondi, kas tirgojas biržās. Pēdējā laikā ir arī parādījušies un kļuvuši populāri tā saucamie zelta fondi, kas tirgojas ar zeltu. Proti, šis fonds klienta vārdā iegādājas zeltu un to par nelielu komisijas maksu arī uzglabā. Latvijā šādi fondi nav izplatīti, bet ar brokersabiedrību starpniecību tos var iegādāties ārvalstīs.

• ***Ja valsts obligācijas ir drošas un stabilas, cita lieta ir korporatīvās obligācijas. Uz ko ir jāskatās, lai nenopirktu tādas, kur uzņēmums vēlāk neizpilda savas saistības pret investoriem?***

– Pirmkārt, jāskatās uz apsolīto ienesīguma līmeni un noteikti jāpaprasa, ko viņi vēlas ar šo caur obligāciju emisiju saņemto naudu darīt, lai nodrošinātu tādu atdevi? Otrkārt, ir jāanalizē arī uzņēmums, jāpēta tā finanšu stāvoklis. Der arī nedaudz parēķināt, kāds ir pašu kapitāls pret aizņemtiem līdzekļiem. Jo lielāks būs pašu kapitāls un mazāk aizņemto līdzekļu, jo uzņēmuma bizness ir stabilāks. Vēl – peļņas pirms nodokļiem attiecība pret aizņemtiem līdzekļiem. Tas parādīs, cik ātri sapelnītais ļaus nosegt visus parādus. Jo mazāks būs koeficients, jo stabilāks un drošāks būs jūsu ieguldījums.

Fondu galvenā priekšrocība ir diversifikācija un profesionāla pārvaldīšana

Protams, jāvērtē arī uzņēmuma reputācija, īpašnieku struktūra. Taču, ja vēlaties nopelnīt lielos procentus, ko uzņēmums sola, vajadzēs riskēt un, iespējams, samierināties arī ar zaudējumu, ja uzņēmums tomēr nebūs spējīgs atmaksāt parādus.

• ***Investīciju fondi 2007. gadā ieguva visai lielu popularitāti. Tiem ir daudz un dažādi nosaukumi – akciju, obligāciju, sabalansētie... Kādus izvēlēties?***

– Jāatceras, ka fondu galvenā priekšrocība ir diversifikācija un profesionāla pārvaldīšana. Proti, tie iegulda plašā vērtspapīru spektrā un to ieguldījumu portfelim nepārtraukti līdzī seko profesionāls pārvaldītājs.

Konkrēti, runājot jau par katru fondu tipu atsevišķi, piemēram, naudas tirgus fondi ir ļoti konservatīvi un ienākumi no tiem līdzinās depozīta procentam. Taču tie ir ļoti likvidi, proti, tos var iegādāties arī uz dažiem mēnešiem. Svārstības nebūs lielas. Arī naudu var izņemt jebkurā brīdī atšķirībā no depozītiem. Tad ir obligāciju fondi. Šeit būtu jāskatās, kuru valstu obligācijās tiek investēts, jo ir jāņem vērā noteiktā reģiona un arī valūtas risks. Jāpievērš uzmanība arī fonda obligāciju portfeļa vidējam dzēšanas termiņam. Jo ilgāks laiks līdz obligācijas dzēšanas termiņam, jo lielākas būs fonda apliecību cenas svārstības, jo īsāks laiks – jo mazāks risks.

Nekustamais īpašums ir riskantāka aktīvu klase par akcijām, jo to nevar ātri pārdod un ir arī lielas darījumu izmaksas

Ir arī sabalansētie fondi – tie tiek veidoti gan no obligācijām, kas ir mazāk riskants finanšu instruments, gan akcijām, kurām ir lielākas svārstības un lielāks risks. Tie ir vairāk riskanti nekā obligāciju fondi, bet mazāk riskanti nekā akciju fondi.

Akciju fondi investē tikai akcijās, tāpēc ir svarīgi pievērst uzmanību, kurās valstīs un kurās nozarēs. Piemēram, pagājušā gadsimta 90. gadu beigās bija augsto tehnoloģiju uzņēmumu krīze, strauji kritās

to akciju vērtība. Attiecīgi zaudējumus cieta arī akciju fondi, kas bija investējuši šīs nozares uzņēmumu akcijās.

Salīdzinoši ar lielu risku ir saistīti arī nekustamo īpašumu fondi, kas par investoru naudu pērk nekustamos īpašumus. Pašlaik šie fondi kļūst arvien populārāki visā pasaulē. Protams, ir maz tādu cilvēku, kas spēj izveidot savu individuālo investīciju portfeli, iegādājoties dzīvokļus, piemēram, Sofijā, Londonā vai Maskavā. Daudzi labprātāk izvēlas iegādāties nekustamā īpašuma fonda apliecības, kurš investē šajos reģionos. Taču jāatceras, ka nekustamais īpašums nav unikāla aktīvu klase, kura vērtība tikai aug. Tagad visi, arī Latvijā, labi saprot, ka tā nav. Nekustamais īpašums ir riskantāka aktīvu klase par akcijām, jo to nevar ātri pārdod un ir arī lielas darījumu izmaksas.

Vēl riskantāki par nekustamā īpašuma fondiem ir tā saucamie hedžfondi. Ir hedžfondi, kas ir ar samērā nelielu risku, bet ir tādi, kas ir ļoti riskanti. Jāatceras, ka šie fondi nepakļaujas nekādai regulācijai. Tie parasti ir reģistrēti ārzonās, un tos neuzrauga regulējošas institūcijas.

• ***Tad jau sanāk, ka es atdodu savu naudu kaut kur...***

– Jā, tā sanāk. Droši vien, ka ir dzirdēts arī par hedžfondu bankrotiem. Tie ir fondi, kur īsā laikā var pazaudēt visu naudu, kas ieguldīta. Nevienā citā fondā – ne akciju, ne obligāciju – visu naudu pazaudēt praktiski nav iespējams. Savukārt te ir bijuši gadījumi, ka nauda pilnībā pazūd vienas nedēļas laikā.

• ***Vai Latvijā kāds iegādājas hedžfondus?***

– Iegādājas, jo, lai arī tie ir riskanti, taču tur ir potenciāli labas peļņas iespējas. Fondus, kuri investoriem nesniedz pietiekamu informāciju, par kuru stratēģiju nav skaidrības un pārlicības, saviem klientiem neiesakām. Ja kāds pazaudēs visu ieguldīto naudas summu, tas nelabvēlīgi atsauksies arī uz mūsu reputāciju.

**Jebkurā situācijā var atrast
tādus fondus, akcijas vai obligācijas,
kas arī pie kopējās krītoša tirgus
tendences tomēr kāpj**

Mūsu ieteikto hedžfondu loks ir ļoti ierobežots, un tie fondi, ar kuru pārvaldniekiem esam personīgi pazīstami. Taču, ja kādam klientam padomā ir kāds konkrēts hedžfonds, protams, mēs pateiksim savu viedokli, bet, ja klients vēlsies to iegādāties un tas būs piemērots klienta investīciju mērķiem, dosim tādu iespēju.

• ***Vai ir kādas specifiskas nozares, kurās ir jāiegulda tajā brīdī, kad tirgus iet uz augšu, vai ir kādas – kurās tad, kad tirgus krīt, piemēram, cilvēkiem vienmēr gribēsies ēst, tāpēc ir jēga ieguldīt lauksaimniecības nozarē?***

– Es neteiktu, ka ir izteiktas šāda veida sakarības. Taču jebkurā situācijā var atrast tādu fondus, akcijas vai obligācijas, kas arī pie kopējās krītoša tirgus tendences tomēr kāpj. Tagad tās ir lauksaimniecības uzņēmumu un ar to saistīto nozaru, piemēram, minerālmēslu ražošanas uzņēmumu, zemes īpašumu un lauksaimniecības produkcijas ražošanas tehnikas uzņēmumu akcijas. Uz visa kopējā pašreizējā

**Ja ir ekonomiskās problēmas,
tad savā portfeli ir jāsamazina
akciju daudzums un jāpalielina
obligāciju daļa**

ekonomiskā cikla, ir kas mazāk. Ja ir ekonomiskās problēmas, tad savā portfeli ir jāsamazina akciju daudzums un jāpalielina obligāciju daļa. Tas ir ļoti svarīgs lēmums – cik konkrētā brīdī jūsu vērtspapīru portfeli procentuāli būs akciju, cik obligāciju. Ja ir noslēgts līgums ar līdzekļu pārvaldnieku, tad jau pārvaldnieks korigēs šo attiecību, savukārt, ja cilvēks veido pats savu investīciju portfeli, tad tas ir jādara pašam.

• Kas ir populārākie vērtspapīri Baltijā?

– Baltijā vispopulārākās ir akcijas. Taču Latvija ir unikāla valsts, kur investori daudz iegulda arī obligācijās. Ar to arī atšķiramies, ar konservatīvāku pieeju. Gan Igaunijā, gan Lietuvā cilvēki ir ļoti orientēti uz ieguldījumiem akcijās.

Igaunijā investīcijas finanšu tirgos kļuva populāras ātrāk nekā pie mums, jau 1994.–1995.gadā, kad tirgus pieauga. Līdz krīzei, kas notika 1997. gada beigās, viņi paspēja gan savā, gan citu valstu tirgos izbaudīt pirmos saldus peļņas augļus. Lietuvā savukārt bija ļoti plaša privatizācijas programma, un cilvēki arī tur ir pieraduši investēt akcijās, it īpaši vietējā biržā.

Pie mums šis process sākās vēlāk. Lielais akciju pirkšanas bums sākās tieši 1997. gadā, un ļoti daudzi arī ātri apdedzinājās. Līdz ar to akciju investēšanas kultūra nav attīstījusies. Latvijas cilvēki ir konservatīvāki.

fona šī nozare paliek interesanta, jo pieprasījums pēc pārtikas pasaulē pieaug – jaunattīstības valstis turpina attīstīties. Piemēram, Ķīnā un Indijā strauji pieaug pārtikas patēriņš.

Kopējā sakarība ir – ja ekonomika iet uz leju, tad kritīsies arī akciju tirgus. Ir uzņēmumi, kas ir vairāk atkarīgi no šā

Deniss Makedonskis

“Latvijas Krājbankas”
vērtspapīru nodaļas vadītājs

Izmantojot brokeru pakalpojumus, Baltijas fondu tirgū privātie investori var iegādāties ne tikai akcijas, bet arī valsts obligācijas, korporatīvās obligācijas, ķīlu zīmes, vietējo ieguldījumu fondu ieguldījumu apliecības. Taču, ja privātajam investoram ir interese, tam ir iespēja iegādāties visus iespējamus finanšu instrumentus, pat tos, kuri vai nu nav plaši vai arī vispār nav izplatīti

Baltijā, piemēram, nākotnes līgumus, opcijas, indeksu fondu apliecības, ārzemju ieguldījumu fondus, līgumus par starpību (CFD) utt.

Tomēr, ja pavēro pašreizējo situāciju, Latvijā lielākā privāto investoru daļa iegulda savus brīvos naudas līdzekļus akcijās un ieguldījumu fondos. Pamatojums ir vienkāršs – ieguldījumiem valsts obligācijās vajag ļoti lielu summu, un privātam investoram tas nav tik pieejami. To pašu patlaban var teikt arī par uzņēmumu parāda vērtspapīriem – obligācijām un ķīlu zīmēm. Vērtējot uzņēmumu parāda vērtspapīru parametrus, tie privātiem investoriem ir izdevīgāki, taču, lai tos pirktu, ir nepieciešama ļoti liela summa.

Tuvākajā laikā pilnīgi noteikti palielināsies ieguldījumu apjoms investīciju fondos. Tieši šo finanšu instrumentu ļoti aktīvi reklamē bankas, un arī Latvijas iedzīvotājiem ir palielinājusies izpratne par to, kas ir ieguldījumu fondi un ko var dot investīcijas tajos. Par to, ka ieguldījumu fondu apliecību popularitāte arvien augs, liecina arī kaut vai tas, ka vidēji Eiropā iedzīvotāju īpatsvars, kuri iegulda fondos, ir daudz augstāks nekā Latvijā. Turklāt arī Latvijā pēdējā laikā ieguldījumu pieauguma tempi fondos ir ļoti augsti. Tomēr jāatceras, ka ieguldījumu apjomu ietekmē arī situācija valsts ekonomikā – tas, cik daudz naudas cilvēkiem paliek pāri pēc ikdienas izdevumu apmaksas, kā arī fondu tirgus attīstības perspektīvas.

Kā vērtēt finanšu tirgus jeb ko sagaidīt no liela un maza tirgus

Mūsdienās uzņēmējdarbība un investīcijas droši soļo pāri robežām, augstu paceltu galvu. Līdz ar globalizāciju un informācijas tehnoloģiju attīstību daudz vienkāršāka ir arī darbība ne tikai pašmāju, bet arī citu valstu fondu tirgos. Tomēr pirms lēmuma pieņemšanas darboties kādā citā finanšu tirgū ir vērts pievērst uzmanību vairākām lietām.

Investoram vienmēr ir jāapzinās, ko viņš pērk un kāpēc to dara. Nav jēgas uz labu laimi izvēlēties kādu tirgu tikai tāpēc, ka kāds teica, ka tur viss iet uz augšu, un tad alfabēta kārtībā izvēlēties uzņēmumus, kuru akcijas nopirkt.

Ir jāskatās, kāds šajā tirgū ir risks, kas tas ir par reģionu, kādas ir izvēlētajā nozares attīstības perspektīvas tieši izvēlētajā reģionā, vai šīs nozares uzņēmumi ir gana interesanti, proti, ar labām izaugsmes perspektīvām. Ir jālasa gan analītiski pētījumi par reģionu, gan par konkrēto uzņēmumu, ja vien tādi ir pieejami.

Liels – mazs, aktīvs – neaktīvs

Faktors, kuram parasti vislielāko uzmanību pievērš jebkurš investors, ir tirgus lielums. Jo lielāks ir tirgū notikušo darījumu skaits un apjoms, jo vairāk akciju, parāda vērtspapīru un citu finanšu instrumentu tajā var iegādāties. Tās ir lielākas iespējas investoram, un tieši tāpēc viņi tur sāk apgrozīties arvien vairāk.

Par tirgus lielumu liecina tāds rādītājs kā apgrozījums – tas parādīs, cik lielas naudas summas noteiktā periodā iziet cauri tirgum un līdz ar to – cik aktīva ir tirdzniecība. Jo lielāks ir darījumu un to summu apjoms, jo aktīvāks ir tirgus.

Uz darījumu apjomu noteikti ietekmi atstās arī finanšu tirgū pieejamo akciju un citu finanšu instrumentu skaits. Turklāt savdabīgs rādītājs ir kādas valsts tirgū kotēto ārvalstu uzņēmumu akciju skaits – tas liecina par tirgus pievilcību emitentiem, kas līdzekļus meklē starptautiskā mērogā. Tātad, ja šādu ārvalstu uzņēmumu konkrētajā biržā ir daudz, šī vieta ir pievilcīgāka naudas pelnīšanai.

Par tirgus pievilcību liecina arī tas, cik daudz un cik biežas tajā ir jaunas emisijas, proti, vai papildinās tirgus piedāvājums investoriem. Jāpievērš uzmanība arī tādām rādītājam kā tirgus kapitalizācija jeb tirgū kotēto akciju tirgus vērtība, kuru iegūst, sareizinot apgrozībā esošo vērtspapīru skaitu ar to cenu.

Vērtējot tirgus potenciālu, ir jāatceras arī par izmaksām, proti, cik lielas komisijas maksas, nodevas vai nodokļi jāmaksā par darījumu veikšanu tajā. Jāvērtē arī informācijas pieejamība par notiekošo un emitentiem – vai tā ir pietiekama, saprotama un viegli iegūstama.

Reģionālo biržu loma

Nozīmīgi ir ne tikai lielie finanšu tirgi. Reģionālajās biržās, kaut arī darbības apjomi ir daudz mazāki, bieži vien var iegādāties plašu klāstu valstī strādājošo uzņēmumu akciju un parāda vērtspapīru.

Piemēram, tikai retais Baltijas valstu uzņēmums ir nolēmis savas akcijas vai parāda vērtspapīrus kotēt ārpus reģiona robežām, jo tas ir dārgāk nekā vietējā Baltijas tirgū un tālāku valstu investori par šīm kompānijām visbiežāk neko nav pat dzirdējuši. Līdz ar to arī atpazīstamības veidošanā būs jāiegulda ne mazums pūļu.

Investoram jāreķinās, ka aktīvāka tirdzniecība noteikti būs lielajos tirgos, taču, ja ir skaidri noteikti investīciju mērķi, noderīgas būs arī mazākās reģionālās biržas. Turklāt darbošanās pašmāju tirgos būs mazāk riskanta, jo ir iespējams daudz labāk izprast konkrēto uzņēmumu darbības specifiku, kuru akcijas tiek pirktas.

Pēdējos gados gan ļoti izplatīta ir arī biržu alianšu veidošana, piemēram, Rīgas Fondu birža ietilpt NASDAQ OMX aliansē, kas aptver Baltijas, Ziemeļvalstu un ASV fondu tirgus. Līdz ar to darboties citos tirgos kļūst arvien vienkāršāk un pieejamāk.

Ekonomikas apskāvienos

Neviens finanšu tirgus nedarbojas atrauti no ekonomikas kopumā. Visbiežāk tieši finanšu tirgi ir arī paši jutīgākie katalizatori, kas ziņo par problēmām kādas valsts vai vesela reģiona ekonomikas veselības sistēmā.

Tādēļ, vērtējot finanšu tirgus un ieguldīšanas pievilcību, ir ļoti derīgi paraudzīties apkārt, kāda ekonomiskā situācija pašlaik ir valstī, kuras uzņēmumu akcijas vai parāda vērtspapīri tiek kotēti biržā. Jāvērtē ekonomiskās izaugsmes tempi un perspektīvas, inflācija, finansiālā stabilitāte un konkrētās valsts vieta reģionālajā un visas pasaules ekonomiskajā ainā.

Natalja Točelovska

“SEB bankas” Brokeru pakalpojumu nodaļas vadītāja

• *Kā vērtēt – kuros tirgos vislabāk ieguldīt?*

– Patlaban (2008. gada pavasaris) galvenokārt investori skatās uz noteiktiem ģeogrāfiskiem reģioniem – Baltiju, Eiropu, ASV, Āziju un Krieviju.

Lai izvēlētos sev tīkamāko, vajag analizēt to ekonomikā notiekošos procesus – gan ilgtermiņa, gan arī, ne mazāk svarīgi, īstermiņa prognozes. Pašlaik ASV ekonomikā ir vērojamas vairākas problēmas, kuras izraisījuši augsta riska kreditēšana. Līdz ar to reģionā ir izmainījies riska un ienesīguma līdzsvars. Tie abi ir palielinājušies. Palielinājies arī akciju svārstīgums, kas īsā laika periodā dod iespēju potenciāli ātri nopelnīt. Piemēram, vienas dienas laikā dažiem uzņēmumiem akciju cenas var pieaugt par 20% un otrā dienā nokrist par 20% vai pat 30%. Ja investoru nestabilitāte nebaida, vēl vairāk – pat saista, tad ir jāveic šādi riskanti ieguldījumi, kamēr vēl ir iespēja un tirgi nav stabili.

Savukārt tie, kas vēlas nedaudz lielāku stabilitāti, to var atrast Eiropā. Vēl joprojām Āzijas reģions un Krievija ir ar potenciāli salīdzinoši lielu peļņas iespēju.

Taču tas, ko es tagad saku, attiecas tikai uz šodien. Tas, kas ir pašlaik, – tāds viedoklis vēl varētu saglabāties divus trīs mēnešus. Bilde visu laiku mainās. Tāpēc ir jēga visu laiku sekot līdz tam reģionam, kurā gribat veikt ieguldījumu vai arī kurā aktīvi tirgojaties. Mēs parasti skatāmies uz reģiona ekonomikas attīstības potenciālu. Situāciju var arī analizēt daudz smalkāk, nozaru un jau atsevišķu uzņēmumu griezumā.

• *Vai reģiona ekonomiku var vērtēt arī pēc tā, uz ko tā galvenokārt balstās, piemēram, vai uz cilvēku zināšanām vai tomēr dominē dabas resursu izmantošana, un kādā ekonomikā var vairāk nopelnīt?*

– Tās ir divas dažādas pieejas. Var skatīties uz valsts vai reģiona ekonomikas kopējo attīstības tendenci, un tad arī, ņemot vērā, uz cik ilgu laiku vēlaties investēt, pieņemt lēmumu. Piemēram, dabas resursi pašlaik ir ļoti pieprasīta prece, jo īpaši energoresursi. To cenas ceļas, un tāpēc arī šie reģioni attīstās.

Taču otra pieeja ir skatīties tomēr uz konkrētā reģiona uzņēmumiem. Šī pieeja vairāk darbojas Latvijā. Investors vērtē noteiktu uzņēmumu un tā rādītājus. Viņš neliek to konkrētā reģiona kontekstā. Līdz ar to uzņēmumu akciju cenu svārstības ļoti maz vai bieži vien vispār nav saistītas ar to, kas notiek Latvijas ekonomikā.

Tas, ko es tagad saku, attiecas tikai uz šodien. Bilde visu laiku mainās.

Tāpēc ir jēga visu laiku sekot līdz tam reģionam, kurā gribat veikt ieguldījumu vai arī kurā aktīvi tirgojaties. Tie, kas vēlas ļoti aktīvi spekulēt tirgū, tā saucamie vienas dienas investori, uz Eiropu neiet. Tie, kas ir gatavi riskēt, viennozīmīgi iet uz Ameriku

• *Kā ir Lietuvā un Igaunijā – vai arī tur ekonomika neatstāj savas pēdas fondu tirgū?*

– Tur ietekme varbūt ir nedaudz vairāk jūtama, bet arī nav izteiktas korelācijas – ja kaut kas pozitīvs notiktu ekonomikā, tad tas uzreiz atspoguļotos arī akciju tirgū.

Ir jāsaprot, ka Latvijā patlaban viena uzņēmuma akciju apjoms fondu tirgū ir salīdzinoši mazs. Piemēram, no visām „Latvijas gāzes” akcijām publiskā apgrozībā ir tikai 2,8%. Ja kāds no lielajiem investīciju fondiem nopirks kaut vai tirgū esošos 2% akciju, tad tas vien nozīmē, ka pie atlikušā ierobežotā akciju daudzuma tirgū cenu svārstības būs niecīgas. Lielie akcionāri vienkārši tur akcijas, un līdz ar to cenas nemainās. Tas ir iemesls, kāpēc bieži vien fondu tirgus nereaģē uz notikumiem ekonomikā.

• *Vai ir noteiktas modes tendences arī finanšu tirgu izvēlē?*

– Jā, ir.

• **Kur tagad ir moderni ieguldīt savu naudu? Kuros reģionos?**

– Tad, kad Latvijā parādījās reklāmas ar lielajiem peļņas procentiem Krievijā, visi mētās uz turieni. Bija moderni ieguldīt tur. Tagad jau tas nedaudz pāriet, jo daudzi ir sapratuši, ka tik straujas izaugsmes – 50–70% gadā – vairs nebūs.

Daudzi izvēlas Eiropu. Tur gan nauda visbiežāk tiek ieguldīta uz vidēju termiņu – vienu līdz trim gadiem. Tie, kas vēlas ļoti aktīvi spekulēt tirgū, tā saucamie vienas dienas investori, uz Eiropu neiet.

Latvijā palielināta investoru interese ir par Skandināvijas reģionu, jo daudzi šeit strādā Skandināvijas uzņēmumos, līdz ar to ir arī sapratne par to, kas tas par uzņēmumu un kā tas strādā.

Tie, kas ir gatavi riskēt, viennozīmīgi iet uz Ameriku. Pašreizējais lielais svārstīgums ļauj daudz un ātri nopelnīt.

• **Kur vislabāk darboties iesācējam?**

– Iesācējiem sākumā būtu jāpatrenējas vietējā tirgū – Latvijā vai arī Baltijā, jo tas ir vieglāk saprotams. Šis tirgus ir mazāks, un tajā ir vieglāk orientēties, vieglāk to saprast. Šeit arī nav ļoti lielu spēlētāju, kas tirgu šūpotu uz vienu vai otru pusi. Šeit ir nelieli pircēji un nelieli tirgotāji, līdz ar to ir zināma stabilitāte.

Turklāt ir iespēja arī saņemt maksimāli daudz informācijas no vietējiem plašsaziņas līdzekļiem, kas notiek gan uzņēmumos, gan ekonomikā kopumā. Vieglāk prognozēt notikumus.

Iesācējiem sākumā būtu jāpatrenējas vietējā tirgū – Latvijā vai arī Baltijā, jo tas ir vieglāk saprotams

• **Vai, jūsuprāt, ir pietiekami daudz informācijas arī par Lietuvas un Igaunijas uzņēmumiem Latvijas medijos, lai būtu iespējams pieņemt kvalitatīvus lēmumus par kaimiņvalstu uzņēmumu akciju iegādi?**

– Jāatzīst, ka tā ir viena no problēmām – par Lietuvu un Igauniju tik daudz informācijas un analītisku rakstu nav.

• **Kādas ir lielākās investoru kļūdas reģionu izvēlē?**

– Kļūdas iespējamība samazinās, ja klients nāk un konsultējas ar savu brokeri. Brokera uzdevums ir palīdzēt klientam atrast savām vēlmēm atbilstošus ieguldījumus. Ja klients vēlas darboties riskanti, tad pašlaik tā varētu būt ASV, Krievija vai Āzija. Tad arī tiek savākta un kopā izanalizēta informācija par šiem reģioniem. Ja informācijas nav pietiekamā apjomā, tad klients tiek arī brīdināts, ka pieaug varbūtība nopirkt kaķi maisā. Es nedomāju, ka par Ķīnas uzņēmumiem būtu iespējams savākt ļoti daudz informācijas, taču ir cilvēki, kas gatavi iegādāties šajā valstī tirgotus vērtspapīrus.

Roberts Idelsons

Ieguldījumu pārvaldes sabiedrības
„Parex Asset Management” prezidents

Kā izvērtēt valsts fondu tirgu – vai ir vērts tajā ieguldīt, vai nē?

Galvenais rādītājs, uz ko ir vērts skatīties, ir attiecīgās valsts, kurā atrodas interesējošais fondu tirgus, iekšzemes kopprodukta pieauguma temps. Jo izaugsmes temps ir straujāks, jo lielāks peļņas potenciāls. Stabilās ekonomikās tirgus pieauguma potenciāls ir nedaudz mazāks. Taču ir jāatceras, ka pagātnes peļņa, šajā gadījumā arī IKP pieauguma temps, nenodrošina nākotnes rezultātu.

Vienmēr visvairāk nopelna tas, kas investē pirmais. Viņš gan arī visvairāk riskē. Tāpēc ir jāprot saskatīt, kuras ir tās valstis, kurām šī attīstība sāksies. Vislielākās perspektīvas ir tiem tirgiem, kuros ir notikušas reformas, kuru ekonomika ir liberalizējusies. Pārsvārā straujas izaugsmes iespējas rodas, kad notiek reformas vai arī valsts iet ārā no krīzes situācijas.

Ja kādas valsts ekonomika ir augusi un attīstījusies vairākus gadus no vietas, tad tas varētu būt signāls, ka daudz jau ir nokavēts. Pirms diviem gadiem interesants bija Serbijas tirgus, patlaban – Ukrainas, jo šī valsts pārkārto savu ekonomiku, sāk attīstīties.

Iespējams, ja esat izlēmis investēt kādā valstī, der aizbraukt un apskatīties pašam, kas tur notiek. Reizēm par valstīm rodas tik daudz mītu, ka aizbraucot rodas pavisam cits priekšstats. Paša investora priekšstats par šo valsti būs vispareizākais, pieņemot lēmumu investēt vai tomēr pagaidām ne šīs valsts fondu tirgū.

**Vienmēr visvairāk nopelna tas, kas investē pirmais.
Viņš gan arī visvairāk riskē**

Ja esat izlēmis investēt kādā valstī, der aizbraukt un apskatīties pašam, kas tur notiek

Vēlam panākumus investīciju pasaulē!

Jūsu

NASDAQ OMXSM

RĪGAS FONDU BIRŽA